ИЗВЕШТАЈ

СРПСКЕ ВЕЛ. ГИМНАЗИЈЕ КАРЛОВАЧКЕ

ЗА ШКОЛСКУ ГОДИНУ 1903./4.

КЊИГА LII. ГОДИНА XLV.

СР. КАРЛОВЦИ
СРПСКА МАНАСТИРСКА ШТАМПАРИЈА
1904. — 219.

Уређује управа

Димитрій Анастасїевичъ
бургеръ Карловачкій

Уређује управа

Димитрій Анастасієвичъ
бургеръ Карловачкій

СЛАВА

ДИМИТРИЈУ АНАСТАСИЈЕВИЋУ САБОВУ!

Дана 1. (14.) новембра 1903. прославила је наша гимназија стогодишњицу смрти и освежила успомену свога неумрлог оснивача Димитрија Анастасијевића Сабова, трговца и грађанина Карловачког. Свечаност је почела са парастосом у Саборној цркви, на коме је уз многобројну асистенцију чинодејствовала Њ. Светост преузвишени г. Георгије, патријарх српски, архиепископ и митрополит Карловачки. При крају парастоса говорио је гимн. катихета Иван Маширевић. Затим су сви ученици са својим професорима изашли на Доње гробље, где је учинио помен на гробу Сабовљеву високодост. г. архимандрит, сада преосвећени г. епископ Темишварски Георгије др. Летић. Гроб је био окићен свежим венцем захвалне гимназијске омладине. По свршеном помену говорио је гимн. директор В. Вујић, а затим ректор Богословије преч. г. прота Јов. Вучковић. Поподне је у гимназијској

дворани била школска свечаност, коју је удостојио своје посете и Њ. Св. преузвишени г. Георгије патријарх са свим дворским и месним свештенством, а дворана је била дупком пуна честитих гостију из места и са стране. Гимназијски кор под управом свога коровође проф. Д. Котура отворио је својим певањем ову свечану прилику; ученик VIII. разреда Ст. Богојевић изговорио је пролог проф. М. Будисављевића; проф. Ђ. Магарашевић прочитао је свој говор, и трећом песмом гимназијскога кора завршена је ова скромна свечаност, која је у свих учесника високо уздигла пијетет и осећај захвалности према неумрлом добротвору народном.

Слава нека му је и хвала вазда и довека!

(Из гимн. летописа за шк. год. 1903./4.)

Реч у спомен стогодишњице од смрти Димитрија Анастасијевића

Говорио катихета **Иван Маширевић**

Најславнији цар својега доба и највећи мудрац свих времена, премудри Соломон, посматрајући живот човечји, пропраћа га уздахом и речима: „Таштина над таштинама, све је таштина“!

Он чак и мудрост и мисли презире. Мудрост о којој он говори, као што тумачи славни Босије, јесте она безумна мудрост, која је вешта да себе мучи, умешна да сама себе вара, која се да подмитити у садашњости а пада у заблуде у будућности, која се многим размишљањима и великим напрезањима бескорисно троши, прикупљајући ствари, које ветар разноси. Ух! уздише тај премудри цар, има ли ичега тако ништавога?! Све је таштина под сунцем, све, што се даде мерити годинама, све што односи брзина времена!

На крају књиге проповедникове, на завршетку проучавања живота човечјег, тога Богом задахнутог мудраца ипак налазимо утехе за овај живот, налазимо језгру његове мудрости: „Бој се Бога и заповести Његове држи, јер то је *све* човеку“. Дакле све пропада, све је таштина, па и мисли наше смрћу се уништавају и пропашће једном, ако су свету остављене на чување, али нема те силе, која нам отети може оно, што Богу предамо на чување.

Пред нама је један век, стотина година од смрти, која је уништила тело Димитрија Анастасијевића Сабова, оснивача *најстаријег* вишег српског просветног завода, гимназије Карловачке.

Ево нас овде после стотину година, сакупљени стојимо, прожети благодарношћу и молимо се Најправеднијем Судији да помилује раба својега Димитрија. Колико је у свету гробова које је стотина година сравнила са земљом, и уништила за овај свет све, славу, богатство, племство, моћ, сиротињу, срам па и само сећање на оне, који су у њима сахрањени, и тиме запечатила истину, да је све таштина! Мало је гробова и у њима сахрањених, којих се потомство сећа тако, као што се данас ми сећамо Димитрија Сабова. Па ипак, оно што није стотина година збрисала, неће ли друга, трећа или неће ли ипак једном време доћи, када би се могли уверити, када би нас и онда било овде, да је оно ради чега се сећамо до сада Сабова, таштина?! Све што се да мерити годинама, све што односи брзина времена, све је таштина!

Нестаће једном и наше гимназије, као што све у свету нестаје и мења се, нестаће и спомена на Сабова, изгубиће се гроб његов, нестаће и нас и Бог једини зна, како ће се то све изменити и кад ће се изменити, али опет зато оно, што нас је данас овамо сакупило, оно, што улива у срца наша благодарност, оно, ради чега се данас и Бог зна докле ће се помињати име *Димитрије Сабов* и оно, што ће чувати гроб његов да се не изгуби испред очију српских, док Срба траје, *тога* нестати неће, то није таштина, то је дивно, добро дело Сабовљево, које није само људима на чување предао, него га је предао Богу, а то је вечно.

Добра дела се Богу на чување дају, па зато увек и трају. Христос каже: Што учините једном од малих, мени чините.

Па шта је Сабов учинио или данас боље да се запитамо шта је Сабов створио? На ово питање могао би свако па и ово ђаче из првога разреда могло би одговорити, али опет, *потпуно* одговорити не би могао нико од нас, па нити ико од живих. Ко би могао премерити замашај гимназије Карловачке?! Ту се крију испред наших телесних чула и снаге нашега духа толико чињеница, које не припадају таштини, а које се не могу никаквом мером мерити, па ни мером времена, те се нико од нас не би смео ни подухватити, да сумом неком предочи, шта је гимназија Карловачка, то дело праве хришћанске љубави Димитрија Сабова, дало нама Србима и људима у опће. Па када би баш и хтели оценити значај тога дела по оним успе-

сима гимназије Карловачке, за које знамо, тешко да бисмо и онда потпуно исцрпли све, што би требало.

Можда би лакше било одговорити на питање шта је Сабов створио стварањем гимназије, када бисмо се запитали шта би било од нас да није Сабова било и да није основао гимназију Карловачку? Ако су у старије доба тврђаве и градови били браничи среће и напретка појединих држава и народа, како да није гимназија ова била тврди град и бранич *оне праве* среће појединаца, који су у њој нашли скровишта, и бранич целога народа нашега? Јесте, гимназија Карловачка постала је јаким браничем народног бића за српски народ у оно доба, када је изгубила цену снага јуначких мишица и јуначког срца, а када је настала борба јачих са слабијима духовним оруђем. Ако уочимо и ту прилику, још јачим нагласком можемо се питати: шта би било да није било гимназије Карловачке?

Гимназија Карловачка поред цркве, била нам је у почетку готово једина светиљка, која је осветљавала стазе овога живота и учила народ правој мудрости: „Бој се Бога и заповести Његове држи, јер то је *све* човеку".

Та суштина науке, коју предаје гимназија наша и данас, јавља се оваплућена у толиким добрим делима питомаца њених, од којих само поједине знамо, а колико их је, за која само Бог зна.

Гимназија Карловачка била је, јесте а Божјом помоћу и биће срце овостранога народа, које разлива по жилама народнога живота врелу и свежу крв вере, љубави и наде хришћанске.

Гимназија Карловачка је духовна мајка толиких великих синова српских, који су се са њених груди задојили оном храном духовном, што даје снаге, да се делима својим уздигну изнад таштине овога света и да се приближе и изједначе Сабову.

Сваки појединац и сви заједно, који имамо да благодаримо ма којем добру, које је истекло из ове гимназије, морамо безуветно ту благодарност пренети на главног оснивача њезина, којему ево чинимо стогодишњи спомен.

И ја ево на овом светом месту, одакле се разлива вода жива, наука Христова, која је напојила и Сабова, приносим у име своје и свију топлу благодарност Богу на милости, коју нам је поклонио и на нас пренео преко Сабова. Приносим хвалу

и Сабову, којега је промисао Божји изабрао за велико дело његово. А кад спомињемо име Сабовљево и када му хвалу одајемо, ма кад и ма где, не можемо заборавити ни на великога Стратимировића, који га је упутио на то дело, па зар данас овде, ево над гробом тога добротвора да се и њега не сетимо? Приносим благодарност речју својом из дна душе целога српскога народа и томе великом јерарху, којега нам је милост Божја поклонила, да делима својим прослави свето име његово. Али, благодарност наша не треба и не сме остати само у срцу и у речи, па ни у данашњем одвише скромном прослављању стогодишњице од смрти једног од највећих добротвора српских; јер би та благодарност била мртва. Своју благодарност морамо у животу своме оживити добрим делима. Димитрије Сабов даје нам примера свима, како да живимо, па да нам живот не буде празан. Ако наша добра дела и не оставе трага у овом свету и после нас, неће изгубити вредност своју пред Богом, као ни она удовичина лепта; јер ће свако дело Бог изнети на суд и сваку тајну, била добра или зла (Пропов. 12, 14). Добрим делима се одужујмо добротворима својим!

Слава и хвала Димитрију Сабову!

Говор директора В. Вујића

На месту смрти и вечитога мира где се губе и престају сва чуства, знаци живота, срце вашега говорника данас јаче бије и необичније, него иначе доле, јер воле кад види, како онај који је легао овде пре једног века, (на устанак, то му каже име, многих) ево је био моћан подићи нас све толико метара ближе њему и небу, Богу, да му се помолимо за бесмртну душу и захвални обновимо чисту и драгу успомену његову, као првога и врлога Србина и грађанина из оног доба, у којем нам кашто изгледа, али само изгледа, да је било мање родољубља и народне свести него што ми имамо. Без сумње, у томе се, као у многоме, ми веома често варамо догод смо онамо на неистини, и тек нам се кад стисну очи, покажу и видимо их у правој светлости и величини наше велике пријатеље и добротворе, од којих нам је у реду највећи био један изванредан

Димитрије Анастасијевић, главни оснивалац Карловачке гимназије. Он нам и овде чини како част, тако изузетак. Велика срца и предосећаја, да кажемо баш и ума, он је био срећан колико да усрећи један народ, толико и што се родио у великом и срећном времену и месту, у Карловцима, где је вековао и извековао, у другој половини знаменитога XVIII. столећа столетник, нашао и нашао га исто славни Стратимировић, што је с такима и равнима друговао и симпатисао, преводио им и приводио замисли и идеје у речи и дела, откуда је имао и има сам удела поред своје и у њиховој слави; суграђани пак и савременици њихови нису им се једино дивили него су им и подражавали.

Зато је увек било и јесте право задовољство и благодарна тема говорити о таком човеку и људима пред слушаоцима, који су их потпуно разумели и разумеју их, те су и остали верни и доследни у оцени њихових дела моји славни претходници Срби и колеге: Гершић, Пантелић, Лазић, што нису пропуштали ни једну прилику, да само с њима својственом љубави и речитости своме и нашем покојнику не искажу своје дивљење и захвалу на великој задужбини му, коју су одмах пригрлили, прво, одушевљени његовим узоритим примером, изабрани грађани Карловачки, потом благочастива наша општина, а у новије време и данас целокупно овострано Српство, сматрајући као аманет наших старих и паладијум вере и народности своје завод неумрлога Анастасијевића, који ваља неговати по сваку цену и одржати у интересу одржања и будућности своје.

Заиста питање наставе и васпитања омладине, питање је витално ослобођења народа науком од предрасуда, преображење будућих нараштаја да буду све то просвећенији и способнији за напредније живљење у погледу моралном и материјалном подједнако. Све дакле што се односи на школу, у којој се ово најбоље постизава, ваља да привлачи и задржава на себи нашу пажњу и нашу бригу, наше симпатије и наше напоре.

Ако дакле хоћемо, као што смо ради и радимо о томе' да препородимо и оплеменимо народ, морамо почети с омладином зарад остварења васпитних идеала: да развијемо и оснажимо у њојзи виша чуства, а нарочито осећаје за целине све веће и веће, за породицу, племе и национално чуство симпа-

тије, које ће бити ако се сваки од детињства буде спремио и навикао тако (чуј младости!): да бди над својим личним достојанством, и да вољно врши дужности што их има према старијима и равнима, па и нижима својим; да држи реч и испуњава обвезе, негује пријатељство и научи се поштовати и љубити оно што је истинито, лепо и добро; да у свему пази на себе, умерава се у жељама, да буде мудар у понашању, презире нискост и лаж, уклања се од неискрености и притворства а клања и диви благородству душе и срца, једном речи, да не живи само за себе него и за друге ближње своје ради општег добра и среће свију.

Трудбеници око ових блага словом и створом т. ј. који док су међу нама тако уче и раде, па, сувише, удесе и настану о начину, да се и после њих наставе така им настојања, најподесније у настави и васпитању ма којег рода; за њих кад им престане куцати срце у племеннтим грудима, тим јаче стану да куцају при самом спомену њихова имена срца њихових суплеменика; они и кад склопе очи не умиру, него се роде да живе у вечитом спомену рода свога, чему свему ево очита примера и угледа нам у великом добротвору српском Димитрију Анастасијевићу, рекао бих Атанасијевићу — бесмртноме. О њему ми смо сви слушали и читали, и још ћемо слушати и читати легенде у што се претварају по времену биографије њихове. Сабовљеву с тога није ни потребно и немам каде овде казивати ни понављати кад ће се још данас то учинити на другом месту заједно са оценом значаја његове велике задужбине и подвига. Ипак сам рад нагласити и ставити на срце мојим умним слушаоцима, нека за себе промисли сваки шта би било, да се није ни јавио међу Србима Дим. Анастасијевић. До њега ми смо били провели у овим крајевима сто година од пресељења, па из тог времена слабо имамо и гласа како је било а камоли да је било добро. Народ без интелигенције мало је свестан и свога бића. Од доба пак његова и откад је прорадила Карловачка гимназија то је све много друкчије. Колико је изишло из ње ученика, трудбеника и службеника Српству, који су на свима пољима били учитељи и вођи народу у борби за културни напредак умни, морални и материјални — читава војска. Обновљен нам је, једном речи, цео виши живот народни као такога: црква и патријаршија, књижевност и вештина, да кажемо још краће: има од оно доба

нека просвета и култура српска, те нисмо постидни ни са те стране у очима других напредних народа и наших драгих суграђана простране и срећне Аустро-угарске монархије, чији узвишени и витешки цареви и краљеви су увек признавали верност и вредност и давали привилегије и аутономију народу нам и нашим одличницима, што са својим делима и установама оличавају доброга генија српскога који ево и данас с нама слави неумрлу успомену Димитрија Анастасијевића првога и главнога осниваоца гимназије Карловачке — нека му је слава и вечна памет!

Реч преч. г. ректора Богословије Јована Вучковића на гробу Сабовљеву

Са дозволом Вашом, високоучени господине директоре, да Вама и врлопоштованој колегији православне српске велике гимназије Карловачке благодарим у име наставничког збора православног српског богословског училишта Карловачког и младих му питомаца, на љубави пуном позиву Вашем на ову и тако ријетку свечаност.

Ми смо Вам благодарни, јер смо позивом Вашим одликовани, а још више смо Вам благодарни, јер нам дадосте прилику да и ми данас на *гроб овај* изађемо и на њему свету дужност своју да извршимо.

Ако просвјета српска са хвалом и признањем у *гробу овом* налази добротвора својега великога, гледа и света православна црква наша са пуно утјехе на *гроб овај*, у којему почивају земни остаци врлога сина њезина, честитога грађанина Карловачког *Димитрија Анастасијевића Сабова*.

Мили нам свима *гроб овај* велика је утјеха за свету цркву нашу, јер и она ради за просвјету народа српског, а још већа јој је утјеха, што је неумрли оснивач прве српске гимназије јасно нагласио, да у преважном питању о духу и правцу просвјећивања народа српског, искрено и одлучно стоји на становишту цркве своје, казавши да је *жеља и воља његова* да њиме основана гимназија просвјећује младе српске нараштаје *по начелима вјере православне*, утврдивши то именом и печатом својим на закладном писму своjем 3. августа 1791. године, дакле

у доба кад се на небу западнога свијета, на који смо се и ми у невољи љутој наслонити морали, већ јасно опажали црни знаци буре крваве и вихора оног страшног, који је ломио пријестоле владарске и рушио храмове Божје!

Па када света црква наша посматра редове својих искрено јој оданих синова и када промјери редове служитеља својих за стотину година овамо и у њима сагледа велик број ђака Карловачке гимназије, а продирући погледом својим у будућност, кад у њој то исто гледа; онда јој се утјеха још више множи, јер је све то увјерава да Карловачка гимназија *жељу и вољу оснивача својега* чува као аманет најсветији, те вјерујући у свјесност и карактерност оних, који се за гимназију *Сабовљеву* брину и оних, који у њој раде, нада се да они никада неће дати и никада неће хтјети аманет *Сабовљев* заборавити, изневјерити, погазити.

Нека грми бура, вихор нека бјесни, нека се пакао дигне на православну цркву нашу овопрепјелну, она се не боји, јер с њоме је Бог и у њој су дјеца њезина, просвијетљена у *Сабовљевој* гимназији *по начелима вјере православне!*

Зато и ми, који у име свете православне цркве радимо и њој служимо, заједно са питомцима нашима, који се за службу цркви спремају, сматрамо дужношћу љубави своје спрам цркве православне и народа српскога, да дођемо данас на *гроб овај*, да се поклонимо духу великога добротвора просвјете православнога српскога народа, да с вама свима, са ђацима гимназије Карловачке, са цијелим Српством у часу овом и на *гробу овом* кликнемо: *слава ти неумрли Димитрије Анастасијевићу Сабове!* Ти си основао прву српску гимназију, ти си је на православну цркву наслонио, ти си је оставио на бригу поглаварству нашем црквеном, ти си чедо своје, гимназију своју, заклео, да увијек дише духом православне вјере! Зато црква твоја велича дјело твоје, зато ублажава кости твоје у гробу, зато поглаварство цркве твоје мора пазити да се *жеља* и *воља твоја* никад не заборави и о њу нико да се не огријеши, а служитељи цркве твоје желе гимназији твојој да непрекидно напредује и цвјета и рађа слатким плодом по *жељи* и *вољи твојој*, а са *гроба твојега* шаљу најтоплију молитву Оцу небеском: во блаженномъ оуспенїи вѣчный покой подаждь, Господи, рабꙋ твоемꙋ Димитрїю и сотвори емꙋ вѣчнꙋю памѧть!

Пред ликом добротвора
Димитрија Анастасијевића Сабова

Допусти мени, блажена сјени
Сабова дичног. да ти с' поклоним,
да слабом својом неук-бесједом
у храму овом, рукосаду твом,
сад даднем маха осјећају свом!..

Шта свом?! Не то, већ ц'јелог рода мог.
Јер има л' гдјегод српског кута ког,
гдје нема којег ученика твог?!

Па шта, па ко нам бјеше Сабов тај?

Еј! Да нигда није турска поплава
из црне земље тамо азијске
на Балкан амо просула свој б'јес!
Да нигда н'јесу кланци Србије
оборене круне чули тешки пад!
Та нигда не би Срба читав рој, —
што пођоше по златно повјесмо,
долетио у — ове крајеве.

А повјесмо? — Та, оста повјесмо.

Ал' писну тада мајка дјетиња.
А д'јете прокле свог рођења час.
А бáбо? Бáбо! — Њега свлада јад:
„Гдје ј' вјера, љубав, гдје је онај над?"

Све оста пустом једном обманом . . .

Да видје онда, мили брате мој,
шта вели — бити јадном сиротом!

Ко њежна мома, жалећ' војна свог, —
у борби за род што га узе Бог, —
те рони сузе по вас ц'јели дан;
нит' очи диже с црне земљице,
нит' чује мајчин, очев, братов зов;
к'о ст'јена хладна или морски вал —
и она тако чује слатки глас.
Тек спусти доље бјелошњежни врат
и тихо јеца, војна дозива . . .
Ал' ками, ками, — тај с' не одзива.

Са српском бјеше тако просвјетом.

И гле! К'о Давид спрам Голијата
у тешкој борби нађе с' борац наш,
наш борац — Сабов Настасијевић..
И чисто видиш скромног чојка тог,
у зноју како тече парицу
за дјецу своју, свој прел'јепи крин!
Ал' дође судба — умр'је ћерка, син...

Но Сабов снагом још не малакше,
већ куне с' небу сузом пошљедњом:
„Дед, удри само судбо, пакости!
„Још има за ме живот радости,
„још није за ме сав покошен крин, —
„гдје год је Српче, ту је за ме син!"

И диже школу, диже овај храм,
пред другим св'јетом да нас није срам;
Са *Стратимиром* диже овај дом,
да српском буде то гимназијом.

И сто је љета, од кад умр'је он,
и сто већ љета, како прол'јета
к'о анђ'о чувар овуд његов дух.
И ево ту је! Чуј, гдје говори:

„Ја умр'јех радо, умр'јех блажен сав,
„Јер чух вам пјесму, пјесму побожну,
„и чух вам наук, мили слатки зуј
„из оне старе јоште кошнице...
„Ал' сад вас видим све то већи рој, —
„па држ'те, дјецо, држ'те завјет мој,
„и снагом својом сад прегните свом,
„да роду своме, роду сиротом,
„ви умом, срцем — славе, свјетлости
„од мене више дати могнете!"...

И ено там' га, тамо ишчезе! —

Ој бâбо, бâбо, родитељу наш!
Ој хвала вјечна на тој бесједи
и хвала теби, хвала зноју твом,
и хвала твојој дичној потпори,
да Србин може овдје с поносом
уз друге стати срећне народе.
Ој хвала, хвала ц'јелом труду твом,
Та ти си с' роду одужио свом!

М. Б.

Говор професора Ђ. Магарашевића.

Лепа је и светла особина српскога народа, с којом је дорастао да се може и он убрајати међу друге просветне народе јевропске. Светла је особина нашег народа за то, што је од увек показивао, да је то народ, који никојом приликом није заостајао у културном напретку за осталим образованим народима. Особину ту своју показао је и доказао српски народ делима културним од првог почетка свог историјског живота.

Загледајмо само у књигу прошлости своје, па ћемо из ње читати, да је српски народ упоредо ишао са сваком савременом културном појавом, потицала она из Византије онога доба, потицала из Италије, потицала она из Француске и Немачке.

Стара наша књижевност везује нас за тадањи савремени византијски црквенопросветни живот. Дубровачка књижевност и старе српске штампарије везују нас за Италију и Немачку, а новији просветни живот за савремене културне прилике нове нам постојбине, у којој се по сеоби својој нађосмо на измаку седамнаестога века.

Све те фазе нашег народног културног живота пролазиле су кроз бурне дане — кроз звекет оружја и рику топова, а где се такови звуци слушају, ту обично музе ћуте. И код нас је тако морало бити, али не за дуго. Чим је престао звекет оружја и чим је умукла рика топова, одмах се Србин лаћа новог оружја, којим ће крчити свом народном животу пута у новој борби „рату у мирно доба“. То оружје беше просвета српска, која је Србима тим преча била, што су се нови, опаснији непријатељи јављали, који би својим просветним оружјем брзо збрисали Србе у њихову мраку незнања, у које их је увлачила вечита борба са опасним непријатељем од 14.—19. века.

Тај нови живот и нова народна борба почиње концем 17. века, када су политичке прилике и српскога народа и суседнему аустроугарске монархије изазвале прелазак великога дела срп. народа из српских земаља у крајеве аустроугарске монархије, а главни фактори у тој сеоби беху тадањи аустријски цар Леополд I. и српски патријарх Арсерије Чарнојевић III.

Никад не можемо и не смемо избрисати из културне историје своје један веома карактеристичан моменат, који се не истиче у тој мери код других народа, колико код Срба.

Тај моменат јесте веза српског народног живота за цркву и њезине служиоце. У држави Немањића везује први српски архиепископ државу за цркву и даје основу и правац за векове српској просвети. — У доба народне невоље гине се „за крст часни и слободу златну“, и у тој борби знамо, ко је с крстом у руци и с гуслама својим соколио поколења на истрајан и патријотски рад за славну прошлост, а још лепшу будућност народну. *А у новој отаџбини?* Ту нам се тек огледа она судба, која је намењена била нашем народу од првог политичког и просветног рада светосавског на одржању народног и просветног живота нашега. Не треба нам трошити речи да то фактима доказујемо. Само ређање имéнâ из новије овостране историје наше довољно нас подсећа на то, да су поглавице српске цркве у Угарској наставиле политички, црквени и просветни рад првог српског архиепископа.

Сетимо се овде Арсенија Чарнојевића, Исаије Ђаковића, Софронија Подгорчанина, Вићентија Поповића и Мојсија Петровића, који је доспевао да се у многоструком послу свом заузима и за унапређење просветнога живота свога народа.

Ну, господо, данашњи дан, када се овде искуписмо, везује нас за ову просветну зграду и за њезин узвишени задатак, који врши она у српском народу ширењем *више српске просвете.* Основу овакову раду засновао је наследник Мојсијев, митрополит *Вићентије Јовановић*, јер је он први подигао у Карловцима, (Даљу и Осеку) латинске школе, те је опет упалио ону просветну луч, коју нам угасише бурни дани за љутих ратова с Турцима.

Те су више школе основане већ 1732. године, дакле одмах друге године по избору Вићентија за Карловачког митрополита, као што нам сведочи сачувани списак ученика те више школе у Карловцима. Ну та просветна луч горела је донде, док је куцало срце у митрополиту Вићентију, а после њега? Која опет немирна времена, које слаб мâр патријарха Арсенија Јовановића Шакабенте за латинску школу једва је допуштао да је та луч могла тињати. Живот и рад Карловачке латинске школе настављен је доласком кратковеког митрополита Исаије Антоновића, а још више наследника му Павла Ненадовића, основаоца клирикалног школског фонда, који позива српске родитеље да шаљу децу своју у више школе Кар-

ловачке, тешко кунући оне, који не послушају архипастирског гласа његова.

Наследници Павлови не пригрлише оном љубављу луч више народне просвете, којом ју је пригрлио митрополит Павле. Три се митрополита изменише, 22 године протекоше, а луч српске просвете, ужизана митрополитом Вићентијем и Павлом једва тињаше и већ издисаше.

Ну, божја воља хтеде, да је 1790. год. сео на престо св. Саве и пећких патријараха онај српски јерарх, који је данас добро познат у просветном животу овостраног народа српског.

Сачекавши да се разведри небо над српским народом, натуштено љутим ратовима с Турцима, хита митрополит *Стеван Стратимировић* на посао, који му у аманет оставише преци његови, и на који га подстицаше велики културни покрет са Запада, који је одјекнуо у нашој монархији и код словенских народа уопће, а српскога напосе крајем 18. века, чему је сведок познати и значајан рад *темишварског* нам сабора 1790.

Агилан дух митрополита Стратимировића диктоваше му посао. А какав беше тај посао, нека нам прича сам митрополит Стеван оним речма, којима је то испричао 4./15. августа 1791. дворском агенту Новаковићу у Бечу, кад му је у писму свом и ово рекао:

„Како сам одавно осећао и ја и други пријатељи народа свога и отаџбине да би нам требала једна *гимназија* за наш народ и нашу веру, то ми се чинило из многих разлога да је прѣко нужно да буде *овде у Карловцима*, особито што има наде да ће се овде и семинар за одгајање клира на чврстим ногама подићи. И пошто су ме и сами Карловачки грађани често и више пута молили да се ја заузмем, да се овде у Карловцима заведу више школе за наш народ и нашу веру, помислио сам да то неће тако тешко ићи, као што се чини. Али што нисам ништа до сада започео задржавало ме је то, што се није знало какав ће се мир с Турцима склопити, какве ће бити границе царства и каква може отуда испасти промена у јавним пословима и у архиепископату. Осим тога испречавала ми се сама ствар *као пуна тешкоћа, што није било нигде новаца ни сталнога фонда*, па пошто сам чуо да познати грађанин *Димитрије Анастасијевић иначе Дмитар Сабов* има намеру да завешта угледну суму на задужбине, судио сам да ће бити

најпаметније да ја њега походим, и да га о прâвим задужбинама у толико радије обавестим, што сам био осведочен о поверењу, које има у мени. Тако походивши га јуче свршио сам ствар и то много боље, него што би и сам или ма ко други, који њега познаје, мислити могао: јест, он је мени свечано изјавио пред својима да он сталном и непоколебивом вољом хоће да поклони 20.000 форината у име закладе за више школе у Карловцима или *за вишу гимназију*, да ће дати и свечано писмено обећање на тај начин, да те школе остану и да су у Карловцима, а не другде, да једини архиепископ има пуну власт да одреди људе из нашега народа и вере што се тиче свију предмета, то јест научнога предавања, избора учитеља и бриге за закладу и за издавање на камате, укратко што се год најпосле захтева, и да се нареди, да се сами ти новци из закладе ових школа свагда само у Карловцима на камате издају, и то не друкчије него дозволом свагдањег нашег архиепископа и народних бриговођа и само њиховом дозволом изван Карловаца; да ће са том погодбом мени одмах изројити 10.000 фор. за издавање на камате од оних обећаних 20.000 фор. или ће сам дати обвезницу, а других 10.000 фор. да се после смрти му пре свега другога исплати; да тако он хоће и наређује, и ако би што противно наредио, да неће имати важности.

Данас одмах позвао сам многе грађане Карловачке бољега реда к себи да им племениту намеру овога изврснога човека и знаменито доброчинство за Карловчане и за цео народ објавим, те сам разговетно очитовао вољу и намеру његову. Додавши за тим кратак али језгровит говор пун силовитих речи, које ми је ижимала велика радост и љубав према народном добру, покренуо сам их да оснивачу достојно благодаре.

Други мој корак и дан толико је имао успеха, да су не само оснивачу захвалили, који је захвалом мојом и толиких грађана обузет, јавно потврдио пред толиким људима своју намеру, и обећање изјавио, да то неће порећи; него су и сами суграђани у великом броју угледали се на тај племенити пример, и на велико добро у напредак сваки од своје воље и по мери свога имања обећали драговољно према намери и погодби Сабовљевој на 13.000 форината и више, од којих су се неки затекли да ће новце одмах положити, други даће дати обли-

гацију и укњижењем осигурати, да ће платити камате и целу главницу, тако да данас износи главница на камате издата 23.000 фор., не издата али сигурна 10.000 фор. — свега фундација до овог часа износи *33.000. ф.* и неколико стотина.". .*
(Програм гимназије Карловачке 1891.)

Ну, колико се старао и успео митрополит Стратимировић да је гимназија Карловачка дошла до фонда, откуда ће подмиривати животне потребе своје, толико се он још више старао да тадању гимназију подигне на савремени нивô виших просветних — сродних — завода у австроугарској монархији.

То је постизао избором добрих учитељских снага, који су ваљаном спремом својом давали живот и правац овој гимназији, овој најновијој народној тековини.

Имена првих директора и професора ове гимназије потврђују сретан избор митрополитов, као сигурну залогу за савремени и упоредни рад наше гимназије. Сетимо се само првога професора и директора ове гимназије Јована Гроса, кога је наследио Волни, с којим настаје обрт у добром раду и животу гимназије ове. Сетимо се Румија, Павла Магде и наследника му Јакова Герчића, за чије је време имала гимназија Карловачка научну основу, која је далеко одмакла од научне основе латинских Карловачких школа пре Стратимировића, као што сам једном приликом изнео и показао научну основу и извештај, који је тадањи професор Јован Рајић год. 1761. поднео митрополиту Павлу Ненадовићу.

Ну, за тај напредак припада главна заслуга митрополиту Стев. Стратимировићу, човеку, који је много полагао на начин обуке, на научну основу у њој. У том је био митрополит сретне руке, јер се увек саветовао са стручњацима на страни, а кад се кући вратио, захтевао је од сваког директора да му изнесе нацрт о распореду предмета и о методу, по ком би се најбоље напредовало. За то је и сазивао у седнице више пута преко године не само директоре и професоре, него и друге људе, који су спремни и дорасли били за тај посао.

И заиста та саветовања створише гимназији Карловачкој научне основе израђене према основама гимназија аустријских

---

* Данас износи фонд гимназијски дарежљивошћу и родољубљем грађана Карловачких и осталих патријота српских 351.210 К. урачунавши овамо и непокретности.

и угарских Прва научна основа биће да је ступила у живот 1796/7. кад је Карловачка гимназија имала већ 6 разреда. Друга научна основа била је израђена према савременим приликама 1798. и трајала је до 1825. год. а трећа од 1825–1851. год. Од тада почиње новије доба за гимназије, када два чувена човека Бониц и Екснер преобразише научне основе у свима гимназијама у Аустрији и Угарској. Та научна основа новијега доба почела је у гимназији Карловачкој са шк. годином 1852/3. и с том основом, као што споменусмо, почиње новије доба овој гимназији, која је 1873. год. добила заузимањем свога патроната од државне власти и право јавности и право испита зрелости, и то на основу потпуне спреме, квалификације и рада професора ове гимназије према спреми, квалификацији и раду на држав. гимназијама. — (Програм гимн. Карловачке 1891.)

Тако је гимназија Карловачка од постанка свога била једнака са свима гимназијама своје отаџбине не само привилегијом царском и краљевском, него и наставним планом, који је оспособљавао и српске синове за полазак виших школâ, за академије и свеучилишта.

Своје синове образовала је ова гимназија у духу православном и српском још од оног доба, када је 25. октобра 1805. г. митрополит наложио управи гимназије, *нека се деца упућују, како ће свој матерњи језик неговати и нека се српска младеж још од детињства по начелима своје вере васпита,* а неговање матерњег језика почело је стицати више вредности и пажње, не баш много раније (у 18. в.) и код немачког народа. —

Такав беше, господо, почетак животу садање гимназије, коју створише умни митрополит Стеван Стратимировић и родољуби српски: Димитрије Сабов и честити грађани Карловачки, *то беху плодови ума Стратимировићева, и родољубља Дмитра Сабова.*

Кад сам изнео до сада наше културне прилике у прегледним цртама и кад смо из њих видели, у којима се и каквима приликама јављају два велика Србина Српству и лепшој његовој просветној будућности, дозволите ми, да овом приликом када се сећамо стогодишњег великог покојника и првог и најглавнијег фундатора гимназије Карловачке, изнесим и *кратку црту живота његова,* да ју предам данашњему поколењу нашем, а у првом реду ученицима ове гимназије с оном истом љубав-

љу, с којом ју је према белешкама негдањег директора Ј. Герчића предао покојни директор Јов. Пантелић год. 1865.

Димитрије Анастасијевић дошао је нејак од 6 година са страним трговцима око 1732/3., дакле у време митрополита Вић. Јовановића, у Земун, где га они поверe неком трговцу, који га даде у Н. Сад на сабовлук, не зна се које године. После 3 године, које је провео као калфа путујући по Мађарској и Славонији, дође у Карловце и почне као мајстор радити свој занат спојивши с њим још и абаџијски и капамаџијски. То је могло бити између године 1748. и 1850. Мало за тим дође му из његова места Негоша човек у годинама са 300—400 фор., с којим се уортачи и заједно занат продуже. После 2 године оде у Ириг на вашар да купује каце. Ту се нађе са Ђорђем Соларом из Земуна, који му је падао из далека брат. Овај узме од њега све новце, које је собом донео за каце и дâ му за те новце различна еспапа, који му је за занат требао. Тај еспап му је издавао Солар три године. Ишао је после на вашаре у Футог, Кечкемет и Пешту и доносио готов еспап: прслуке, зубуне (кратке хаљине што носе жене и људи), јоргане, сукње, ћурдије, чакшире, сурдуме и т. д. Радњу је своју тако разгранао да је на Футошком вашару четири шатре требао. Давао је страним трговцима вино за платно и с овим трговао. Узимао је под аренду Карловачку пустару Јарковце и биртије. После начини уговор с магистратом да му пече циглу за зидање зградâ, вукао је песак из Крушедола и дрва из подлужја и толико је испекао цигље, да је магистрат није требао, те уговори са Петроварадинском пуковнијом, да јој цигље продаје и пече колико год устреба. И ту се здраво помогне. Тада је и себи кућуназидао, која и сада стоји преко од доњоцрквене кућице, и на решеткама Сабовљеве куће и данас се виде и читају слова Д. А. (Дим. Анастасијевић). Ова је кућа дошла прво у руке Павлу Ристићу, после смрти грофице Бранковићеве. Данас је она својина Карловачког грађанина Марка Поповића. Доцније се махне Сабов пустара и покупује све батаљонске баре и воде за риболов и тако је радњу чак до Беча проширио.

Са женом својом имао је деце, која су му рано помрла; за то посини у колевци детенце, којем је жена његова из далека род била. Тог свог посинка, Мату давао је у Будим у

школе. Жена Сабовљева умрла је 1801. год. дакле две године пре њега. Кад је видео да рођене деце нема и да већ старп и отешчава, а он распрода све воденице, докупи нешто виногради и остане при њима и трговини домаћој, прими у ортаклук посинка Мату и Теодора Радослава, и тако је провео до 1790. год.

Међутим је прибирао тековину своју у гомилу и нешто је држао код себе, а нешто је давао под интерес.

У јесен год. 1803. оболи и ослаби јако. Тога ради дозове к себи месног физика Др. Јована Живковића и сенатора Алексу Живковића, те му дана 8. октобра направе тестаменат, а дана 31. октобра 1803. год. замени овај свет вечним

У поменутом тестаменту изјавио је Сабов, ако би његов син Мата умро без наследника, да још 20.000 фор. оставља гимназији. Мата га је преживео, али је од дужег времена и сам поболевао, те после године дана за Сабовом умре и он 2. нов. 1804. год.

Још за живота свог дозове он гимназијске кураторе к себи и саопћи им, да имају примити још 20.000 фор., које им је доцнији Марица, жена његова 10. јануара 1805. год. предала, а она се удала за капетана грофа Димитрија Бранковића.

На препоруку Стратимировићеву поделио је цар Леополд II. Сабову угарско племство, и добио је свој грб, којим је утврдио основање наше гимназије.

Димитрије Сабов, као што нам и слика приказује, носио се племићки, и имао је скупоцена различита одела:

1.) Ћурдију, доламу, прслук и чакшире од кармазим кадифе у самом злату. 2.) То исто све од љубичасте кадифе опет на злату. 3.) То исто од загасите црвенкасте чохе с первазом од самура. 4.) Све то од сивоплаве чохе на сребру. 5.) Опет све то од љубичасте чохе на злату и 6.) Опет једне од пепељасте боје чохе на свили. Последних година ишао је по сваки дан у једним од ових хаљина.

У кући је живео господски, богато и уредно. Ручавао је обично у 11 сати пре подне по сваки дан, кад се не би у цркви задржао, и то ретко сам. Млађе особље имао је прикладно овакову животу. Спрам сиротиње је био добар, човечан и милостив, а од дужника је примао 10, 8 и 6 по сто.

Из свега се дакле види, па и из самог одела, да је Сабов

био ванредног укуса, као што и сви његови послови доказују, да је морао бити човек великога ума и разума и да је био на велико рођен. По лику, који је био у старијим годинама израђен, види се, да је био човек висок, крупан; велико чело показује му умност, а отворене и бистре очи проницавост. Лице мирно с тихим погледом показује му мирноћу и тишину душе. Странац кад би га видео, не би ни помислио да гледа у њему занатлију Сабова, што на ћепенку седи и шије, него каквог велможу и правог што но веле немеша. (Програм гимназије Карловачке 1865. год.)

Такав је био Димитрије Сабов, *онај* човек, који је рекао у својој кући митрополиту Стратимировићу пред гргетешким архимандритом, а потоњим темишварским владиком Стеваном Авакумовићем :

„Ја сам и са̂м одавна таково што мислио и намеравао, да роду моме, а нарочито Карловчанима, какво добро учиним; али као прост и ненаучен човек нисам знао, ни како, ни на коју руку. И тако кад ти налазиш то за добро, а оно : Ево ти новци, носи их кући и учини с њима како најбоље знаш.

Аманет ти божји — народ и његово добро!"

У том моменту зачe се народу српском његова виша народна просвета, коју утврђује Сабов 3. августа 1791. год. када потписује основно писмо гимназије Карловачке, које заузимањем умног митрополита Стевана Стратимировића потврђује 11. октобра 1791. год. блажене успомене цар Леополд II.

Од овог доба почиње живот оног просветног храма српскога, који је за првих сто година однеговао Српству 18.000 синова — *да!* Српству на корист, себи на дику, а оснивацу му на вечиту утеху и успомену.

Обилни су и богати доселе плодови онога дана, када је са митрополитом Стев. Стратимировићем велики стогодишњи покојник Димитрије Анастасијевић Сабов основао фонд овој гимназији, томе најстаријем вишем просветном заводу народа српског; плодови су то великога покојника, чији гроб данас после сто година дана прекађују и преливају захвална поколења у име хиљаде хиља̂да синова народа српског, који је у њима доживео најјачу одбрану вере своје, цркве своје и имена свога, а све то потече из патријотског срца онога човека, ко-

јега ево већ сто година хладни гроб покрива, који данас топлим молитвама обасипа све оно, што је из њега изникло.

Радујмо се — јер се и данас испунише речи великога српског песника:

„На гробљу ће изнићи цвијеће,
„За далеко неко покољење!“

* * *

Било је то, господо, 30. априла 1890. године између 8—10 часова пре подне, када је на развалинама старе гимназијске зграде, оне зграде, у којој је пре сто година благословио почетак живота њезина и узвишеног задатка њезина — пред Димитријем Сабовом и васколиким родољубивим Карловчанима — син кулпински, митрополит Стратимировић, када је, велим, на развалинама те старе гимназијске зграде стајао опет син кулпински, Његова Светост, патријарх српски, преузвишени господин *Георгије Бранковић*. На развалинама старе гимн. зграде стајаху око српског патријарха тадањи кр. комесар на сабору Карловачком, епископи и сви народни заступници на тадањем сабору, који је био на окупу у Карловцима; стајао је око патријарха цвет Српства, а дично место заузимао је протопоп *Стеван Анђелић*, извршујући аманет свога брата, *патријарха Германа,* подижући ову нову зграду гимназијску; сви ти стајаху да ударе темељ на тим развалинама новим просветним дворима, да после једног столећа ови нови двори наставе велико дело више народне просвете.

Нови патријарх српски сретно је отпочео првог дана свој узвишени задатак, јер после иншталације своје обавља Он у патријарашком животу и раду свом *први чин* — чин освећења темеља просветнога завода овог; а први акт, који је као патријарх потписао, ушао је у темељ просветном заводу овом.

*

У добар час, свети патријарше!

Благослов Твој био века благослова Стратимировићева, да поколења српска дочекају и другу стогодишњицу просветнога рада из ових двора, све на славу Богу и његову угоднику, а нашем заштитнику, Св. Сави.

На славу Његову ц. и кр. апостолском Величанству нашем љубљеном владару, *Францу Јосифу I.*, дичном потомку цара Леополда II.

На утеху Теби, св. Патријарше, који си благословио и **темељ** и први просветни рад у храму овом, а на корист **Српству**, које данас овде искупљено у име васколиког народа српског кличе;

Слава Димитрију Анастасијевићу Сабову!

Слава Стевану Стратимировићу!

Слава им!

Прве српске новине — и оснивање Карловачке гимназије.

Матичина библиотека дошла је срећним случајем до првих (славено) српских новина, које су излазиле у Бечу 1791. године.[1] О тим новинама знаде се досад прилично мало. Највише је знао о њима рећи пок. Ђура Рајковић, јер је имао у својој библиотеци тридесет и три броја из године 1792.[2] Стојан Новаковић имао је само један број из год. 1791.[3] и један из год. 1792. Шафарик (стр. 425.) их и не спомиње, него бележи „Вѣдомости" Стеф. Новаковића као почетак српске журналистике; ове Новаковићеве новине друге су по реду, и почеле су излазити 28. декембра 1792., као што је већ Шафарик тачно забележио.[4] Што се тиче првих српских новина, ваља признати да су Стојан Новаковић и Ђ. Рајковић више о њима рекли, но што им је давала доиста оскудна подлога. Да средимо и допунимо знање о томе предмету биће задатак овога чланка, и да изнесемо, што имамо, о нашој гимназији.

Ст. Новаковић је са своја два броја сасвим правилно извео да је лист излазио двапут недељно, као што видимо из целокупног егземплара за год. 1791., што је пред нама. По свој

---

[1] Види I. Додатак раду и именику М. С. 1902. г. стр. 31.

[2] Сада својина срп. вел. гимназије Новосадске.

[3] Библиографија бр. 108. Дим. Руварац имао је у рукама 44. број исте године; види у књижици „О првим професорима срп. гимн. у Карловцима, Земун 1889.", прештампано из „Новог Времена".

[4] Не знамо откуда је Кулаковски црпао податак да су „Вѣдомости" почеле излазити 3. августа 1792., што није истина (Иллиризмъ, стр. 20.)

прилици да је то закључио према „Вѣдомостима“ Стеф. Новаковића, које су неки наставак првих новина. И иначе што је Ст. Новаковић рекао за ове прве новине у својој „Библиографији“, тачно је, колико је могао видети из својих бројева: да су штампане црквеним словима и да је језик у њима нечист народни, обичан у оно доба, — боље рећи славеносрпски, негде више словенизован, негде мање. Најпосле и завршна реч у „Библиографији“ тачна је: „Ове дакле Сербскія новины ваља сматрати као особито и старије предузеће наше публицистичке журналистике“, што је потврдио и Ђ. Рајковић у „Јавору“ 1880.* На питање да ли је и њих издавао Стеф. Новаковић — одговорио је Ђ. Рајковић на истом месту; он је знао, не могосмо ухватити откуда, да је прве наше новине (1791—2.) издавао Маркидес Пуљо, што јасно потврђује овај Матичин егземплар. Али допуњавајући и поправљајући Новаковића, хтео је Ђ. Рајковић још нешто знати, више но што му његови бројеви из год. 1792. могоше казати. Тврдио је наиме да су се уопће звале „новина“ а не „новине“, као што и данас зовемо своје политичке листове. Исписао је и потпун натпис („главни наслов“) овако: **Сербскаѧ новина повседневныхъ приключеніѧхъ** итд. (Јавор 1880. стр. 1265.), и то је тако, али само у главном натпису за г. 1792.; иначе и у г. 1791. звале су се „новине“ (т. ј. новины), и прави им је натпис спочетка: **Сербскіѧ повседневнія новины**, или на главном натписном листу: **Сербскіѧ новины повседневныѧ. Въ Віенни** 14. **Марта** 1791 **напечатани. Находѧтсѧ** и т. д. одакле је јасна множина за натпис. Први број ових новина изашао је у петак 14. марта (по ст. кал.) 1791., што је такође знао пок. Ђ. Рајковић; судећи по томе, а уз то што је знао и име издавача, чини се да је имао први број ових новина; ако је тако, онда не можемо разумети што им није знао правога натписа, као што мало пре видесмо.

Излазиле су двапут недељно: уторником и петком, а „**повседневнія**“ у првом натпису треба свакако тумачити оним из г. 1792. „**повседневны́хъ приключеніѧхъ**“, и подсећа на Бечки

---

* „Из моје књижевне записнице“ чланак IV. — Рајковића је непотпуно схватио Ј. Грчић у „Истор. срп. књиж.“, кад каже: „Први српски лист била је **Сербскаја Новина посведневних прикључениjах бивајемих в мирје**, коју је год. 1792. издавао у Бечу неки Цинцар *Маркидес Пуљо.*“ (Стр. 87.)

Diarium[1] (Wiener Zeitung). Нема сумње да су се издавачи угледали на овај службени лист, по формату једва нешто пространији, по садржини дакако кудикамо обилатији, без обзира на Anhang од четири листа. Касније су и сами издавачи увидели да оно „повсєдневнія“ треба уклонити, и тако се од бр. 15. (2. маја) зову само **Сербскія новины**;[2] између ове две речи остало је на средини празно место. У 15. броју су још обележене стране, касније нема пагинације. Последњи број за год. 1791. изашао је у уторак 30. декембра, и био је по реду 84. У 4. броју стоји погрешно 22. м. 25. марта, а у 76. броју заборавио је слагач у глави изменити „пѧтокъ“, па је тако остало м. „вторникъ“. Уз 24. број приложен је неки план од Исмаила, којега међутим нема у нашем примерку.

У оно време била су сва овака подузећа везана за привилегије или нарочите дозволе. Баш пре него што ће се наше прве новине појавити, беше цензура пооштрена, и новине су се уређивале „nach den Regeln der Klugheit“. Слободоумни закони о штампи цара Јосифа II. бише укинути дворским декретом од 1. септ. 1790.[3] У осталом „man sah und suchte in der Zeitung die Neuigkeitsvermittlerin, nicht mehr,“ па кад ни немачки Бечки листови нису могли имати свога индивидуалног карактера, лако је мислити какве су могле бити наше новине. Излазиле су дакле „съ ц. к. всевысочеишымъ дозволеніемъ“,[4] на обичној четвртини у два ступца, и обично на два листа, ређе на три, а само једанпут нађосмо на четири. У глави је резарија, као што ју је Ст. Новаковић описао према броју од год. 1792. (37.): „У резарији тој стоји на средини витез у старинском руху под шлемом и перјаницом и држи у десној руци мач, који је забо у земљу, а у лијевој штит, на ком је српски крст са четири оцила. Око витеза су заставе, гране (?), топови, добоши, сје-

---

[1] Почео излазити 8. авг. 1703. Wiennerisches Diarium, Enthaltend Alles Denkwürdige so von Tag zu Tag... од 1780. Wiener Zeitung. Упор. Jubiläums-Festnummer 8. авг. 1903. И Diarium (Wiener Zeitung) излазио је тада само двапут недељно. Реч „нȍвине“ значи у нас и „новости“ (Вук. Рј.), дакле: свакидашње новости.

[2] Ст. Новаковић је имао у рукама 58. број, кад су се оне увелике тако звале.

[3] Упор. Zenker „Gesch. der Wiener Journalistik“ I. 87.

[4] Mit k. k. allergnädigster Freiheit (Wiener Zeitung.)

кире и остале војничке справе." — Емблем овај тумачи нам свакако оно време, а можда и схватање главнога задатка новинâ: да буду ратна хроника; да ли је он резан само за наше новине — не можемо знати.

У питању како је дошло до ових новина упућени смо на нагађање. — Први наш *књижевни* гласник био је „Славено-сербскій Магазинъ", којега је изашла само једна свеска у Млецима, год. 1768. (Въ Типографіи Славено-Греческой благочестивой Димитрія Θеодосіева), а први *политички* гласник хтео је у нас покренути Курцбек па онда Ем. Јанковић год. 1790., кад је мислио отворити штампарију у Н. Саду.[1] Како су тада штампарије биле привилеговане, а за српске и влашке ствари имао право штампања у овој монархији само Јос. Курцбек у Бечу; то се Јанковић морао с њим споразумети, пре него што замоли и затражи своје право. Писао му је 29. апр. 1790., пошто се око половине марта вратио из Прага, а са штампаријом из Лајпцига. Из тога писма види се Јанковићева намера, што се тиче новина.[2] Курцбек није хтео ни чути за какву погодбу или нагодбу; није му ни одговорио, него напише протест на кр. угар. ердељ. канцеларију, сумњичећи још и опадајући Јанковића. Јанковић не доби права да штампа српске књиге у Н. Саду, па према томе ни новине (умро је 1792. у Н. Саду), али из протеста Курцбекова дознајемо да је он сâм кудикамо пре Јанковића хтео издавати српске новине: man fand sie aber wegen denen ohnehin schon in Ungarischer, Lateinischer, Italienischer, Französischer, und deutscher Sprache in Ungarn verbreiteten Zaitungen überflüssig zu erlauben, und würde, wenn sie bloss eine getreue Uebersetzung des Wiener Diariums wäre, keinen entschädigenden Verschleiss gefunden haben; allein des J a n k o v i c s s e i n e A b s i c h t m a g s e y n, d i e s e Z e i t u n g nach Art des Wienerblatts voll mit Unwahrheiten einzurichten, — d i e N a t i o n d a m i t z u h i n t e r g e h e n, — zu falschen Urtheilen zu verleiten, den C l e r u m u n d d i e N a t i o n u n t e r e i n a n d e r z u s e t z e n, zu verwirren и т. д. (Летоп. 126.

[1] Ова је ствар била и пред Темишварским сабором; о молби Јанковићевој реферисао је повољно Ст. Вујановски, и Јанковић би свакако успео, да није било Курцбека и његове привилегије. Упор. Летопис М. С. књ. 106. стр. 70—71.

[2] Види „Летопис" књига 126. у чланку Ђ. Рајковића о Ем. Јанковићу.

стр. 10.) Колико је у свему овоме истине и ко је Курцбека информисао у том правцу — тешко је протумачити.

Наше прве новине појавиле су се дакле ипак у Курцбековој штампарији; о томе нема сумње, ма да нигде није забележено. Одакле је изашла иницијатива за ове новине, крај свега онога, што нам се у 1. броју казује, нејасно је, а свакако ће бити података у којем архиву у Бечу, до којих засада не могосмо доћи. Ну како је да је, ми мислимо да се појава наших првих новина може протумачити из прилика, у којима је била монархија, из односâ Бечког двора према народу нашем.

Време цара Леополда II. познато је као време „реставрације“, спасавања монархије, која је и споља и изнутра била уздрмана. Споља рат са Турцима и Прусима, а у Угарској грдно незадовољство. У првој половини марта 1790. г. дошао је цар Леополд II. у Беч као владар, а 9. августа писаше о Маџарима да су неверни и спремни на буну, и у савезу са Прусима да мисле на преврат[1]. Тада су Срби, „илирска нација“, много требали и на бојишту и да се сузбију тежње маџарског сабора (дијете).

Што се тиче наших сабора, осим изборних од 1774. и 1781., није било расправнога још од год. 1769., и сад, 1790. јунија, кад се појавише у Бечу митрополит Путник са Вршачким, Темишварским и Бачким владиком и са српском депутацијом, извештава цар угарску дворску канцеларију — да је допустио сабор. У питању српскога сабора, вели Швикер,[2] одлучује цар увек против саветовања угар. двор. канцеларије и дворског ратног савета, и најпосле се сабор сазове за август 1790. Познато је шта је све Темишварски сабор тражио, ослањајући се на расположење у Бечу, и одговор царев од 27. септ. 1790. на адресу његову био је сама пажња и предусретљивост.

Познато је да је тај сабор тражио и засебну српску територију (војводовину) и да је ова била *обећана*,[3] до прве прилике, а место тога да је за послове српскога народа обновљена старија дворска депутација са именом „Илирска дворска кан-

---

[1] Krones „Gesch. der Neuzeit Oesterreichs“ стр. 475. Упор. Карлов. владичанство од Ман. Грбића, Ш. књ. стр. 92.

[2] Polit. Gesch. der Serben in Ungarn 361., 367.

[3] Испор. Акта собора народа србског у Темишвару 1790. Земун 1861. — Царска решења стр. 6. Упор. о томе и у Летопису М. С. књ. 105. и 106.

целарија“,[1] којој је одређен за канцелара гроф v. Balassa, пређе бан хрватски. Ма колико да су се Мацари свему томе одупирали, Балаша је 5. марта 1791. инсталиран, а у „канцеларији“ је седео као конзилијар и владика Темишварски Петар Петровић, а касније и генерал-мајор барон Сечујац, што није било у пређашњој „депутацији“. Поред канцеларије подиже се и славон. илирска земаљска комисија у Петроварадину. Сем тога је у споразуму са царем и мацарски сабор морао нешто учинити за „илирску нацију“: донео је 27. законски чланак 1791. год., којим се нашем народу дају грађанска права, приступ у државна звања и остало, што грађани једне земље могу уживати.[2] Све је то одлучено у фебруару и марту 1791. г., и на први поглед били су то велики добици, а није се могло ни слутити да ће први март иза тога однети блажене памети цара Леополда († 1. марта 1792.), од којега се српски народ толико надао, па да ће затим нестати и „канцеларије“, која је једва саставила годину и четири месеца (3. јунија 1792., на захтев угарских сталежа).

На Темишварском сабору изабран је, како је познато, за митрополита Стратимировић, а за кратке владе цара Леополда II. пада и најзнатнији културни догађај нашега народа — *оснивање Карловачке гимназије* (1791.). Те године кренуше и прве српске новине, баш у марту, готово одмах после оних важних одлука о „канцеларији“ и о инартикулацији „илирске нације“, па то као да беше и најзгоднији моменат за њих, да јаве српском народу о великим доброчинствима, која му је учинио цар Леополд.[3] Без сумње су и саме новине биле једна од концесија нашему народу у оно време. Оне ће имати срећу да објаве и онај знаменити културни догађај; схватиће тај догађај и оценити како приличи, па ће донети и основно писмо Димитрија Анастасијевића Сабова.

Први број изашао је, како рекосмо, 14. марта, са словен-

---

[1] Такође међу постулатима Темишв. сабора, упор. Летопис М. С. књ. 106. стр. 45.

[2] То је такође Темишварски сабор тражио; упор. Акта собора стр. 14. 16. и др. и говор Саве Текелије у Летоп. М. С. књ. 105. стр. 94—129.

[3] У бр. 16. за 1792. г. јављајући о смрти цара Леополда II. вели се: Днесъ бꙋдетъ торжественный погребъ не забвенномꙋ, благоꙋтробнѣйшемꙋ нашемꙋ оцꙋ, и благодѣтелꙋ рода сербскагѡ. . . .

ским „Предисловијем“, у којем се казује како је славеносрпски народ, достојан словенскога имена са својих славних и јуначких дела, великим доброчинствима обасут од својега монарха, па на свршетку: „Дойзволилъ онъ наконецъ на представленїе, и прошенїе нѣкоихъ трꙋдолюбивыхъ Общества Віеннскагѡ, (что до сегѡ времене никогда небыло), на славенском Ѩзицѣ невине имѣти, что въ свѣтꙋ бываетъ знати, и разꙋмѣти, и сымъ ползоватисѧ мощи, що на паденїе и вредъ бываеть, и ѿ чегѡ общее добро возрастаетъ, и приꙋмножаетсѧ. самы изволите знати и безъ нашегѡ споминанїа, что всѧкїи родъ свои Ѩзикъ матернїи выше любитъ, нежели чꙋждїй, и оны прославлѧти сгараетсѧ; сегѡ ради всѧкагѡ рода, чина, и достоинства предреченагѡ Славнагѡ Славено сербскагѡ Народа Господа обоегѡ чина, како дꙋховнагѡ, такѡ равно и мирскагѡ симъ смѣреннѣйше просѧтсѧ. дабы усерднѣйше соблаговолили. Новоначатїѧ на своемъ Ѩзицѣ новости прїимити, и ползоватисѧ, предреченихъ Гд҃ровъ трꙋды трошакъ, и̑ оусердїе показавшыхъ къ Бꙋдꙋщемꙋ времени возбꙋдити, что бы изъ всѣхъ новыахъ (читај: новинахъ) наилꙋчиѧ вѣдомости старалисѧ въ нашїѧ новини уводи[т]и, и вашимъ желанїемъ точное оудоволствїе сотворити. Како съ достодолжнымъ своимъ поклономъ, и высокопочитанїемъ къ Славеносербской Нацїй предани, пребываютъ.

Сочинителѣмъ сихъ Сербскихъ Новинахъ ѿ пристоинїѧ власти наложено есть, бꙋдꙋщїѧ новини на просто Славено сербскомъ ꙗзицѣ сочинѧвати, какѡ бы всѧкагѡ чина и достоинства лица таковїѧ разꙋмѣти моглы; тѣмже всѧкаго чина, и достоинства честїю своею достоинимъ лицамъ сосимъ подобающе обѧвлѧетсѧ, ꙗкѡ въ бꙋдꙋще въ послꙋшанїе высокагѡ тогожде налога Сочинители сихъ Сербскихъ Новинахъ на просто Славеносербскомъ ꙗзицѣ съ Сербскими новинами послꙋжити, честъ имѣти бꙋдꙋтъ“

Изнели смо овај одломак, да се уочи језик, правопис, интерпункција и донекле стил (изоставивши неке дијакритичне знаке из штампарских разлога, који се само у почетку налазе); последње троје, како се види, слабо је и неједнако. Стварно узевши ово је уједно мал’ не све, што знадемо о покретачима, „сочинитељима“ и о „програму“ листа. Видимо дакле да су новине допуштене на представку и молбу неких трудољубивих људи Бечке опћине (грађанства); имена њихових немамо, али се може мислити да су то били нарочито трговци нашега

закона, а по народности могло је међу њима бити Грка̂ и Цинцара̂;[1] даље — да су излазиле трудом и трошком „пред-рєчєнихъ господаровъ“, и да им је намера из свију новина „наилꙋчиѧ вѣдомости ѵводити“, што подсећа на тадашње Бечке новине „Auszug aller europäischen Zeitungen“ (које су и исте цене биле са нашима и грчкима[2]). Још нам се у „Предисловију“ спомињу неки безимени „сочинитељи“, којима је од „пристојнија“ власти (мислимо: власт, која с тим има посла) наложено будуће новине на простом славеносрпском језику сачињавати, да би их могла разумети лица свакога чина и достојанства, што је такође врло важно за карактеристику времена. О цени, „издатељу“ или уредништву и о штампарији нема овде ни спомена, него у 2. броју сасвим на крају испод линије и уз NB. казује се цена (14 фор. годишње), и ко хоће да се претплати, да изволи то код своје поште; тек у 3. броју читамо опет тако уз NB. да је „издатељ“ новина Маркидєсъ Пꙋллїѡ (Пуљо), и да се претплатници изволе претплатити код Оберстхоф-постамт-експедиције.

Већ у 20. броју (од 20. маја) види се да су новине имале и непријатеља. Овде на свршетку, опет уз NB. стоји: „Понєжє мы разꙋмєли Єсмо, да нѣкїи изъ сꙋєтнаго свога мнѣнїа много Противꙋ издатєлєи Сєрбскихъ Новинахъ кодъ Страннихъ овдє на Кашарꙋ ѵ Бєчꙋ бывшими тєрговцами бєсѣдїо єсть; зато вси, особито пакъ Господа Прєнꙋмєранти сосимъ просꙋсє, да бы оваковими праздними рєчми єднога чловєка нєвєровали но ѵвєрєни были, да Новинє съ наивѧщшомъ Ползомъ Народа Нашєгѡ, и съ великимъ Трꙋдомъ сочинѧватисє бꙋдꙋ.“ Стварно нас упућује још овај одломак на више „издатеља̂“, а и језик се посрбљава.

Што бива данас морало је у оно доба још у већој мери бити. У бр. 38. има на крају примедба — како се од пренумераната неки туже да лист „неисправно“ примају; ствар је извиђена и погрешка исправљена, те ће се унапредак исправно слати. Да није било много претплатника види се из бр. 50.

[1] 27. зак. чланак тицао се свих православних у земљама Угарске круне: Срба, Грка, Влаха, Цинцара.

[2] Види се то из једнога немачкога списка, који је додан иза последњега броја за ову прву годину. У Бечу нигде не могох добити ни тих немачких, ни грчких новина. У регистру пом. Zenker-ова дѐла нема о свим овим новинама ни спомена; тек су забележене Давидовићеве новине и то погрешно. („Nobine Srbski“, I. стр. 155.)

(од 2. септ.), где се у Извјестију каже да је врло мали број, крај свега труда и ревности издавача; да се с обзиром на маџарске пренумеранте ни упоредити не може, а о Грцима ове државе да и не говоре, „**кои къ прїнманїю, и распространенїю своихъ Новинахъ особитѹю ревностъ показѹютъ**“. Апелује се на оцеве, ради васпитања деце, да буду корисни чланови друштва. Ако се број претплатника умножи, биће новине веће, а цена мања. Како ће крајем тога месеца изаћи полугодишње време, то се позивају претплатници на последњу четврт од 1. октобра до краја године 1791. зато, да претплата у будуће иде од 1. јануара, као што је у новина других народа. Свако се може код своје поште претплатити, и за ову четврт положити 3 ф. 30 новч. Овај позив на претплату понавља се украће све до у 54. број.

У 66. броју долази први пут објава („Извјестије“) за календар, који ће исти Пуљо издати за год. 1792., а стајаће 20 новч.;[1] други пут у бр. 72. — да је цар кроз висококославну илир. канцеларију допустио да и славеносрп. народ може имати календар, због чега се по други пут јавља да тај календар „и целу славеносрп. народа историју садржава“ и многе корисне ствари, а претплатници новинâ добиће један такав календар напоклон. Тако се још неколико пута објављује календар, и обећава се да ће у њему бити „Собраније привилегија“, а у 77. бр. објављује се и књижица „Благонравије“. Новине су доиста излазиле и год. 1792., свакако до пред почетак Новаковићевих „Вѣдомости“, дакле не пуну годину, — а изашао је и календар за 1792. г., који је описао прота Дим. Руварац у „Јавору“ 1887. год., само што у њему нема обећане српске историје или сабрања привилегијâ, него место тога има на два листа „**Ѵтѣха Славено-Сербскомѹ и валахїйскомѹ Народѹ на ново Лето,**“ која се може читати у пом. чланку Дим. Руварца.[2] Сада пак можемо још толико казати да „Утѣха“ у календару није ништа друго

[1] Курцбекова штампарија била је чувена са штампарских погрешака, а колико су коректори били осетљиви види се по томе, што је овде име издавача остало као „Мернидесъ“ (Пѹлїѡ —), као што је на другом месту презиме испало „Поли“ (бр. 73.).

[2] Пошто је изашао тај календар, објављује се у 5. бр. за год. 1792., где се сад већ каже да има у себи „ѵтѣхѹ славеносербскагѡ народа всевысочайшѹю (!) милостїю даровањѹ“.

него понављање знатних догађаја у животу овостраног нашег народа, нарочито за цара Леополда II., о којима су већином и новине говориле; и она хоће да каже да су године владања цара Леополда II. епохалне за наш народ: спомиње се Темишварски сабор, придворна канцеларија, дијетални артикул 27., па што је такође важно, како је цар одредио да се на зидање Карловачког генералног клир. семинара даде из високог ерара 51.000 фор., па да се што пре почне зидати, а на ту сврху ц. к. придворна комора да је асигнирала 10.000,[1] о чему у новинима ништа не нађосмо.[2] Не бисмо ово овде ни спомињали, кад с једне стране тежња на оснивање клирик. семинара у Карловцима не би била једна од врло крупних и замашних баш у то време, кад је Бечки двор толико излазио на сусрет нашим народним жељама, и с друге стране, кад ова белешка не би била истога књижевног извора, којега су и прве наше новине. Између осталога читамо још у „Утјехи“ под 30. септ., како је Сабову даровано мацарско племство,[3] и да је цар уједно заповедио да се

---

[1] Упор. Акта собора ... међу царским решењима стр. 12. „Наредба за зидање Семинара нека се што скорије учини, и Комори се налаже, да од они новаца, што су за то зидање од ерара одређени, међутим 10.000 фор. изда.“

[2] Што се та ствар спомиње у календару под 23. априла, у свези је са потврдом постулатâ Темишварског сабора, коју је цар Леополд II. учинио у Флоренцији (23. априла 1791.). Исто се види из писма Јована Берића Л. Мушицком од 5. јунија 1832. („Глас Истине“ 1884. стр. 62.); где читамо и ово: „да є нѣгово Величество via Consilii Locumententialis пѹбланцирало да и Altissimum Aerarium на тай Семінарїѹмъ трошка дає.“ Ствар семинара покренуо је на Темишвар. сабору кр. комесар (Летопис М. С. књ. 106. стр. 57.), а администратор Митрополије Петар Петровић предложио је молбу „да се десетак од камералних добара на обдржавање нужних ових народних захтевања употреби“ (Ibid. стр. 59.) „Карловачко владичанство“ III. књ. стр. 196. Види се уопће да је иницијатива за све ове погодности долазила из Беча.

[3] О томе се у новинама бр. 56. од 23. септ. овако јавља: Благородный Господинъ Димитрїи Ѧнастасїевичъ иначе Сабовъ привилегиратыѧ Вароши Карловачкїѧ житель в' Смотренїи єгѡ къ общемѹ Благополѹчїю показанныѧ Ревности, которою онъ возбѹжденъ на благохвалнѣйшѹю фѹндацїю вышшагѡ ѹчилища Карловачкагѡ доброхотно знатнѣйшѹю Сѹмѹ Новаца далъ, ѿ єго Величества кромѣ Прошенїѧ єго овтомъ ѹчинѣннагѡ в' число благородныхъ Мачарскагѡ Кралѣвства безъ положенїѧ обычнїѧ Таѯи всемилостивѣйше поставленъ єсть. — Упореди с овим царско писмо грофу Палфију, из којега се види, да је Сабов поднео молбу, да му се угарско племство дарује, и да је цар Леополд тражио, да молилац и прописану таксу плати. (Акта собора народа србског у Темишвару, стр. 36. царска решења).

гимназија од месеца октобра т. л. (т. ј. 1791.) започне, о чему ће касније бити реч.

Са овим у свези треба да кажемо колико су се ове новине освртале на наше прилике и доносиле вести, које би се тицале и нашега народа. У главном — можемо рећи — мало. Осим онога, што је у „Утјехи“, једва да ће што бити више у новинама, што би било важније. Да оставимо на страну ратне вести пре Свиштовскога мира, о кретању Турака дуж читаве границе наше монархије, што све стоји у свези са судбином нашега народа; највише има личних вести о нашим црквеним великодостојницима, једва нешто других вести, међу којима се истичу „дописи“ из Осека, и онда нешто о народу нашем из Србије, како ће се касније чути. Оснивање Карловачке гимназије обележено је ипак најкрупнијим речима, а за тим одмах долази илирска придворна канцеларија, о којој се више пута говори или што јавља. Да изнесемо нешто од свега тога, примера ради.

У 14. броју јавља се да је 23. марта митрополит Стратимировић био у грчкој цркви Бечкој и говорио слово. — У 16. броју од 6. маја под 29. апр. пишу из Осека, да је тамо 22. био митрополит, како је дочекан, допраћен на вечерње, па је после прегледао црквене ствари, школу и походио неке Осечане; да је 23. после јутрења отишао у Даљ; том приликом да је Давида Ђекића, пароха Осечког, који је допратио митрополита у Даљску цркву, згодила капља, те су га једва жива однели у Осек, где је 25. поподне умро. — У 17. броју јавља се да је монарх на предлог илирске канцеларије послао резолуцију маџарској придворној канцеларији, да се у будуће свештеници грчкога закона не зову „попе“, него свештеници или пароси,[1] а протопопи да се зову протопрезвитери; ова ће потоња даље наредити. — У 21. бр. има опет допис из Осека, који се тиче школе, а ове дописе по свој прилици да је писао Стеф. Рајић, учитељ, „преводилац“ Рељковићева „Сатира“.[2] — У 29. бр. од 20. јунија има из Пеште вест, како је тамо 12. т. м. ударен темељ грчкој цркви и каква је то радост била и свечаност. —

[1] Упор. Акта сабора народа србског у Темишвару, стр. 21. Решења стр. 8. Летоп. М. С. књ 105. стр. 77.

[2] У 71. бр. има такав један допис, где се спомиње учитељ Рајић, а у 5. бр. за 1792. има да се календар за 1792. може добити у Осеку код Стеф. Рајића.

У 34. броју опет из Осека под 1. јулија, да је тамо 29. прошл. месеца била школска свечаност на дан св. првостолног апостола Петра, ıакѡ тамошныѧ школы Патрона. — У 36. броју (15. јулија) јавља се да је архиепископ и митрополит објавио народу највишу резолуцију, да ће оне србијанске породице, које се желе преселити у цес. краљ. државе, уживати све оне привилегије и доброчинства, која су дарована нашему народу. — У 41. броју како се у Бечу „гласи“, да ће његово цес. краљ. величанство декретално кроз илирску канцеларију објавити, који су источне вере па желе добити племство или добра купити, да се унапредак пријаве код илир. канцеларије и да поднесу молбу. — У 43. бр. да је мађарски народ славеносрпском човекољубље показавши молио цара и предложио, да би се време продужило, како би њихове спахије своје пустаре и друга места могли уредити за оне „Сервијанце“, који би к нама прешли.[1]

У 44. броју од 12. августа јавља се први пут о Карловачкој гимназији,[2] па нека је то овде од речи до речи забележено:
Изъ Карловцехъ дне 4. Авгȣста всѣхъ радостнѣишаѧ, и всѣхъ правомыслѧщихъ ревнителеи отечества сердца на радостъ воздвизающаѧ слѣдȣющаѧ Новина ѿ нѣкотораго искреннагѡ Патріоте пишетсѧ.

Общество Привилегирате вароши Милитарске Карловаца Греческагѡ Неȣнитскагѡ закона можетъ меѣю своими щастливими дни, третыи день Авгȣста за наищастливѣишїи, навластито садашнѣи, и бȣдȣщеи Юности своеи ȣ незабвенной Памѧти почитовати. Господинъ Архїепископъ, и Митрополїтъ Славеносербскїи Стефанъ ѿ Стратимировичъ надъ свимъ тимъ, що ȣ многими дѣли званїѧ своегѡ ȣпражнѧвасе, їощъ ѿ Почетка своегѡ къ Столици Архїепископскои Дошествїѧ, многократно ѿкривао є свое желанїе, и ревностъ ѡ заведенїю Гимназїȣма ȣ Мѣстȣ нѣгове Резиденцїе: но обстоѧтелстви ратними, а сȣвише Недостаткомъ за таково веће ȣчилище потребитихъ Средствъ, и Помощи ȣдержанъ, къ дѣлȣ Намѣренїѧ стȣпити нїе могао. Разȣмѣвшиже меѣютимъ, да Гражданинъ овдешныи, и Кȣпецъ

[1] Даље и више о томе у 50. и 54. броју.

[2] Што има у том броју изнео је Дим. Руварац у пом. свом чланку у „Новом Времену“, али данашњим правописом.

Господар' **Димитріи Анастасієвичъ** иначє Сабовъ знаменитꙋ Сꙋмꙋ Новаца на Бого- и Человѣкоꙋгоднє Потрєбє разположити, и завѣщати благонамѣрава, ніє пропꙋстіо к Немꙋ ꙋ Домъ на Посѣщеніє Пред-Вчера ѿити, знаюћи, коликоє ован Господаръ къ Лицꙋ нѣговꙋ Повѣреніє, и Почитаніє нмадє. Ꙋ прилики тои кадъмꙋє различнє доброхвалнє Пꙋтовє Благодѣѧніѧ предложіо, опоменꙋоє, да међю прочими благороднѣишими Благодѣѧнми достоитъ почитовати, коєсє клони до пꙋбличнихъ фꙋндаціахъ, а ѿвишє до Воспитаніѧ Їюности ѿношеніє имꙋщихъ. Мꙋжъ сєи и тако къ общемꙋ Благополꙋчію ꙋсердіє имаюћи, и ѿ давна ꙋ сердцꙋ своемꙋ желаніє къ Возстановленію общеполезнаго дѣла согреваюћи, ніє ѡпозднію (!) таки на фꙋндацію вышшаго ꙋчилища Карловачкагѡ, и Воспитаніє дѣтеи Восточнагѡ закона неꙋнитскагѡ 20. Хилѧда форинти драговолно обѣщати, потвердившіи овꙋ свою благодѣтелнꙋ мысао ꙋ Присꙋтствію вчера кодъ высокопоменꙋтаго Господина Архієпископа доброхотнѡ ꙋ доволномъ числꙋ собравшихсє мѣстнихъ Согражданоъ,[1] кои чꙋвшіи благохвалноє Согражданина своегѡ дѣло, восхищени ѿ радости быша, єиꙋ Господарꙋ фꙋндаторꙋ несамо достоино благодарили; но и Примѣромъ егѡ подвиженны, самы помѣри своегѡ имꙋтства, доброволно Прилогъ ѿ 13. хилѧда форинти, и болше саставили. Надеждаже есть, да съ краткимъ временем' благохвалномꙋ семꙋ Примѣрꙋ и Прочи Сограждане щедролюбіемъ своимъ по Возможности Снаге подражати бꙋдꙋтъ.[2]

Боже! Просвѣтителю Серца человѣческагѡ, просвѣти и прочихъ обществахъ Христіановъ ꙋмъ, и Мыслъ благодатію твоєю всещедрою, ꙗкѡ да и тіи охотнѣише семꙋ благохвалномꙋ Примѣрꙋ подражающє ѿ своегѡ тобою имъ дарованнагѡ имѣніѧ по Силѣ, и Крѣпости своєи на таковыѧ благохвалнѣишыѧ фꙋндаціи къ распространенію Славы твоеѧ неизреченныѧ, и ко Прославленію Свѧтыѧ церквы твоеѧ, въ Ползꙋже царства, и Народа жертвꙋютъ, и такѡ ꙋведеннимъ сꙋщимъ ꙋчилищамъ Ариниискыѧ въ нихъ Наꙋки процвѣтꙋтъ, и Народъ Славено-Сербскіи тѣми ꙗкоже и прочіи Народи не всꙋе Имѧ Славѧномъ (!) носѧ прославит'сѧ.

[1] Упор. о томе записник у Програму ове гимн. 1887.

[2] Тако је и било, јер су Карловачки грађани саставили на ту сврху 19.100 фор.

У бр. 82. и 83. први пут[1] читамо штампано закладно писмо Сабовљево и устав ове гимназије са кратким приступом под знаком казивања, где се јавља за превишњу потврду, која је учињена 11. октобра (број новина од 23. и 26. декембра). Осим ситнијих погрешака има једна крупна у штампаном уставу овде; слагач је наиме испустио један ред баш где је реч о првим патронима, па је тако изостало име архим. Јована Рајића, а Стефан Авакумовић је изашао Ковиљским архимандритом место Гргетешкога.[2]

Последњи број г. 1791., био је, како рекосмо, 84. од 30. декембра. Ту се јавља како је Петар Петровић, епископ Темишварски и саветник високославне илир. канцеларије на Божић служио свечану службу у грчкој цркви, у друштву са Јов. Јовановићем, епископом Бачким, архимандритом Герасимом Зелићем, ондашњим капеланима и са осталим свештенством, па је том приликом изговорио кратко слово о братољубљу; на служби је било и много иновераца. — Последње речи тога броја тичу се опет Карловачке гимназије, а завршују се стиховима. Треба и то прибележити: **Вси Пленитодѹшніи наши Господа Пренѹмеранти, ѵ прежде два кратъ, прислатимъ новеламъ ꙗсно видѣти, могли есѹ; какѡ Господаръ Димитрїи Анастасїевичъ, примѣръ своегѡ Великодѹшїѧ всѣмъ славенносербскимъ Господамъ, а ѡсобитѡ могѹщнимъ представилъ есть. Воистинѹ сїе благохвалное дѣло ѡстаетъ безсмертно! ане (?) многакратнѡ При способѣ отацъ сынѹ, мати дщери и потомакъ потомкѹ ѵдивленїѧ ради, сїе еще никогда въ народѣ нашемъ чѹвенное дѣло Повѣствовати бѹдѹтъ. Азъ же смѣло глаголю, и дывлюсѧ зѣлѡ! когда слѣдѹющее размотренїе въ памѧть приведемъ; что и до нынѣ въ Народѣ нашемъ благоразѹмнїи, и доволнѣ имѣнїе притѧжащїи жители находилисѧ; обаче до нынѣ ни единъ сицеви ѡбрѣтесѧ, которибы за ѡбщее благостоѧнїе, за воспытанїе юности, и похвалѹ бѹдѹщихъ потомкѡвъ, оваковѹю краснѹю и знатнѹю Сѹммѹ пѣнѧзъ на жертвѹ принелъ. Даздравствѹетъ сеи племениты, Великодѹшныи и любезни созаконикъ нашъ, а Гражданинъ Кар-**

[1] Последњи пут у издању Патроната ове гимназије 1903. „Основна писма (Привилегије) срп. правосл. вел. гимназије Карловачке, превишње потврђене Леополдом II. и Францом II. (1791—1792.)“ и у „Српском Митрополијском Гласнику“ за год. 1903.

[2] Ова је погрешка исправљена у 6. бр за год. 1792.

ловачки, которыи Великодꙋшнымъ примѣромъ своимъ, весъ родъ Сербски. аки дїадимок и вѣнцемъ лорбенимъ ꙋкрасилъ есть! Да дождитъ и пожнетъ жатвꙋ плодѡвъ своихъ! Да сплетꙋтъ отроцы. и юноши въ ꙋчилищи ѿ негѡ воздвигнꙋтомъ воспитаныи, вѣнецъ правди, и да возложатъ на егѡ съ бѣлими власси ꙋкрашенꙋю главꙋ! Да такѡ исто ѡбщꙋю похвалꙋ и благодаренїе ѿ народа нашегѡ воспрїиметъ, ꙗкоже ѿ всепресвѣтлѣишагѡ Монарха нашегѡ вѣчныи тїтꙋлъ мажарскагѡ благородства захвалное. сїе дѣло прїимилъ есть. А еже страни моеѧ касаетсѧ, по истиннѣ глаголю да сердца и ꙋстъ не имѣю, имжебы благодарностъ мою семꙋ возлюбленномꙋ моемꙋ Созаконикꙋ изрещи моглъ; но перси моѧ играюще ѿ радости когда азъ ꙋвидѣвъ, ꙗкѡ на ѡснователномꙋ своерꙋчномꙋ писанїю выше помѧнꙋтагѡ Господара которое славеносербски ѿписато есть, собственорꙋчныи подписъ Всещедрейшагѡ Монарха нашегѡ ꙋсмот(р)ивъ, и аки вїномъ радости чꙋвство мое ꙋпоено. стїхї сїѧ изрекъ

Аѳинска Демокрїта великодꙋшна.
Димитрїи Карловачки гражданинъ застидѣвъ.
Племенитыи дꙋхъ егѡ благаѧ провидѣвъ
Добродѣтель егѡ ѡстаетъ нерꙋшна.
Онъ Первѣе воздвигъ ѿгноища(!)нища
Вторѣе ꙋставикъ фꙋндꙋсъ ꙋчилища
Паласъ премꙋдраѧ бꙋдетъ настоѧти.
Да никто тако агѡ можетъ разорѧти.
Саме Мꙋзе дѣло сїе похвалѧютъ.
Потомкомъ Сербскимъ радость преꙋставлѧютъ.
Имѧ егѡ ѡстаетъ безсмертно.
Зане онъ ѡдавъ многаѧ безмезднѡ.
Посмерти гробъ егѡ съ Пирамидою да ꙋкрасимъ
И тамѡ стїхї Благохвалныѧ емꙋ да поставимъ.

То су последње речи првих (славено-) српских новина у првој години, и нема сумње да их је „уредник“ написао, само што не знамо, ко је фактично био уредник. По свему судећи, као што се из приопћених комада може видети, јасно је да је то био човек малих књижевних способности. Реч „созаконик“ у предњем тексту, колико је карактеристична за време, кад се идеја народности тек будила; толико нас упућује на таквог једног Грка или Цинцарина, какав је био Маркидес Пуљо. Што је још врло важно, сва је прилика да је исти тај Пуљо у исти

мах издавао и грчке новине; ми мислимо, да је то сасвим јасно из једне кратке објаве (испод линије) на свршетку бр. 57. (1791.): **Ѧко би кои чрезъ нашѧ Греческыѧ илити сербскыѧ Новины що пꙋбліцирати дати радъ быо, да изволитъ кодъ насъ Маркідеся Пꙋлїо ꙗвитисѧ, и с' нами споразꙋмѣтисѧ.** — Обзирући се на оно у Извјестију бр. 50., где се број претплатника на ове „српске“ новине упоређује са претплатницима на мађарске и грчке, може се донекле мислити, да је исти Пуљо издавао и неке мађарске новине; ово додуше није сасвим поуздано, јер је он могао број мађарских претплатника и иначе сазнати,[1] али ипак изазива сумњу на трговачке мотиве истога Пуља и његова друштва. Жао нам је што грчких новина у Бечу нигде нисмо могли видети, а један само поглед решио би много у овом питању.

У год. 1792. мењале су се ове новине по спољашњем облику што се тиче оне „резарије“ у глави; што у неколико бројева нема ни имена, него се само означава Nro. —; што је проведена пагинација. Ђ. Рајковић свакако није право рекао, узимајући **Сербскіѧ новины** као генитив једн. поред означенога броја. Колико имадемо бројева из ове друге године, чини се да би се и ту нешто нашло грађе за разумевање онога времена, нешто за историју цркве и школе. Има и трагова поезије у стиховима, какви су они напред, а нешто и прозе, која не спада у журналистику, а нема ни квалификације за белетристику. Што се тиче научне прозе, вредно је споменути почетак српске историје (од 12. броја), што није ништа друго него прештампавање из Јулинчева „**Краткое введеніе въ історію происхожденіѧ Славено-Сербскаго Народа**“ (1765.),[2] без ознаке откуда је.

---

[1] Тако Стеф. Новаковић у 79. бр. „Вѣдомости“ 1793. знаде да је број мађарских пренумераната до 3000, докле његове новине немају ни 130 сигурних

[2]

Јулинац:	Новине:
Первый рѧдъ Сербскихъ владѣтелей, или Королевъ (†)	**Первын рѧдъ Сербскихъ владѣтелен, или кралѣвъ.**
О началѣ и происхожденіи Сербскаго владѣніѧ списатели Історіи Византическіѧ тако упоминаютъ: во времѧ царствованіѧ Іраклієва и Мавриківва (Около лѣта Господнѧ 600.) Ѧвары или угары многократно междꙋ рѣкою Дунаемъ и Ѧдріѧтическимъ моремъ находѧщіѧсѧ Страны и земли тако разграбивали и обнажали, што Оніе пусты Осталисъ ; и т. д.	**Ѿ (!) началѣ и происхожденіи сербскагѡ владѣніѧ списатэли Історіи Византіческіа сице упоминаютъ: во времѧ царствованіѧ Іраклієва и Мавріківва около лѣта Господнѧ 600; Ѧвари или угары Многократкѡ междꙋ дѣкоею (!) Донаемъ (!) и Ѧдріатіческимъ Моремъ находѧщіѧс 5 (!) страни и земли такѡ разграбивали и обнажили, что они пꙋсты ѡсталисѧ; и т. д.**

Од школских вести за нас је ипак најважније, што се у 52. бр. (од 29. јунија) доноси као неки стечај, који се тиче наше гимназије.[1] Свакако према привилегији од 11. октобра 1791. године, којом се потврђује основно писмо и устав Сабовљев,[2] каже се и овде да ће се две прве латинске школе 16. окт. те године (1792.) отворити ... въ кꙋпѣже и҆ гїмназїꙋ томꙋ єднога надстоѧтелѧ (префекта) пригтавити; Такѡ ѿ крал. Їлл. предворне канцеларїе симъ 16. денъ бꙋдꙋщагѡ мѣсѧца Аѵгꙋста поновомъ ѡпрѣдѣлаетсѧ, на коемъ вси оны, кои себе с потребными Способностми и҆ Вѣдѣнїемъ Ꙗзикѡвъ, междꙋ коими покраи Латинскагѡ немецки и Їллѵрїчески ꙗзикъ изискꙋетсѧ ѡбдарены быти вѣрꙋютъ, ѵ Г. Архїепїскопа и҆ митрополїта карловачкагѡ, и кр. совѣтника ѿ Марковичъ подобающе ꙗвити, и како ради горе реченне сꙋгꙋбне ѵчителске слꙋжбе, такѡ и҆ настоѧтельскагѡ достоинства ради, на къ предꙋзетисѧ имꙋщемꙋ ѿ горе реченныхъ и҆ высочаише ѵрежденныхъ кр. комїссарѡвъ, и новосадскагѡ Гѷмназїꙋма ѵчителеи,[3] подъ предсѣдательствомъ греческагѡ не ѵнитскагѡ Г. Архїепїскопа и Митрополїта ꙗкѡ кралевскагѡ комїссарѧ остромꙋ испитанїи себе подвергнꙋти имꙋтъ. — Затим се означава плата за учитеља прве (граматичне) класе 300 ф., друге или средње граматичне 350 ф., а за префекта 400 ф.

Казали смо већ напред да је уредник (или уредници) ових првих наших новина био човек, и за своје време, малих књижевних способности. Језик са правописом, да и одбијемо много штошта на штампарске погрешке, казује нам то сасвим јасно. О језику томе готово не вреди ни говорити, а већ смо нешто и напоменули. Речи, облици и гласови српскога језика више пута и нехотице отимају место рускословенском идијому; лаѣѧри (лађари), такоѣеръ, ѵреѣене су, пенчере поразбиѧла, великѵ щетѵ (штету) нанела, хоѣедꙋ, желꙋ па чак и оно бачко придъ, прико (пред, преко) елементи су најближих дијалеката српских, али овакве чисте српске особине мораће се одбити на различите дописнике или сараднике. Осо-

---

[1] Ову вест требали су раније донети, али у преводу случило им се припѧтїе

[2] Види издање гимн. Патроната 1903. стр. 15.

[3] ? — Види се одавде да су се учитељи (професори) морали подврћи неком (строгом) испиту пред комисијом, у којој су били и професори Новосадске гимназије, наравно не српске, јер је није било.

бито изненађује „х“ у генитиву множине (**новинахъ, кућахъ = кућа**), које више опомиње на славонске граматичаре, но што би се могло тумачити особином јужнога говора. Пок. Ђура Рајковић назвао је овај језик цинцарско-турско-немачким, и ту је претерао; јер, кад се одбију штампарске погрешке, није он много лошији од језика у Новаковићевим „Вѣдомостима,“ за које је опет сасвим погрешно тврдио, да у њима нема трага црквеном језику.[1] О свему томе не вреди такође говорити. Новаковићеве су новине свакако у свему биле уредније, али само за један корак напредније. Зна се да је Новаковић купио Курцбекову штампарију и латио се издавања новина и иначе српских књига на жељу митроп. Стратимировића, као што јасно читамо у Објави уз бр. 70. за год. 1794,... **съ изволенїемъ же Его превосходителства православнаго Архїепископа и Митрополита Карловачкаго Господина Стефана отъ Стратимировичъ**... Рајковић је знао и то да се Стратимировић морао стидети, не знамо због чега, Пуљових новина, и онда, да је 23. нов. 1792. писао Новаковићу у Осек, наговарајући га да иде у Беч и да покрене „Вѣдомости.“[2] Али зашто се и Новаковићеве новине нису могле одржати, него су за две године свршиле онако исто жалосно као и Пуљове, на то је Рајковић остао дужан одговор. Факт је да су и оне угинуле због малога броја претплатника, па да је и Новаковић једнако због тога лаборирао и ламентирао. Али то питање већ не спада у задатак овога чланка.

Има дакако и у „Вѣдомостима“ вести о Карловачкој гимназији; таквих нађосмо, колико смо имали бројева, у 7., 30. и 73. бр.[3] У бр. 30. као да је реч о *првом* јавном испиту у нашој гимназији, али није поуздано. По свима вестима, које уопће имамо, види се да је успех спочетка био врло повољан. Сачувало се једно писмо Стратимировићево, писано из Беча 18. септ. 1792. архимандриту Гргетешком (Авакумовићу, патрону), по којем се види да је гимназија наша до 30. августа те године

---

[1] „Јавор“ 1880. Из моје књижев. записнице IV.

[2] Писмо Новаковићево као одговор Стратимировићу штампано је двапут, „Јавор“ 1880. и 1882. (стр. 281—282.)

[3] Ову је изнео прота Д. Руварац у пом. књижици; она је погрешно датирана 30. авг. 1791. (м. 1793)

увелике радила: **Что Науки в' Гимназіумѣ Нашемъ добри успѣхъ имѣютъ из' Вашегъ писанія ѿ 30. Авг. съ особитимъ удоволствіемъ увидѣхъ.** Питање о томе кад је отворена Карловачка гимназија није још сасвим пречишћено. Загледамо ли у „Основна писма," која је прошле године издао Патронат ове гимназије, то ћемо на стр. 15. у царској дипломи од 11. окт. 1791., досад много пута помињаној, наћи јасно „schon gleich mit 16-ten Oktobris künftigen Jahres 1792. die Eröffnung des absehenden Gymnasiums zu Carlovicz mit den zwei ersten, und untersten lateinischen Classen ihren Anfang nehme; дакле тек 16. окт. 1792. да се отвори. као што читамо и у првом Програму 1853. г. Међутим ено августа те године извештава Авакумовић Стратимировића о успеху о наукама. Да је гимназија освећена 2. (14.) августа 1791. — и то се неколика пута спомињало, као што је у Програму 1853. Пок. заслужни директор Стеван Лазић, који се доста бавио историјом овога завода, држао је поуздано, да је гимназија отворена ипак 1791. (Програм 1885. стр. 12., 1891. стр. 12.). доводећи је у свезу са старом латинском школом. Само се не може никако говорити о школ. години 1790./1., него о 1791./2. као првој години наше гимназије, о чему нема више сумње. Свакако је прве године (1791./2.) радио неки припремни разред латинске школе, са професорима, одређеним за гимназију. Спомињана је више пута и седница патронатска од 21. нов. 1791. (погрешно м. 20. нов.), у којој су изабрани први професори: Јован Грос и Аксентије Поповић, а да је Јован Грос доиста и радио у Карловачкој гимназији 1791. године, јасно сведочи његова молба за повишење плате од 10. авг. 1792. речима annua fere iam experientia edoctus, што је директор Лазић тачно употребио.[1] У стању смо данас изнети тај знаменити записник патронатске седнице од 20. новембра 1791., из које је старатељству гимназије упућен акт о истој ствари под бр. 1. — Он и сувише јасно говори о нашој гимназији у год. 1791.

Дѣлано ВКарловци 20. Ноемв. 1791.

Въ наполненіе должности нарежденномъ Патронатꙋ силою Уставшвъ Гүмназїꙋма Карловачкагѡ належащыѧ, знаменителнѣ еликѡ касаетсѧ прискорбленїѧ Учителей, бꙋдꙋћисꙋ Єгѡ высокопреѡсвященство Господинъ Архїепіскопъ и Митрополітъ за

---

[1] Програм 1891. стр. 12.

Професора прописали и позвали Академика Гдна Іωанна Грос напредъ ıавивши Ему Годишню плаћу у 300 ф. ктому еще 8. клофтеръ Дрва за ωгрѣвъ; Онъ пакъ предпоменутый Гд. Гросъ у своему на Гд. Архіепископа писменнω Ѿпущенномъ Ѿговору даннуıо Ему кондицію съ предизложенною Платою и Депутатомъ драговолно не само пріимилъ но и дѣиствителио из Беча 10. дне Месеца Септемв. сегω Года по новому пошедъ, сѣмо в' Карловце пришелъ, и уже в' дѣло званія професорскагω вступилъ; Зато докле нарочитый Контрактъ за Егω Служву и званіе устроитсе, нужно выти видѣлосе Гдд. Кураторомъ Гумназіума сегω за ихъ вѣдомость и Управленіе, време и начатокъ Служве и Плаће Професора Гро:ъ ıавити, а притомъ Кураторомъ и наложити, да будући вышереченному Гд. Професору Ѿ 10. числа предположеннагω Месеца Септемв. по новому, ıакω Ѿ дне похода Егω из Біенни, Плаћа уреченна, свое Начало и теченіе пріемлетъ, то Гдд. Куратори учинятъ Ему прежде Ѿ предна-веденнагω дне до конца Октов. Ѿ 300 ф. припадающую Пристойностъ со всѣмъ исплатити, а у будущее всегда Ѿ 1. Ноемв. мзду Егω Кварталнω на Квите издавати, слѣдователнѣ и Рачунъ свой Ѿ тогωже числа Месеца начинати и водити да имутъ, изъ узрока тогω, что по обще въ Мажарской заведенному обикновенію и Годъ Учeній Ѿ 1. Ноемв. начинаетъ, коему общему обикновенію и сей Гумназіумъ всячески соωбразиватисе должeнъ есть.

Да бы пакъ дѣти начинающыѧ нуждное обученіе у начало-ωснованіяхъ Латінскихъ и Нѣмецкихъ Писменъ, Срыцанія, Чтенія, Слога и Склоненія, ıакω и меншыхъ видахъ Аридметики возимѣти могли, неωбходимо тревовало едино ктому способно Лице за наставника привавити абіе съ почетка; за еже недостатокъ той пополнити, ωбрѣлсе убω за нынѣ діаконъ Далскій Аѵѯентій Поповичъ способенъ сый дѣтемъ у верхукоснутыхъ обученія частехъ наставленіе преподаяти; тѣмже и ему на конецъ той позвану бывшу Плаћа Годишнѣ у 200 ф. и 6 фати дрва ωпредѣляетсѧ; коя ему равнѣ Ѿ дне Пошествія Ѿ дома, слѣдователнѣ Ѿ 11. Ноемв. по Старому Календару Кварталнω чрезъ Гдд. Кураторе издаватисе иматъ.

Тогωжде по предстоѧщему заключенію, Гдд. Кураторомъ за ихъ вѣдомостъ и исполненіе исполнитисе имущыихъ писменное ωпоминаніе учиненно, ıакоже под Nro 1.

Први, дакле, префесори, Јован Грос и Аксентије Поповић, радили су у нашој гимназији без сваке сумње у години 1791. За ту годину говори најпосле и први печат[1] ове гимназије, на којем је она забележена, ма да је печат прављен тек 1795. Дошао нам је до руку сачуван концепт писма Стратимировићева, писана 20. јануара 1795. Шмуцеру у Беч, где га поред друге неке ствари моли за нацрт печата за гимназију Карловачку. Joh. Matthias Schmutzer био је уметник у бакрорезу (рођ. у Бечу 1733., где је и умро 1811.); учио се у Паризу, па је после у Бечу створио читаву школу, а познат је нарочито са својих бакрореза по Рубенсу. С њим је Стратимировић морао бити добро познат, и у пом. писму пише му поред осталога:

Diesem habe ich noch eine Bitte zuzufügen. Das hier errichtete Griechisch N. U. Gymnasium, ist noch mit keinem Siegel versehen. Haben also Ew. Wohlg. die Güte etwas dazu passendes zu entwerfen. Das Gymnasium ist ganz durch die Freygebigkeit der Karlowizer Bürger enstanden. Ich dächte also dass man bey dem Entwurf auf die solchergestalt erweckte Musen anschicken könnte. Ich werde Ew. Wohlg. sehr verbunden seyn, wenn ich einen solchen Entwurf bald werde erhalten können.

Наш стари печат свакако одговара напоменама Стратимировићевим, и нема сумње да га је Шмуцер нацртао, давши му доиста уметну и значајну форму.

На њему се виде две Музе на постољу са лиром (пробуђене науке са појезијом); изнад њих се губе облаци (незнање), а с десна се сунце рађа (просвета); с леве стране виде се испод брда са крстом виногради (главни привредни извор Карловачких грађана.) Једна од Муза показује руком на сунце (просвету), а друга на средства за просвету; с обе стране постоља по један cornu copiae (Füllhorn), што треба да значи: срећу, берићет, плодност, а око њих

[1] Од неколико година имаде наша гимназија нов печат са приликом св. Саве, око које пише: *печат православне српске велике гимназије у Карловцима*. — Поред овога новог употребљава се онај стари у ређим случајевима.

се вију врпце, на којима пише: liberalitate litterae humanitas[2] = дарежљивошћу (грађанâ) наука, уљудност. Испод постоља је година 1791., а унаоколо печата пише: sigillum gymnasii privil. ecclesiae orientalis non unitorum Carloviciensis (све ово великим словима; на клише-у је погрешно испало: eccelsie).

Оволико засад према истакнутом предмету, уз који смо, по дужности, изнели и нешто грађе за историју ове гимназије. Ово нека је уједно наш прилог у знак захвалности духу Сабовљеву.

Р. Врх.

[2] На слици погрешно и нечитко.

De compositione secundi et tertii Ciceronis librorum de legibus

Scripsit **Gregorius Lazić.**

Manibus Demetrii Anastasijević de Sabov
fundatoris gymnasii Carloviciensis Sacrum.

In eius commentationis, quam hoc abhinc triennio in lucem edidi (in programmate gymnasii Carloviciensis), priori parte explanare studui M. T. Ciceronem in conscribendo libro primo de legibus potissimum Antiochum respexisse et anno 45 praecipue operam libro primo navasse.

Ad posteriorem eius partem, conficiendam explicandamque putavi me provocatum esse sententiis gravibus amoenisque, quae in secundo et tertio Ciceronis libro de legibus passim inveniuntur. Absoluta illa demonstratione libro primo ius a natura ortum esse hominesque natos esse ad ius participandum, noster Cicero libro secundo de religionis legibus disserit. Itaque Cicero primum distinguens divinam et humanam legem a Iove Musarum primordia agendi capienda putat. (cf. Arati Φαινομένων initium: Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα τὸν οὐδέποτ᾽ ἄνδρες ἐῶμεν ἄῤῥητον).

Cum civium iure sociatorum plurimum intersit persuasum habere esse deum et huius providentia regi naturam rerum nec sacrificiis aut donis placari, sed pura et integra mente ac voce venerandum esse, cum multa firmentur in civitate iure iurando, nec dubitandum esse, quin omnis civitatis firmissimus status sit Deo immortali inter-

posito, rerum omnium moderatore, ingeniorum exploratore, dictorum factorumque omnium tum iudice, tum etiam teste, Cicero (fortasse quod et ipse augur fuit et in republica princeps) merito librum secundum a religionis constitutione et ab ultima lege, quae mens dei est ratione cogentis et vetantis, et ab humana, quae ratio est sapientis, legi divinae consentiens incipit. Nam cum in libris de republica, qui sit optimus rei publicae status, docuisset ac persuasisset omnium rerum publicarum veterem Romanam fuisse optimam, leges quoque optimae rei publicae consentaneas dare necesse erat (Cic. de leg. II § 23), itaque leges eiusmodi rogavit, quae Romanorum referebant et si quos forte rogaverit quae non erant in re publica Romana nec fuerant, tamen erant fere in more maiorum, qui tum ut lex valebat. Et rectissime Cicero Platonem secutus leges civibus proposuit, ut enim prudentes liberorum vel discipulorum educatores mentis ac rationis sibi conscios multo minus poenarum minis quam persuasione et adhortatione ad obsequium et oboedientiam commovere student, ita sapientes legum latores cives suos, quorum ut liberorum curam gerunt persuadendo et adhortando ad leges observandas incitare solent.

Itaque Cicero haud dubitans quin pietate in deos sublata fides etiam et societas generis humani et iustitia tolleretur, civibus suis persuasum esse voluit Deum esse rerum omnium moderatorem, piorum impiorumque rationem habere, cui sententiae consentaneam legem de religione scribens partes primas cultui dedit divino. Tota eius disputatio inde a § 15 usque ad § 18 proemii loco censenda est, quo opinionem de dominis omnium rerum ac moderatoribus deis veram esse et utilem demonstretur more maiorum qui in ferendis rogandisque legibus primum de legis laude ac necessitate disserebant, dein in contione a praecone recitandam curabant. Tum ipsa lex proponitur (§§ 18—23), cuius singula capita in reliqua libri parte explicantur, ita tamen ut alia leviter tangantur, alia uberius exponantur (§ 24 usque ad finem libri). Agit igitur de deis patriis caste adeundis (§§ 24—25), de delubris in urbibus, lucis in agris habendis (§ 26), de larum religione servanda rituque patrum tuendo (§ 27), de illis, qui in numero deorum habendi sint (§ 27—28), de feriis festisque diebus rite celebrandis (§ 29), de sacerdotibus sacerdotumque muneribus et officiis, imprimis de auguribus (§§ 30—33 — augurum praedictis multa incredibiliter vera cecidisse.) Quamquam illi non assentitur, qui hanc scientiam negat unquam in

collegio augurum fuisse, neque qui esse etiam nunc putat (§ 33): tamen maximum et praestantissimum in republica ius vult esse augurum, de iure belli — haruspicum religione (§ 34), de nocturnis sacrificiis mulierum (§§ 35—37), de ludis publicis cantu et tibiis celebrandis (§ 38 - 39), de minoris momenti praeceptis variis (§ 40—44), de rebus non consecrandis (§ 45), tum de sacris perpetuis (§§ 46 - 53), denique de manium iure, cuius capitis initium iniuria temporis, quod maxime dolendum est, interiit, quae autem servata sunt, ad religionem et ius sepulcrorum spectant et in ultimo legis Ciceronianae capite explicando versantur, de sepulcrorum religione (§ 55), quae mortuum extra sacra et gentem inferri vetet. Atque si singula respiciuntur, quae Cicero disputaverat, profecto in iure pontificio versabantur; nam partem iuris civilis, quae cum religione coniuncta esset, ad pontifices pertinere non negabat: ut de sacris, de feriis, de votis, de sepulcris. Sed haec ipsa a Cicerone inserta neque artius coniuncta esse videntur.

Mea quidem sententia tota haec compositio ad leges suadendas et explicandas accommodata esse videtur.

Prima quidem iubet caste homines adire ad deos, quod ipse Cicero (§ 24—25) interpretatur — animo integro vitae scelerisque puro, neque sublata corporis castimonia homines deos adeunto. Immo hoc intellegi vult, cum animus multum corpori antecellat, observeturque ut casta corpora sint, multo magis id in animis servandum. Quod pietatem adhiberi et opes amoveri iubet, ut illud Horatii

Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosa blandior hostia
Mollivit aversos Penates
Farre pio et saliente mica

significat deo probitatem gratam esse, sumptum esse removendum. Addita deinde cuique capiti cur patrios deos, non nisi publice adscitos coli, cur delubra deorum et eorum, quos in coelo merita locaverint in urbibus esse — quarum laudum delubra esse iubeat, cuinam rei luci in agris inserviant, quae religio Laribus tribuenda sit, cur vitiorum sacra sollemnia obire vetet (velut Malae Fortunae, Febris), ad ferias festosque dies ordinandos progreditur, ad religiones conficiendas et ad hostias, quibus cuique deo immolandum sit.

In sacerdotibus constituendis tripartitam secutus est divisionem: sacerdotum, inquit, genera sunto tria: unum quod praesit caerimoniis et sacris — „pontifices“, alterum quod interpretetur fatidicorum et vatum

effata incognita — „decemviri vel quindecemviri sacris faciundis“, cum senatus populusve sciverit, tertium: fetiales, foederum, pacis, belli, induciarum oratores (iudices, nontii sunto). Igitur ius sacrum triplex est: pontificium, augurale et fetiale. Ius pontificium ad religionem pertinere et nonnulla parte cum iure civili coniunctum esse docet, ius civile autem, quod positum sit in legibus, plebiscitis, Sconsultis, auctoritate prudentium intellegendum esse puto. Agit vero de sacris, de votis, de feriis, de sepulcris et si quid eiusmodi est. De sacris hanc unam sententiam esse volebat, ut semper conservarentur et deinceps familiis proderentur et, ut in lege posuerat, perpetua essent sacra. Hoc uno posito, ne autem morte patris sacra interirent, pontifices constituerunt, ut iis adiungerentur, ad quos eiusdem morte pecunia venirent. Hoc uno posito quae iura pontificum auctoritate consecuta sint, singula pertractat — quaeritur enim, qui sacris astringantur. Primo sacris astringitur heres, tamquam persona ad vicem mortui proxime accedens, deinde qui morte testamentove eius tantundem capiat, quantum omnes heredes, tertio (sc. loco) is, qui de bonis defuncti plurimum ceperit possidendo, quarto creditor, qui plurimum servasset, quinto defuncti debitor, si nemini, quod debebat solvisset. Quae a Scaevola se didicisse affirmat — antiquos autem ita docuisse: tribus modis sacris adstringi: hereditate aut si maiorem partem capiat aut si maior pars pecuniae legata est, si inde quippiam ceperit; additis iis, quibus declaratur ius pontificum corruptum esse iuris civilis scientia et innumerabiles quaestiones exortas esse, quibus iuris pontificii disciplina obscuraretur et eluderetur. [De sacris privatis conferas quaeso doctissimam dissertationem „Hugo Burckhard zu Cic. de leg. II cap. 19—21 Würzburg 1888]. Quae cautio ac diligentia in votis reddendis adhibenda sit, Cicero § 42. exemplo perditorum civium explicat, a quibus Lares eius familiares vexati sunt. Ius augurum, quorum potestas et auctoritas rempublicam Romanam maxime contineat, non posse a iure publico Romanorum seiungi demonstrat. Saepe enim auspicia iniustum populi impetum represserunt. Itaque hoc ius cum augurum auctoritate coniunctum maximum ac praestantissimum dicit. Nihil enim maius esse, si de iure quaerimus, quam posse a summis imperiis et summis potestatibus comitiatus et concilia vel instituta dimittere vel habita rescindere. Quid gravius, inquit, quam rem susceptam dirimi, si unus augur „alio die“ dixerit? quid magnificentius quam posse decernere, ut magistratu se consules abdicent? quid religiosius quam cum po-

pulo, cum plebe agendi ius dare aut non dare? quid leges non iure rogatas tollere? nihil domi, nihil militiae per magistratus gestum sine eorum auctoritate posse cuiquam probari? Neque tandem iuris Fetialis vis in iure gentium publico levis erat.

Fetiales, verbis Ciceronis, foederum, pacis, belli indutiarum oratores, iudices, nuntii sunto — bella disceptanto. Fetialibus enim quos interpretes lege Cicero ipse sanxit, disceptandum et explorandum erat, quo iure quave iniuria bellum suscipiendum, gerendum et deponendum esset et ratio eius rei habenda, ut ius plurimum et fides valeret. De haruspicina, quam reipublicae communisque religionis causa colendam censet (cf. de div. II, 12, 28), de expiationibus et procurationibus satis esse in ipsa lege dictum Cicero putat. Veterem senatus auctoritatem de Bacchanalibus maiorumque severitatem secutus nocturna mulierum sacrificia lege prohibet excepto sacro Bonae Deae — admittit enim sacra, quae rite pro populo fiunt — et lege sanxit, ut mulierum famam multorum oculis lux clara custodiat, iubetque initiari eo ritu Cereri, quo Romae initiantur.

In ludis publicis videlicet in cavea, si sine curriculo et certatione corporum fiat, quod ad circum pertinet, ut cantus nervorum ac vocum moderetur et cum divum honore iungatur lege praescribit Cicero Platoni assentiens, nihil tam facile in animos teneros atque molles influere quam varios canendi sonos. Periurum, qui poena infamiae afficiebatur i. e. ius suffragii et honorum amittebat, poenam divinam — exitium, humanam — dedecus luere iubet neque ulteriore disputatione opus esse putat.

Denique ne agri consecrentur, Cicero noster cavet sumpta a Platone lege et ratione legis declarata, quod terra ut focus domiciliorum, omnium deorum sacra esset.

E legibus XII tabularum decimam fere totam proposuit. Verbis Attici traducitur ad requirenda praecepta de modo in ipsis sepulcris adhibendo. His de sumptu et luctu additae sunt duae de sepulcris leges, quae bustum aut monimentum violari aut alienum inferri vetant. Tota haec iuris compositio pontificalis magnam declarat religionem ac caeremoniam Hoc loco praeterire non possum, quin sententiam meam aperiam, quomodo Cicero de religione senserit. Apertum est, religione a M. Tullio Cicerone *philosopho non omnem omnino* tolli, illam vero aeternae naturae venerationem reservatam videri sapientibus et doctis. Popularem autem religionem rei publicae causa Ciceronem integram et intactam reliquisse, sed ipsum

sibi non constare in hoc de legibus opere atque non tenere ea, quae ipse posuerat in libris de natura deorum et de divinatione, immo vero plane contraria atque inter se repugnantia attulisse.

Utilitatem autem religionis cerni opinione Ciceronis in servando iureiurando, in foederum inviolata sanctitate, in scelerum metu, in ipsa civium inter ipsos societate diis immortalibus interpositis tum iudicibus tum testibus (Cic. de leg. II § 16 et de nat. deor. I, 3 sqq.)

Ciceroni antiquissimum sepulturae genus videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur, — redditur enim corpus terrae, — ex quo, quamquam ordo sententiarum perturbatus est, patet, quae genera sepulturae ante oculos habuerit — antiquis temporibus mortui terrae mandabantur, ut Cyrus Xenophontius, postea in sarcophagis condebantur, ut Numa et Cornelii, tum cremabantur, quem potissimum morem a Romanis fuisse receptum vel quae de Corneliis referuntur significant.

Merito miratur in dissertatione sua Boeschius (De XII tabularum lege a Graecis petita Gottingae MDCCCXCIII) quod Cicero dicit (de leg. l. II. § 56): Redditur enim terrae corpus et ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur. Eodem ritu.... regem nostrum Numam conditum accepimus gentemque Corneliam usque ad memoriam nostram hac sepultura scimus esse usam. Non est enim idem ritus neque eadem sepultura, neque eos ipsi terrae mandatos sed in sarcophagis, qui dicuntur, conditos esse, — de Numa quidem rerum scriptores tradunt, de Corneliis vero ipsi sarcophagi nobis servati testantur. In omnibus autem funeribus et sepulturis maximam simplicitatem commendat et quidquid ad sepeliendum pertinet, divitum ac pauperum commune esse vult, idque maxime e natura esse, inquit, fortunae discrimen in morte tolli. Quae cum omnia cum ex legibus Atheniensium tum ex tabulis decemviralibus disseruisset minuendamque sepulcrorum magnificentiam censuisset, commemorat noster Cicero laudationes funebres [de laudationibus funebribus scripta videmus Brut. 62,) ubi Cicero aeque ac Livius (VIII, 40) de iis iudicat, quibus historia rerum Romanarum sit facta mendosior, ut nobilitas generis illustretur. Qua ex re dilucide cognosci potest, Ciceronem fundamentum historiae condendae veritatem putavisse.

Deinde Cicero noster ad Platonem suum redit, qui iusta funerum ad religionum interpretes reicit, quem morem etiam ipse tenet; ex agro autem culto eove, qui coli possit, ullam partem

sumi sepulcro vetat, sumptus funerum praefiniens, deinde immortalitatem animorum et reliquam post mortem tranquillitatem bonorum et poenas impiorum perstringens, librum secundum de legibus confecit. Tum de magistratibus disserere pergit, qui profecto religione constituta rem publicam maxime contineant.

Lege religionis constituta Cicero deinceps magistratus rei publicae describit, Platonem, divinum illum virum, secutus. Nam cum nihil rei publicae perniciosius sit, quam illam arbitrio ac lubidine populi pro legibus agitari, legibus de religione rogatis, nihil antiquius duxit, quam ut recte et ordine descriptionem magistratuum componeret.

Itaque prooemio legi praemisso, quo legem ipsam veris et propriis generis sui laudibus extulit, sicuti de religionum lege fecit, magistratus hanc esse vim docet, ut praesit et praescribat recta et utilia et cum legibus coniuncta, vereque dici posse *magistratum legem esse loquentem*, *legem autem mutum magistratum*, omnes gentes antiquas regibus quondam paruisse — quibus autem regia potestas non placuerit, non eos nemini, sed non semper uni parere voluisse. Nos autem, quoniam leges damus liberis populis, quaeque de optima republica sentiremus, in sex libris (de republica) ante diximus, accomodabimus hoc tempore leges ad illum, quem probamus, civitatis statum. Qualis ille sit status, sequentibus docet: Placet enim esse quiddam in republica praestans et regale — esse aliud auctoritate principum partum ac tributum, esse quasdam res servatas iudicio voluntatique multitudinis. Licet Cicero multum simplex reipublicae genus probet, sed illud tantum quod est e tribus conflatum, tamen de tribus simplicibus regium optimum habet, etiamsi concedat, singulas formas aliquid habere, quod pro illis militet, ut difficile sit electu, quid maxime velis. Dinstinguit Cicero inter imperium e tribus simplicibus aequatum, coniunctum, confusum, permixtum et imperium temperatum. Imperii temperatio in eo consistit, quod consules potestatem habeant tantum annuam et inter se divisam, quod consulari potestati et principum auctoritati sit opposita potestas tribunitia, quod tamen etiam ab altera parte potestas popularis auctoritate principum temperata sit ideo, quod populi comitiis alia sint opposita, in quibus optimates praevalent, quaeque a senatu pendent. Denique, uti melius, inquit, uni medico aegrum, uni gubernatori navem committere, quam pluribus, modo alter artis medicae, alter navis gubernandae scientiae bene sit peritus, sic etiam melius

est uni gubernacula civitatis tradere, modo rex sit homo iustus et muneris sui capax. Ergo Cicero hoc loco aperte et ingenue confessus, moderationem uni tradendam esse ac deferendam, Pompeium in animo habuisse videtur, ut doctissimus Reitzensteinius opinatur, quamvis enim Caesarem tantopere dilexerit, ut cum se esse alterum dixerit (fam. VII, 5) tamen Pompeium, quem Africano maiorem appellare non dubitaverit (fam. V, 7) eiusque in libris de legibus cum laude meminerit animo Ciceronis obversatum probabile est. In libro primo de republica (c. 31) Cicero universam de republica sententiam praemittit hanc: Talis est quaeque res publica, qualis eius aut natura aut voluntas, qui illam regit. De eadem re accuratius Cicero disputat de legg. III, 14, 31. 32 sic: „licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescumque summi civitatis viri fuerint, talem civitatem fuisse; quaecumque mutatio morum in principibus, eandem in populo secutam Idque haud paulo est verius quam quod Platoni nostro placet, qui musicorum cantibus ait mutatis mutari civitatum status: ego autem nobilium vita victuque mutato mores mutari civitatum puto; quo perniciosius de republica merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem, neque solum obsunt, quod ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt plusque exemplo quam peccato nocent" Eadem sententia Platonis gravissima atque amoenissima utitur Cicero in ep. ad fam. I, 9, 12: „Erant praeterea haec animadvertenda in civitate, quae sunt apud Platonem nostrum scripta divinitus, quales in re publica principes essent, talis reliquos solere esse civis". Cf. Plato legg. IV p. 711 C: μηδεὶς ἡμᾶς πειθέτω ὦ φίλοι, ἄλλῃ θᾶττον καὶ ῥᾷον μεταβάλλειν ἄν ποτε πόλιν τοὺς νόμους ἢ τῇ τῶν δυναστευόντων ἡγεμονίᾳ.

His praemissis, quibus magistratibus opus esse Cicero adiungit, utpote quorum prudentia ac diligentia civitas carere non possit, atque ut magistratibus imperandi, sic civibus obtemperandı modum praescribendum esse putavit; nam, et qui bene imperat, paruerit aliquando necesse est et qui modeste paret, dignus esse videtur qui aliquando imperet, nec vero solum ut obtemperent oboediantque magistratibus, sed etiam ut eos colant diligantque praescribit. Legibus autem ipsis recitatis alludens ad morem comitialem apud Romanos, Atticum et Quintum discedere et tabellas dari iubet. Tum Quintus frater breviter in conspectu positam omnium magistratuum descriptionem dicit sed eam paene Romanae civitatis, etsi paullum allatum

erat novi. Nam legationes liberas sustulit, legum fidem censoribus commisit et pauca alia, — cetera erant pleraque ex XII tabulis aut in more maiorum, a quibus omnia tam sapienter constituta erant ut nil haberet, non modo multum, quod in legibus novandum putaret. Magna pars explicationis interiit — exstant adhuc disputationes de legationibus liberis, de potestate tribunicia, de auspiciis et iudiciis, de senatus sanctitate et integritate ac de legibus tabellariis — quoniam multi senatores sine ullo rei publicae munere legatione libera abuterentur, Cicero genus hoc legationis approbante frequentissimo senatu omne sustulisset, nisi ei levissimus tribunus plebis intercessisset tamen, quod erat infinitum, annuum fecit et lege vetuit quemquam suae rei ergo legatum esse.

Placeretne unum in civitate regere an plures, quibus reliqui parerent, quaesitum esse a philosophis tradit, primum quidem maioribus suis placuisse intellegit. Atque cum regale civitatis genus probatum quondam, postea non tam regni quam regis vitiis repudiatum sit, nomen tantum videbitur regis repudiatum, si unus omnibus reliquis magistratibus imperabit. Igitur Romae consulibus non nisi nomine ac numero a regibus differentibus summum imperium delatum est, quorum iura tribunis constitutis imminuta sunt.

Quinto querenti, quod tribunitia in seditione et ad seditionem potestate nata optimatium auctoritas magnopere labefacta esset, cum vis multitudinis increvisset, quod Clodius mucronem tribunitium in ipsos Cicerones exacuisset et maximas omnino in re publica strages tribuni plebis fecissent, Marcus non assentitur — iniquam enim esse in omni re accusanda, praetermissis bonis, malorum enumerationem vitiorumque selectionem.

Tribunorum potestatem nimiam esse non negat, sed vim populi multo vehementiorem futuram fuisse asseverat, si ducem non haberent. Quintus autem frater tribunorum potestati infestus et optimatum fautor vehementer hac in re Cornelium Sullam probat, qui dictator tribunorum plebis potestatem fregit iisque legum ferendarum ius ademit, intercessionem reliquit, Pompeium laudare non potest, qui, ex Hispania reversus et consul cum Crasso creatus, tribunitiam potestatem plebi restituit. Ad haec Marcus suam et eius ipsius causam, quae in tribuniciam potestatem inciderit, nihil habuisse contentionis cum tribunatu recte reponit, Pompeio vero sapienti viro in restituenda tribunicia potestate non modo quid optimum esset videndum fuisse, sed etiam quid esset necessarium. Huic ser-

moni finem impositurus: quare, ait, scis solere frater, in huius modi sermone, ut transiri alio possit „admodum" dici „aut prorsus ita est". Nunc disputatio ad iudicia et auspicia defluit. Cum omnes magistratus auspicium iudiciumque habere lex iubeat, Cicero explicat populo potestatem tribuendam esse. ad quam provocaret, auspicia vero eam ob causam omnes magistratus habere necesse esse (quod certe Romae non erat), ut multa inutilia comitia et contiones probabiles impedirent morae et ut populi impetum iniustum dii immortales reprimerent. Ut autem in summum locum ab universo populo deligerentur atque aditus in illum summum ordinem omnium civium industriae ac virtuti pateret Cicero lege sanxit cooptatione censoria sublata. Iam senatus auctoritas lege confirmatur, cuius decreta rata sunto, ut nulla de re ad populum ferretur nisi decernente senatu neque ulla intercessione ista decreta irrita fierent. Atque si ordines reliqui principis ordinis consilio gubernari velint recte indicat posse ex iuris temperatione, cum potestas in populo, auctoritas in senatu sit, teneri illum moderatum et concordem civitatis statum, praesertim si senatus vitio careat et ceteris specimen sit virtutis et probitatis, quod ipse difficile factu esse fatetur nisi educatione quadam et disciplina — ut enim tota civitas cupiditatibus principum et vitiis infici solet, sic emendari et corrigi continentia — additque permultos principum imitatores existere itaque principes vitiosos obesse non solum quod ipsi corrumpantur, sed etiam quod corrumpant, plusque exemplo quam peccato eos nocere, sed haec in illis de republica libris diligentius tractata esse commemorat — quare ad reliqua progreditur et primum quidem ad suffragia, quae iubet nota esse optimatibus, populo libera et in re difficili ac multum et saepe quaesita versatur suffragia in magistratu mandando, aut reo iudicando, aut lege, aut rogatione sciscenda, clam an palam ferre melius sit? seque esse in hac sententia nihil in suffragiis melius esse, sed obtineri an possit videndum esse.

Attico et Quinto legem sine tabella antiquantibus Cicero lege sua dedit tabellam, si non valuerint tantum leges, ut, ne sint ambitus, habeat sane populus tabellam quasi vindicem libertatis, dummodo haec optimo cuique et gravissimo civi ostendatur ultroque offeratur, ut in eo sit ipso libertas, in quo populo potestas honeste bonis gratificandi datur.

Eoque nunc fieri illud, quod a Quinto dictum sit, ut minus multos tabella condemnet, quam soleat vox quia populo licere satis

sit. Itaque Cicero ipse fatetur lege sua tabellaria libertatis speciem dari, auctoritatem bonorum retineri, contentionis causam tolli. Deinde sequitur lex, quae actorem cum populo et cum patribus modice, id est modeste atque sedate agere iubet addita explicatione et enumeratione eorum, quae lex intellegi velit praescribens ut senator causas populi teneat, seu rem publicam noscat, tum quam ob causam vetitum sit quicquam cum populo agi per vim et cur iubeat lex intercessori parere. Auspicia servanda et auguribus parendum esse leviter perstringit, cum iam libro secundo de iisdem diligentius egerit; enumeratio deinde sine explicatione legum capitibus de promulgatis propositis, de singulis rebus cum populo agendis, de privatis magistratibusve in suadenda aut dissuadenda rogatione audiendis, cum multa in suis legibus Cicero posuisset, quae exstarent in publicis institutis ac legibus, duas de XII tabulis translatas esse dicit, quarum altera privilegia tollebat, altera de capite civis rogari nisi maximo comitiatu i. e. comitiis centuriatis vetabat. In privatos homines maiores prohibuisse leges ferri, ut ait Cicero — id enim esse privilegium, quo nihil iniustius? cum legis haec vis sit, ut sit scitum et iussum in omnibus? igitur ferri de singulis nisi centuriatis comitiis maiores voluerunt. Denique legibus de captis pecuniis et de ambitu subiungitur poena, quam noxiae parem esse iubet, ita in suo vitio quisque plectatur et vis capite puniatur, avaritia captarum pecuniarum mulcta, ambitus ignominia.

Quamquam autem Ciceronis extremae de censoribus leges non erant Romanis usitatae, tamen reipublicae necessariae Tullio videbantur.

Cum neque ullam legum custodiam neque publicis litteris consignatam publicam legum memoriam Romae haberent censoribus legum custodiam committendam esse putavit, qui more Graecorum non solum litteras sed etiam facta observarent et ad leges revocarent. Itaque censores semper in republica esse voluit, apud quos ii, qui magistratu abiissent, ederent atque exponerent, quid in magistratu gessissent, deque iis praeiudicare censores. Postremum Attico urgenti, ut Cicero de iudiciis ageret, quae magistratibus iuncta essent utque de iure populi Romani disputaret, quod ignorari ab iis qui in republica versaturi essent, turpissimum putaret, M. Tullius Cicero se breviter facturum pollicetur. si consequi potuerit, quae enim de iure naturae tribus superioribus libris disseruisset ea debuise per se cogitare atque dicere; de iure autem populi Romani se litteris mandaturum prouti relicta et tradita invenerit. Restat, ut paucis

dicamus Ciceronis sermonem in legibus sacris et publicis hodierna contextus facie speciem antiquitatis praebere fortasse quo plus auctoritatis imitationes priscarum tabularum habeant. Itaque orthographia prisca usus scribebat ei pro „i“, queis pro „quis“, oe pro „u“, ploeres pro „plures“, oenus pro „unus“, coerator pro „curator“, coerare pro „curare“, oesus pro „usus“, loedus pro „ludus“ — in flexione verbi: imperassit pro „imperaverit“, faxit pro „fecerit“, habessit pro „habuerit“, creassit pro „creaverit“, iussit pro „iusserit“ — praeterea multa pronomina et particulae, quae Ciceronis aetate in lingua veterum legum in precandi et iuris iurandi formulis et in religionibus versata esse videntur antiquitatem redolent. Absoluta compositione librorum Ciceronis secundi et tertii de legibus iam quaestio est, quid M. Tullius Cicero in conscribendis libris de legibus graecorum philosophorum libris fontibusque rerum Romanarum, quid autem suo ingenio debuerit, sed cum ad hanc difficilem quaestionem otium quam maxime requiratur, in maturius tempus eam differo Ceterum gaudeo mihi occasionem oblatam esse ad gratum animum testificandum erga omnes illos, quos in hoc gymnasio Serbico in vario artium et doctrinarum genere praeceptores habui.

A.

Научна основа

1. Облигатни предмети:

I. РАЗРЕД.

Наука вере: а) *за православне:* Приповетке из старога завета. Понављање најважнијих молитава са разјашњењем. — б) *за римокатолике:* Наук католичке вере, по великом регензбуршком катекизму. — *2* сата на недељу.

Латински језик: Облици правилне деклинације и коњугације, увеџбани превођењем с латинског на српски и са српског на латински. Писање речи и учење наизуст. Писање превода са српског на латински У II. течају две школске задаће на месец, свака од 1 сата. — *7* сати на недељу.

Српски језик: Именски и глаголски облици. Наука о простој, раширеној и непривезаној сложеној реченици у савезу са науком о интерпункцији. Читање из читанке за I. разред. Учење песама наизуст и декламовање. У I. течају често писање диктанда од по сата. У II. течају сваких 14 дана по једна, сад школска, сад домаћа задаћа. — *4* сата на недељу.

Немачки језик: Веџбање у изговору, читању и писању. Правилни облици. Артикул, именица (осим имена властитих), придев, кардинални и ординални бројеви, заменице (изузевши заменице неодређене), помоћни и слаби глаголи. Превођење са немачког на српски и са српског на немачки. Практичне веџбе на табли. Диктандо. Учење најобичнијих речи наизуст. Сваких 14 дана по једна, сад школска, сад домаћа задаћа према оном, што је прочитано. — *3* сата на недељу.

Земљопис: Очигледно тумачење основних географијских представа. Дневни путови сунца према школској згради и стану у разна годишња времена; оријентовање у околици, на карти и

глобусу. Описивање и тумачење расветних и топлинских прилика у завичају преко године, колико непосредно стоје до дужине дана и висине сунца.

Главни облици копна и воде и њихова раздеоба по земљи; положај најзнаменитијих држава и градова уз непрекидно вежбање и дотеривање у читању геогр. карата.

Покушаји у рисању нај једноставнијих географијских објеката. — 3 сата на недељу.

Математика: *Рачуница* I. и II. течаја: Декадски бројни сустав. Римске цифре. Четири темељна рачуна с неименованим и једноименим целим и десетичним бројевима. Метрички сустав мера и претега. Рачунање са вишеименим бројевима. Дељивост бројева, растварање у просте факторе. Нај једноставније приправне вежбе за рачунање с обичним разломцима уз тражење заједничке мере и заједничког садржатеља. II. течаја: *Геометријска* очигледна обука. Основне творине. Правац, круг, кут и успоредница (параделе). Нај једноставнија својства трокута. Сваког месеца 1 шк. задаћа. — *3* сата на недељу, наизменце рачуница и геометрија.

Природопис: Очигледна обука. Првих 6 месеци школске године: Наука о животињама и то: сисавци и зарезници (инсекти) у прикладном избору. Последња четири месеца школске године: Наука о биљкама. Посматрање и описивање неколико семењача различитих редова по њиховим важнијим обележјима, упоредно проматрање њихово, да им се схвати сродство. — *2* сата на недељу.

Краснопис: Ћириловско и немачко писмо (по тумачењу на табли). — *1* сат на недељу.

Свега у разреду **25** сати на недељу.

II. РАЗРЕД.

Наука вере: а) *за православне:* Хришћански катихизис православне источне цркве за српску младеж средњих школа. — б) *за римокатолике:* Обреди католичке цркве. — *2* сата на недељу.

Латински језик: Понављање и попуњавање онога, што се учило у I. разреду. Облици неправилни у деклинацији, роду и коњугацији. Најглавније из науке о падежима, акузатив с инфинитивом, партиципијална конструкција, особито аблатив апсолутни, герундиј и супин; све то увежбано превођењем са латинског на српски и са српског на латински. Писање речи и учење наизуст. Писање превода са српског на латински. Свакога месеца две школске задаће, свака од једног сата. — *7* сати на недељу.

Српски језик: Опширно о именским и глаголским облицима. О привезаним сложеним реченицама и о перијоду. О интерпункцији. Читање читанке за II. разред. Учење песама наизуст и декламовање. Сваких 14 дана по једна, сад школска, сад домаћа задаћа, наизменце ћирилицом и латиницом. — *4* сата на недељу.

Немачки језик: Понављање и допуњавање правилних облика;

јаки глаголи и предлози. Превођење с немачког језика на српски и са српског на немачки. Вецбање у правопису. Учење речи и најобичнијих реченица свакидашњег говора наизуст. Читање, тумачење и учење наизуст поманьих басана, прича и песмица и т. д. Сваких 14 дана по једна, сад школска, сад домаћа задаћа према оном, што је прочитано. — *3* сата на недељу.

Земљопис и повест: а) *Земљопис*: 2 сата на недељу. Азија и Африка по положају и оцрту у орографијском, идрографијском и топографијском погледу, обзирући се на климатска стања, колико се могу растумачити из положаја сунчанога пута према различним обзорима. Савез климе са вегетацијом, производима земаља и занимањем народа објашњава се појединим блиским и посве јасним примерима.

Европа. Преглед по оцрту, рељефу и водама; земље јужне Европе и Британских острва према гледиштима, која су назначена код Азије и Африке. — Вецбе у цртању једноставних географ. карата. — *2* сата на недељу.

б) *Историја*: 2 сата на недељу: Стари век. Опширно приказивање прича. Најважнија лица и догађаји, поглавито из историје грчке и римске. — Свега *4* сата на недељу.

Математика: а) *Рачуница:* Раширене вецбе о мерама и садржатељима. Суставно рачунање са разломцима и темељито вецбање у томе рачунању. Претварање десетичних разломака у обичне и обратно. Главни поучци о одношајима и пропорцијама. Просто правило тројно с употребом пропорција и рачун закључком. Постотни и једноставни каматни рачун.

б) *Геометријска очигледна обука.* Сумернице (симетрале) пруга и кутова. Конгруенција трокута и њезина употреба. Најважнија својства круга, четворокута и многокута. Сваког месеца 1 школска задаћа. — Свега *3* сата на недељу, наизменце рачуница и геометрија.

Природопис: Очигледна обука. Првих 6 месеци школске године: Наука о животињама и то: птице, неколико пузаваца, водоземаца и риба. Неколико облика из осталих одела бескичмених животиња. Последња четири месеца школске године: Наука о биљкама. Наставља се обука првога разреда, приказујући друге семењаче и утирући пут разумевању њихова суставна дељења. Неколико спорофита. — *2* сата на недељу.

Краснопис: Латинско писмо (по тумачењу на табли), а затим вецбе у све три врсте писма. — *1* сат на недељу.

Свега у разреду **26** сати на недељу.

III. РАЗРЕД.

Наука вере: а) *за православне:* Библијска историја новога завета. — б) *за римокатолике*: Библијска повест старога завета. — *2* сата на недељу.

Латински језик: *Граматика*: 3 сата на недељу. Главно из

синтаксе све до глагола по вежбеници с вежбањем у превођењу с латинског на српски и са српског на латински. — *Читање*: 3 сата на недељу: Urbis Romae viri illustres од Ломонд-Холцера по Марнову издању. — Писање речи и учење наизуст. Писање превода са српскога на латински. Свакога месеца 2 школске задаће, свака од 1 сата. — Свега *6* сати на недељу.

Грчки језик: Наука о облицима до verba liquida (према Туромановој граматици и Примерима). Учење речи наизуст; превођење грчких примера и писање превода са српског на грчки. У II. течају сваког месеца једна школска задаћа од 1 сата. — *5* сати на недељу.

Српски језик: Наука о значењу речи и облика, изузевши глаголе, до предлога. Читање читанке за III. разр. Учење наизуст и декламовање одабраних песама. Свак̂их 14 дана по 1 сад школска, сад домаћа задаћа; једна школска сваког течаја писана латиницом. — *3* сата на недељу.

Немачки језик: Понављање и свршетак облика. Наука о падежима и предлозима. Просте раширене и непривезане сложене реченице. Превођење с немачког на српски и са српског на немачки. Правописне вежбе. Учење речи и реченица наизуст. Читање, тумачење и декламовање лаких и кратких песама. Покушаји приповедања на немачком језику. Сваке 3 недеље сад школска, сад домаћа задаћа према оном, што је прочитано. — *2* сата на недељу.

Земљопис и повест: а) *Земљопис*: Европске земље, о којима се није радило у II. разреду (изузевши Аустрију и Угарску), Америка и Аустралија према истим гледиштима као у II. разреду, особито што се тиче тумачења климатског стања. Вежбе у цртању једноставних геогр. карата.

б) *Историја*: средњи век. Најважнија лица и догађаји с особитим обзиром на повест земаља круне св. Стевана. Свега *3* сата на недељу, наизменце земљопис и историја.

Математика: а) *Рачуница*. Четири темељна рачуна с целим опћим бројевима и с њиховим разломцима. Квадрирање и вађење другог корена. У савезу с геометријским рачуном: непотпуни бројеви. скраћено множење и дељење; употреба овог последњег код вађења другог корена.

б) *Геометријска очигледна обука*: Једноставни случајеви испоређења, претварања и дељења ликова. Мерење дужина и површина. Питагорино правило на основу нај једноставнијих доказа. Најважније о сличности геометријских творина. — *3* сата на недељу, наизменце рачуница и геометрија.

Природне науке: *Физика*. I. течаја: Приправни појмови: просторност и непробојност тела. Карактеристика трију скупности (агрегатно стање). Окомити, водоравни правац, апсолутна и специфична тежина. Притисак ваздуха. Из науке о топлоти: осећање топлоте, ступањ и множина топлоте. Промена обујма и скупности;

потрошак и губитак топлоте при промени скупности. Ширење топлоте вођењем и жарењем, од последњега само најпростији појави. Извори топлоте.

Из кемије као приправа: Спојност, прионљивост, пруживост, кртост, растежљивост, мешање, растапање, кристализација. Синтеза, анализа и супституција. Доказивање закона о уздржању масе и одређених одношаја тежине и простора неколиким једноставним покушајима. Почела; молекил, атом; базе, киселине, соли. Најраширенији металоиди и неколико њихових спојева. Горење.

II. течаја: *Рудство.* Посматрање и описивање омањег броја важних и веома распрострањених рудних врста без особитог обзира на систематику. Најобичнији облици камења. — 2 сата на недељу.

Свега у разреду **26** сати на недељу.

IV. РАЗРЕД.

Наука вере: а) *за православне*: Литургика или наука о богослужењу св. православне цркве. — б) *за римокатолике*: Библијска повест новога завета. — 2 сата на недељу.

Латински језик: *Граматика*: 2 сата на недељу. Главно из синтаксе о глаголу по вежбеници с вежбањем у превођењу са српскога на латински. При крају II. течаја елементарна наука о прозодији а из метрике ексаметар и дистих. — *Читање*: 4 сата недељно. Caesar de bello Gallico, по прилици 3 књиге; из Овидија по прилици 200 стихова. — Писање речи и учење наизуст. Писање превода са српскога на латински. Свакога месеца 2 школске задаће, свака од 1 сата. — Свега *6* сати на недељу.

Грчки језик: Понављање градива из III. разреда Наставак од verba liquida. Глаголи на „μι“. Неправилни глаголи. Из синтаксе до падежа. Учење речи наизуст. Превођење примера из вежбенице и писање превода са српског на грчки. Свакога месеца једна школска задаћа од 1 сата. – 4 сата на недељу.

Српски језик: Наука о значењу предлога и глаголских облика. Коњункције са науком о сложеној реченици. Вежбање у састављању најобичнијих пословних саставака за практични живот. — Читанка за IV. разр. — Учење наизуст и декламовање одабраних песама и прозе. Сваких 14 дана по 1, сад школска, сад домаћа задаћа; једна школска сваког течаја писана латиницом. — *3* сата на недељу.

Немачки језик: Наставак синтаксе, поглавито наука о употреби глагола и коњункција. Привезана сложена реченица и период. Главно о постајању и састављању речи, суставна наука о правопису. Превођење са немачког на српски и са српског на немачки. Вежбања у правопису. Учење речи и реченица наизуст. Читање, превођење, тумачење и препричавање лаких прозаичних и песничких комада. Покушаји у приповедању на немачком језику. Декламовање мањих песама. Сваке 3 недеље домаћа или школска

задаћа, које преводи на немачки, које репродукција оног, што је већ прочитано — *2* сата на недељу.

Земљопис и повест: а) *Земљопис:* Физички и политички земљопис Аустрије и Угарске, изузевши статистички део као такав, но поближе осврћући се на производе земаља, занимање, прометни живот и културне прилике народа. — Вежбе у цртању једноставних геогр. карата. — 2 сата на недељу.

б) *Историја:* 2 сата на недељу. Нови век. Најважнија лица и догађаји. Повест земаља круне св. Стевана чини главни садржај обуке. — Свега *4* сата на недељу.

Математика: а) *Рачуница.* Наука о једначинама првога ступња с једном и с више непознатих и о онаким чистим једначинама другога и трећега ступња, какве долазе у геометријским рачунима. У савезу са задњима: кубирање и вађење трећега корена. Сложено правило тројно, друштвени рачун, рачун сложеног интереса.

б) *Геометријска* очигледна обука: Међусобни положај праваца и равнина. Телесни угао. Главне врсте телеса. Нај једноставнији случајеви израчунавања површина и кубичних садржина. — *3* сата на недељу, наизменце рачуница и геометрија.

Природне науке: *Физика*: *I. течаја.* Из науке о *магнетизму*: природни и уметни магнети. Полови магнета и њихово међусобно деловање. Магнетовање растављањем. Земаљски магнетизам.

Из науке о *електрицитету*: Електрично стање, једноставни електроскопи. Добри и лоши водићи, позитивно и негативно електрична тела. Електризовање растављањем. Најобичније справе за произвођење и сабирање електрицитета. Олуја, стрелица (муњовод). Волтин чланак и ступ; од сталних чланака само они, који се употребљавају за покушаје. Главни учинци галванске струје, галваноскоп, електроиндукција и магнетоиндукција. Најпростије и најпознатије електротехничке употребе (н. пр. електрична светлост, галванопластика, Морзеов брзојав.)

Из *механике*: Опис главних облика кретања: равноцртно, кривоцртно, једнолико и равномерно убрзано кретање. Две врсте деловања механичких снага: убрзавање и притисак (тег); мерење задњега (статичног) деловања претегама. Како се очитује устрајност при промени брзине и смера (средобежна сила.) Тежа, удар, запреке кретања. Састављање и растављање истоврсних кретања; од неистоврсних: хитац. Састављање и растављање снага са заједничким хватиштем и истосмерним силама. Тежиште, врсте равнотеже. Шеталица. Неколико примера једноставних и састављених машина.

II. течаја: Карактеристична својства капљевина. Разина. (niveau), идростатички притисак. Равнотежа једне течности као и двеју, које се не мешају а налазе се у спојеним судовима.

Архимедов закон; нај једноставније методе за одређење специфичне тежине чврстих и течних тела. Капиларни појави. Карактеристична својства ваздушастих тела. (Маријотов закон.) Торићелијев покус, барометар; неке даље употребе учинака ваздушног

притиска, ваздушна сисаљка, ваздухоплов. Принцип парних машина.

Из науке о *звуку:* Осећање звука, шум, шуштање, шкрипање, зујање, прасак, звек, глас. Висина гласа, гласовни низ, нај једноставнији будићи звука. Човечје гласило. Телефон. Распростирање и рефлексија звука; сузвучање. Човечје ухо.

Из науке о *светлости*: Осећање светлости. Правоцртно распростирање светлости, сена, фотометар. Одбијање и ломљење светлости. Огледала и сочива (тамна комора, оптичка тамница, принципи фотографије.) Расипање боја, дуга. Око. Микроскоп, диоптрични очалини нај једноставнијега сустава и облика.

Физикалној обуци, поименце механици, додаје се: Опис појава на небу с поглавитим обзиром на стајачице. Мене месеца, његов опход (за месец дана). Годишње кретање сунца. Тумачење тих појава као и различности дневног и годишњег доба на местима различне ширине и дужине из окретања земље око своје осовине за један звездани дан и из годишњега опхода земље око сунца. Помрачење сунца и месеца. — *3* сата на недељу.

Свега у разреду 27 сати на недељу.

V. РАЗРЕД.

Наука вере: а) *за православне*: Први део догматике са важнијим партијама из хришћанске апологетике. — б.) *за римокатолике*: Опћенити део науке католичке апологетике. — *2* сата на недељу.

Латински језик:* а.) *Читање*: 4 сата на недељу. У I. течају: Одабрани делови из Ливија; у II. течају 3 сата Овидија по избору, 1 сат наставак Ливија. — Из Ливија се чита отприлике 70 - 80 глава у оригиналу, а осим тога у савезу оно из преводне читанке, што је у њој из Ливија. — Из Овидија читају се осим узетих делова у оригиналу још и у преводу оне песме, које су у преводној читанци. — Из литерарне историје узимају се партије о Ливију и Овидију. — При читању се тумаче сваки пут односна реалија из старина и митологије, а концем течаја, што се при читању из старина или из митологије тумачило, слаже се у неку целину и понавља се.

б.) *Граматика*: 1 сат на недељу. Понављање и попуњавање синтаксе до глагола уз превођење са српског на латински по вежбеници.

в.) Сваког течаја по 5 школских задаћа, од којих је једна превод на српски из латинских писаца, који се у овом разреду читају. — Писмене задаће и исправци свршавају се у сате за синтаксу одређене. — *5* сати на недељу.

Грчки језик:* а) *Читање*: 4 сата недељно; I. течаја из Ксено-

---

* У свима разредима, у којима се употребљавају преводне читанке (V. до VIII. за латински и грчки) морају ученици неколико лепших комада научити

фонтове хрестоматије отприлике 40 до 50 страна (највише из Анабазе) у оригиналу, а у свези с тим оно у преводу, што је из Ксенофонта у преводној читанци, уз литерарни увод о Ксенофонту. — II. течаја: Homeri Iliadis I. II. у оригиналу уз кратак увод у читање Омира.

б.) *Граматика*: 1 сат на недељу: Наука о падежима с писменим превођењем са српског на грчки.

в) Четири писмене школске задаће у сваком течају, међу којима једна превод на српски из оног грчког писца, који се чита у разреду. — Писмене задаће и исправци свршавају се у сате одређене за граматику. — *5* сати на недељу.

Српски језик: Песништво епско, лирско и дидактично, с науком о метрици, уз читање Мажуранићева Ченгић аге и примера из читанке. Приватна лектира: читање традиционалне литературе. Учење песама и прозе наизуст и декламовање. Главни нацрт стилистике и главне врсте прозе, уз читање примера из читанке. Сваког течаја 7 задаћа, од којих 3 школске; једна школска писана латиницом. — *3* сата на недељу.

Немачки језик: Понављање и попуњавање синтаксе. Читање, превођење, стварно и граматично тумачење одабраних, понајвише прозаичних комада. Приповедање немачким језиком и вежбање у разговору. Немачка фразеологија Декламовање наизуст научених песама. (Наставни језик немачки.) Сваке 3 недеље домаћа или школска задаћа, које преводи на немачки, које репродукција онога, што је већ прочитано. — 2 сата на недељу.

Земљопис и повест: *Повест старога века*, особито Грка и Римљана до пунских ратова, обзирући се свагда на опћу културну повест и на земљопис. — 3 сата на недељу.

Математика: *Алгебра*: 2 сата недељно. 4 основне операције, негативни бројеви и сломци; системи бројева; дељивост бројева; одношаји и пропорције, једначине првога степена с једном и с више непознатих. — б.) *Геометрија*: 2 сата недељно. Планиметрија. — Свакога месеца 1 школска задаћа. — *4* сата на недељу.

Природне науке: У I. течају: Минералогија. У II. течају: Ботаника. — 3 сата на недељу.

Свега у разреду **27** сати на недељу.

VI. РАЗРЕД.

Наука вере: а.) *за православне*: Други део догматике; одломци из хришћанске апологетике. — б.) *за римокатолике*: Посебни део католичке догматике. — *2* сата на недељу.

наизуст у оригиналу и преводу, а учитељи ће према наученим комадима чешће давати питања у језику оригинала, на која ће ученици исто тако одговарати, служећи се фразеологијом и изрекама оних комада, да тако прибаве неку стилистичну окретност и што обилнију залиху речи и реченица, без које не може бити језична обука, ако неће да остане неплодна и безуспешна. — Наредба кр. земаљске владе, одела за богоштовље и наставу, од 29. септ. 1894. бр. 14.897.

Латински језик: а.) *Читање*: 5 сати на недељу. У I. течају: Салустијев Југурта у оригиналу, а Катилина у преводу из преводне читанке уз литерарни увод о Салустију. — У II. течају: 4 сата Вергилија по избору из првих шест певања Енејиде (отприлике два певања у оригиналу, а остало из превода), 1 сат Цицеронов први говор против Катилине. — Из литерарне историје: Увод у Вергилија и у Цицеронове говоре, поглавито катилинске. Тумачење реалија као у *V*. разреду.

б.) *Граматика*: 1 сат на недељу. Понављање и попуњавање науке о глаголу уз писмено превођење са српског на латински.

в.) Писмене задаће као у V. разреду. — Свега *6* сати на недељу.

Грчки језик: а.) *Читање*: 4 сата на недељу. У I течају: Изабрани делови Омирове Илијаде, 2—3 певања у оригиналу, а у свези с тим у преводу оно, што је из Илијаде у читанци, а није се читало у V. разреду, уз казивање тачна и систематског садржаја осталих партија. — У II. течају: Изабрани делови из Иродотове повести о перзијским ратовима, отприлике 50—60 глава у оригиналу, а у преводу оно, што је у читанци из Иродота; затим се у преводу читају партије из Тукидида и Плутарха. Из литерарне историје: Кратак преглед грчке историографије.

б.) Граматика. 1 сат на недељу. Остатак грчке синтаксе с превођењем са српског на грчки.

в.) Писмене школске задаће као у V. разреду. — Свега *5* сати на недељу.

Српски језик: Песништво драматско уз читање које узорне драме и примера̂ из читанке. Главни правци прозе уз читање примера из читанке. Историја српске и хрватске књижевности до Гундулића и читање примера из читанке. Приватна лектира: Наставак читања традиционалне литературе. Учење песама и прозе наизуст и декламовање. Свакога течаја 7 задаћа, од којих три школске, а једна школска писана латиницом. — *3* сата на недељу.

Немачки језик: Читање уз стварно, граматично и естетично тумачење, свагда с обзиром на српску науку о стилистици, метрици и појетици. Приповедање немачким језиком и вежбање у разговору. Немачка фразеологија. Декламовање наизуст научених песама. (Наставни језик немачки). Сваке 3 недеље једна домаћа или школска задаћа као у V. разреду. *2* сата на недељу.

Земљопис и повест: Наставак *Историје* старога века од пунских ратова до краја; средњи век, свагда са обзиром на словенску културну повест, особито на српску историју, и на земљопис. — *4* сата на недељу.

Математика: а.) *Алгебра*: потенцирање, радицирање, логаритмирање. Експоненцијалне једначине. Квадратичне једначине с једном непознатом.

б.) *Геометрија*: у I. течају стереометрија; у II. течају гониометрија и равна тригонометрија. — Свакога месеца 1 школска задаћа — *3* сата недељно, наизменице алгебра и геометрија.

Природне науке: Оба течаја систематска зоологија. — 2 сата на недељу.

Свега у разреду 27 сати на недељу.

VII. РАЗРЕД.

Наука вере: а.) *за православне*: Православна моралка. — б.) *за римокатолике*: Католичка моралка. — *2* сата на недељу.

Латински језик: а.) *Читање*: 4 сата на недељу. У I. течају: Цицеронов један говор и један од мањих философских списа или место овог последњег одабрани делови из којег већег философског списа у оригиналу, а у преводу оно, што је из Цицерона у читанци. — У II. течају: Наставак Вергилијеве Енејиде (друга половица), отприлике два певања у оригиналу, остало из превода; затим једна еклога и по која лепша епизода из Георгика у оригиналу. — Из литерарне историје: Вергилије, карактеристика његових дела, особито Енејиде. — Стварно тумачење као у V. разреду.

б.) *Граматика*: 1 сат на недељу. Вежбање у стилистици с писменим превођењем са српског на латински по вежбеници.

в.) Писмене *задаће* као у V. разреду. — Свега *5* сати на недељу.

Грчки језик: а.) *Читање*: У I. течају два до три мања говора Димостенова у оригиналу; затим у преводу оно, што је у читанци из Лизије, Ликурга, Есхина и других грчких говорника. — Из литерарне историје: Преглед грчког говорништва. — У II. течају одабрани делови из прве половице Омирове Одисеје, и то отприлике три певања у оригиналу, а остало у преводу из преводне читанке уз тачну назнаку савезне садржине непрочитаних партија.

б.) Писмене школске задаће као у V. разреду. — Свега *4* сата на недељу.

Српски језик: Историја српске и хрватске књижевности од Гундулића до трећег доба и читање примера из читанке. Приватна лектира: Гундулићев „Осман“, Палмотићев „Павлимир“, Качићев „Разговор“, и Рељковићев „Сатир“. Учење песама и прозе наизуст и декламовање. Облици старословенског језика и читање примера из читанке, један сат недељно. — Сваког течаја 5 задаћа, од њих једна школска писана латиницом. — *3* сата на недељу.

Немачки језик: Читање, стварно и естетично тумачење производа новије немачке књижевности од Клопштока до Гетеове смрти. Животописи књижевника у згодном избору и опсегу. Приповедање немачким језиком и вежбање у разговору. Декламовање. (Наставни језик немачки.) Месечно 1, понајвише домаћа радња и то самостални саставци по упутству учитељеву. — 2 сата на недељу.

Земљопис и повест: Повест новога века, обзирући се свагда на словенску повест, на културну повест и земљопис. — *3* сата на недељу.

Математика а.) *Алгебра*: Једначине II. степена са две не-

познате; неодређене једначине I. степена. Прогресије, рачуни сложеног интереса и прихода; наука о комбинанцијама с употребом, биномијално правило. б.) *Геометрија*: тригонометријски задаци; аналитична геометрија у равнини. Пресеци купе. Свакога месеца 1 школска задаћа. — *3* сата на недељу, наизменце алгебра и геометрија.

Физика: Попуњавање науке узете и нижој гимназији о опћим својствима тела. Механика, топлота, хемија. — *3* сата на недељу.

Философијска пропедевтика: Логика. — *2* сата на недељу.

Свега у разреду **27** сати на недељу.

VIII. РАЗРЕД.

Наука вере: а) *за православне*: Историја хришћанске цркве. б.) *за римокатолике*: Повест цркве Исусове. — *2* сата на недељу.

Латински језик: а.) *Читање*: 4 сата на недељу. У I. течају: Одабране Хорацијеве сатире, оде, еподе и епистоле што у оригиналу што у преводу; затим читање одабраних песама Катулових, Тибулових и Проперцијевих у преводу. — Из литерарне историје: Лирско песништво у Римљана. — У II. течају: Одабрани већи делови Тацитових Анала или Тацитов Агрикола и Германија (сс. 1—26.) уз мање делове из Анала, све у оригиналу уз односну допуну по преводној читанци. — Литерарни увод у Тацита. — Читање Плаута из преводне читанке. – Преглед целе литературе римске. — Стварно тумачење као у V. разреду.

б.) *Граматика*: 1 сат на недељу. Вежбање у стилистици с писменим превођењем са српскога на латински по вежбеници.

в.) Писмене задаће као у V. разреду. — Свега *5* сати на недељу.

Грчки језик: а.) Читање: У I. течају 4 сата Платонова Апологија или други мањи дијалог у оригиналу. Критон и оно, што је из Федона у читанци, у преводу, уз литерарни увод у историју грчке философије. — 1 сат читање одабраних делова из друге половице Омирове Одисеје што у оригиналу (отприлике једно певање), што у преводу. У II течају: Једна Софоклова трагедија у оригиналу, а у преводу оно, што је из драматскога песништва у читанци, затим читање одабраних лирских песама у преводу.

б.) Писмене задаће као у V. разреду. — Свега *5* сати на недељу.

Српски језик: Повест српске и хрватске књижевности трећег доба и читање примера из читанке. Приватна лектира: Дела којег знаменитијег српскога и хрватскога писца из новијег доба. — Из старосрпскога и старохрватског језика: Читање примера из читанке Шурминове с особитим обзиром на основе и облике речи. — 1 сат на недељу. — Учење песама и прозе наизуст и декламовање. Свакога течаја 5 задаћа, од њих једна школска писана латиницом. *3* сата на недељу.

Немачки језик: У I. теч. читање, стварно и естетично тумачење најзнаменитијих производа немачке научне, песничке и беле-

тристичне литературе, од Гетеове смрти до данас. Животописи књижевника по згодном избору и опсегу, особито литерарне продукције у австр. земљама. Декламовање наизуст научених песама. У II. теч. књижевноисторијски преглед новије немачке литературе по њезиним најзнатнијим производима. (Наставни језик немачки.) Сваког месеца по 1, понајвише домаћа радња, и то опсежнији самостални саставци. — *2* сата на недељу.

Земљопис и повест: а.) *Географија*: Најважније из астрономске, физикалне, политичне географије као и антропогеографије, особито и потанко идро-оро- и топографија Европе и њена тачна политична подела. 1 сат недељно.

б.) *Повест*: 3 сата недељно. I. течај: Повест српског народа па Хрватске с особитим обзиром на повест аустроугарске монархије. II. течај: статистика Аустро-Угарске уопће а Троједне краљевине напосе, испоређујући је са одношајима других европских држава. Понављање опће повеснице сва три века кроз целу годину. — Свега 4 сата недељно.

Математика: Вежбе у решавању математичких задатака. Понављање најзнатнијих делова математичног градива. — Свакога месеца 1 школска задаћа. — *2* сата на недељу.

Физика: Магнетизам, електрицитет, наука о таласном кретању, акустика, оптика и почеци астрономије. — *3* сата на недељу.

Философијска пропедевтика: Емпиријска психологија. — *2* сата на недељу.

Свега у разреду: **28** сати на недељу.

Додатак

Школске године 1903-4. читало се

Латински у:

III. разреду: L' Homond, Urbis Romae viri illustres XX—XXX. (издање Марново).

IV. разреду: I. течај: Caesar, De bello Gallico lib. I. IV. V; II. течај: P. Ovidii Nasonis, Tristium 1. Fast. 2. 8; Metamorph. 21. (по Јурмићеву издању).

V. разреду: I. течај: Titi Livii lib. XXI; II. течај: P. Ovidii Nasonis (Ed. Jurmić), Trist. 2. Fast. 1. 3. 4. 5. 9. Metam. 14. 16. 18. 20.

VI. разреду: I. течај: C. Sallustii Crispi, Bellum Jugurthinum; II. течај: M. T. Ciceronis, Oratio in Catilinam I., P. Vergilii Maronis, Aen. lib. I. II.

VII. разреду I. течај: M. T. Ciceronis, Oratio pro Archia, De officiis; II. течај: P. Vergilii Maronis Aen. VII. VIII. Georg. IV. Ecl. V.

VIII. разреду: I. течај: Q. Horatii Flacci Carm. I. 1. 6. 13.

14. 23. 38. — II. 3. 7. 13. III. 1. 2. 7. 28. IV. 5. 7. Carmen saeculare. Epod. 2. Sat. I. 1. 9. Epist. I. 12. II. течај: Taciti Ann. lib. II.

Грчки у:

V. разреду: I. течај: Dr. К. Шенкла Хрестоматија Ксенофонтова (Ed. Jurmić) Cyr. III. Anab. II. III.—II. течај: Homeri Iliadis I. II.

VI. разреду: I. течај: Homeri Iliadis VI. VIII. IX. X; — II. течај: Herodoti lib. VI.

VII. разреду: I. течај: Demosth. Olynth. I. II. III; — II. течај: Homeri Odysseae IV. V. VI.

VIII. разреду: I. течај: Platonis Apologia и Crito, Homeri Odysseae lib. XXIII. — II. течај: Sophoclis Antigone.

Школске године 1904.-5. читаће се:

Латински у:

III. разреду: L' Homond, Urbis Romae viri illustres I. II. III. V. X. XVI. XIX. XXXV. XLIX. LVIII. LXII. (по издању Марнову).

IV. разреду: I. течај: Caesar, De bello Gallico. 1. III; — II. течај: P. Ovidii Nasonis, Tristium 1. Fast. 5. Metam. 12. (по издању Јурмићеву).

V. разреду: I. течај: T. Livii lib. XXI. XXII. (по избору); — II. течај: P. Ovidii Nasonis (изд. Јурмићево), Trist. 2. Ex Ponto 1. Fast. 1. 5. 13. 17. 20. Metam. 8. 12. 20. 26. 27. 28.

VI. разреду: I. течај: C. Sallustii Crispi Jugurtha; — II. течај: M. T. Ciceronis Oratio in Catilinam I. P. Vergilii Maronis Aen. IV. V.

VII. разреду: I. течај: M. T. Ciceronis Oratio pro Milone, Laelius; II. течај: P. Verg. Maronis Aen. IX. X. Georg. I. III. (Armentorum ac gregum pestis), Ecl. V.

VIII. разреду: I. течај: Horat. Carm. I. 1. 2. 3. 12. 14. 22. 23. 34. 37. II. 2. 7. 10. 13. 14. 16. 18. III. 1. 2. 3. 4. 5. 6. IV. 3. 5. 9. 15. Carmen saeculare; Epod. 1. 2. 7. Sat. I. 1. II. 8. Epist. II. 3. — II. течај: Taciti Agricola, Ann. lib. I. II. (по избору).

Грчки у:

V. разреду: I. течај: Dr. Шенкла Хрестоматија Ксенофонтова Cyr. II. X. XIV. Anab. I. II. V. Memorab. I.—II. течај: Homeri Iliadis I. II.

VI. разреду. I. течај: Homeri Iliadis VI. X. XV. — II. течај: Herodoti lib. VII. (по избору).

VII. разреду: I. течај: Demosth. Olynth. I. II., Phil. I. De pace. — II. теч. Homeri Odysseae. VI. VII. XI. XII.

VIII. разреду: I. течај: Platonis Apologia, Laches; Odysseae XXI. — II. течај: Sophoclis Aiax.

Преглед сати за облигатне предмете

	У разредима								Свега сати
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Наука хришћанска	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Латински језик	7	7	6	6	5	6	5	5	47
Грчки језик	—	—	5	4	5	5	4	5	28
Српски језик	4	4	3	3	3	3	3	3	26
Немачки језик	3	3	2	2	2	2	2	2	18
Историја и географија	—	4	3	4	3	4	3	3	24
Географија	3	—	—	—	—	—	—	1	4
Математика	3	3	3	3	4	3	3	2	24
Природопис	2	2	2[1]	—	3	2	—	—	11
Физика	—	—	—	3	—	—	3	3	9
Филозоф. пропедевтика	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Краснопис	1	1	—	—	—	—	—	—	2
Свега на недељу	25	26	26	27	27	27	27	28	213

[1] У I. теч. физика.

---

2. Необлигатни предмети:

Француски језик: Француски језик уче ученици IV. V. VI. VII. и VIII. разреда по методу Анову у 2 одељења по 2 сата недељно. У старијем одељењу чита се и преводи Фенеленов Телемак уз граматично и стварно тумачење. Писмене вежбе у правопису.

Мађарски језик: Предаје се ученицима IV. V. VI. VII. и VIII. разреда у 2 одељења по 2 сата недељно. У I. одељењу: вежбање у правилном изговарању, именски облици, глаголи, коњугација глагола „iktelen igék“ и „ikes igék“; неодређени и одређени објекат; неправилни глаголи; превођење с мађарског на српски и обратно; писање превода са српског на мађарски. У другом одељењу читале се омање приповетке од Јокаија и Петефија, и Коломана Тота шаљива игра A király házasodik.

Музика: *Армонијско певање.* Црквено армонијско појање и светско певање 9 сати недељно: 8 сати обучавање а 1 сат заједничке вежбе. Певачи су подељени на 4 групе: сопран, алт, тенор и бас. — Сваки глас по 2 сата.

Свирање на вијолини, по школи Влад. Р. Ђорђевића, 1 сат недељно. *Основни појмови музике и певања,* у I. разреду три одељења, свако по 1 сат недељно.

Ђаци поју у саборној цркви сваке недеље и свеца, а за време часнога поста и сваке среде литургију *Т. Остојића* у мешовитом збору, са умецима од *Бортњанског, Чајковског, Архангелског, Лвовског, Римског-Корсакова, Соколова, Мокрањца и Маринковића.*

Гимнастика: Ученици од I.—VIII. разр. раздељени су на 4

одељења. Свако се одељење вежба два сата недељно. Гимнастика је по шведској системи, спојена са гимнастичким играма. Вежбе у редовима са врстањем у двоструке и четвороструке редове; корачање у таким редовима са изменама. Српске народне игре: рвање, бацање камена, утркивање, лоптање и т. д.

Борење сабљама у два одељења, два сата недељно.

Игијена: Ученицима свих разреда држи се преко године најмање пет предавања. Школ. године 1903—4. држана су ова предавања: 1. О садашњој појави шарлаха и дифтерије у Карловцима; 2. О животним потребама човечјег тела. О води и ваздуху; 3. О храни, стану и оделу, о светлости и о умном раду; 4. О заразним (кужним) болестима уопће, а нарочито о туберкулози плућа, ширење њезино и предобрана; 5. Ширење игијенских правила у народ, како би се смањио број болесника и подигло народно здравље.

Б.

Власти, управа и учитељски збор.

I. Патронат.

а.) Врховни патрон:

Његова Светост српски патријарах *Господин* **Георгије Бранковић,** Архиепископ Карловачки и Митрополит; Њ. цес. и краљ. апостолског Величанства прави тајни саветник, австро-императорског ордена гвоздене круне I. степена каваљер, краљевско-српског реда светога Саве и Белога Орла великокрсник, кнежевско-црногорског ордена Данилова реда првога степена великокрсник итд. итд.

б.) Чланови патроната:

Високодостојни госп. *Иларијон Руварац,* архимандит Гргетешки; Високодостојни госп. др. *Георгије Летић* архимандрит, сада Преосвећени Господин епископ Темишварски;* пречасни госп. *Василије Константиновић,* протојереј и парох Карловачки; благородни госп. др. *Лазар Секулић,* патр. и нар.-црнкв. тајник.

Правни заступник Патроната: благор. госп. др. *Петар Станковић,* адвокат.

II. Куратори гимназије:

Г. г. Александар Димитријевић-Чакић, Јован Симео-

---

* До 1. априла 1904.

новић Чокић, Моја Клисарић Млађи, Јован Станковић, Марко Поповић, — грађани Карловачки.

Књиговођа гимн. фондова: г. Илија Павловић.

III. Учитељски збор:

Од свршетка лањске школске године биле су у учитељском збору ове промене:

1. Високи Патронат решењем својим од 19. јунија (2. јулија) 1903. број П. Г. 45/37. уважава молбу професора *Глигорија Барусковића* и ставља га у стање мира са 1. септембра 1903. изричући му своју похвалу и признање на досадашњем многогодишњем ревносном и савесном наставничком раду. — Одлука високославног Саборског Одбора од 4. (17.) августа 1903. број С.О. 6345/1716.

2. Високи Патронат између компетаната, пријављених на стечај, расписан из седнице од 19. јунија 1903. ради попуњења места за целу гимназију оспособљеног професора староокласичне филологије, решењем својим од 24. јулија (6. августа) 1903. број П. Г. 58. 59. 63. 64./56. изабрао је *Милана* пл. *Будисављевића*, правог учитеља краљ. велике гимназије Госпићке (декрет вис. кр. зем. владе о именовању правим учитељем од 24. окт. 1901. број 9532.), урачунавши му у овдашњу службу и време од 1. септембра 1901. — Одлука високосл. Саб. Одбора од 24. септембра 1903. број С.О. 6699. — Отписом од 29. августа 1903 број 13235 узима висока кр. зем. влада, одео за богоштовље и наставу, овај избор на знање.

3. Високи Патронат решењем својим од 5. (18.) септембра 1903. број П. Г. 91/74. именује проф. *Душана Сперњака* предавачем францускoг језика као необлигатног предмета, дозначујући му хонорар. — Висока кр. зем. влада, одео за богоштовље и наставу, отписом од 15. октобра 1903. број 16432. узима ову промену с одобрењем на знање.

4. Високи Патронат решењем својим од 12. (25.) августа 1903. број П. Г. 78/64. уважава молбу директора *Василија Вујића* и стављајући га у стање мира позива, да врши службу до одлуке Саборског Одбора и избора новог управитеља. — Одлука високославног Саборског Одбора од 24. септембра (7. октобра) број С.О. 7277./1966. — Решење високог Патроната од 31. окт. (13. нов.) 1903. број П. Г. 121./84., којим се ставља у фактично стање мира са 1. декембра 1903. те му се изриче похвала и топло признање на досадашњем многогодишњем ревносном и савесном раду као наставника и директора. — Отписом високе краљ. земаљске владе, одела за богоштовље и наставу, од 5. декембра 1903. број 19133. узима се ова промена на знање. — Одлуком високосл. Саб. Одбора од 13. (26.) нов. 1903. бр. С.О. 9658/2364. ставља му се у течај мировина са 1. дек. 1903. (П. Г. 162 ex 1903., 5 ex 1904.)

5. Високи Патронат решењем својим од 31. октобра (13. новембра) 1903. бр. П. Г. 121./84. налази именовати с 1. декембра 1903. привременим директором ове гимназије професора *Радивоја Врховца* уз уживање са тим местом скопчаних берива. — Отписом високе кр. зем. владе, одела за богоштовље и наставу, од 5. декембра 1903. број 19133. узима се ова промена на знање.

6. Високи Патронат решењем својим од 31. октобра (13. новембра) 1903. број П. Г. 121/84. поставља кандидата средњошколског учитељства *Милана Јаковљевића* суплентом у овом заводу до конца шк. год. 1903—4., кад ће се за дефинитивно попуњење овог места стечај расписати. — Отписом вис. кр. зем. владе, одела за богоштовље и наставу, од 5. декембра 1903. број 19133., узима се ова промена на знање.

7. Високи Патронат решењем својим од 7. (20.) декембра 1903. број П. Г. 155. 156./108. уважава молбу професора *Јована Живановића*, те га с обзиром на његов 38-годишњи ревносни и савесни рад у овој гимназији ставља у стање мира. — Одлуком високосл. Саб. Одбора од 15. (28.) дек. 1903. бр. С.О. 10 684/2728 ставља му се у течај мировина са 1. јануара 1904. Приопћено решењем вис. Патроната од 28. фебр. (12. марта) бр. 10/4 ex 1904., којим му се изриче похвала и заслужено признање на његову многогодишњем ревносном, савесном и одличном наставничком раду и деловању у овој гимназији. — Отписом вис. кр. зем. владе, одела за богоштовље и наставу, од 28. декембра 1903. број 20922. узима се ово умировљење на знање.

8. Високи Патронат решењем својим од 7. (20.) декембра 1903. број П. Г. 155. 156./108. поставља на предлог управе кандидата средњошколског учитељства *Милана Георгијевића* суплентом у овом заводу до конца шк. године 1903—4., кад ће се ово место дефинитивно попунити. — Висока кр. зем. влада, одео за богоштовље и наставу, отписом од 28. дек. 1903. број 20922. узима ову промену на знање.

9. Високи Патронат решењем својим од 28. фебруара (12. марта) 1904. број П. Г. 165 ex 1903/9. ex 1904. дозначује награду римокатоличком катихети *Матији Видиновићу*, месном капелану, са 1. фебр. 1904., који је заменио у дужностима катихету *Ђура Коларића*.

До свога умировљења предавао је директор *Василије Вујић* грчки језик у VI. разреду (5 сати недељно), а професор *Јован Живановић* српски језик у II_4 III_3 IV_3 VII_3, географију у I_3 (свега 16 сати недељно), и био је старешина IV. разреда, док се није разболео.

После горњих промена остао је учитељски збор по својим дужностима и предметима овако састављен:

а.) За облигатне предмете:

Број	Име и својство учитеља	Која је година службе	Предавао је:			Старешина у разреду	Примедба
			предмет	у разреду	Сати недељно		
1.	**Радивоје Врховац** професор, привремени директор	18.	грчки	VI.	5	—	Именован привременим директором од 1. XII. 1903.
2.	**Иван Маширевић** презвитер, професор катихета	9.	правосл. наука вере	I.—VIII.	16	—	
3.	**Петар Нинковић** професор	28.	немачки ист. и геогр.	I. II. III. IV. V. VII.	20	—	
4.	**Стеван Поповић** професор	25.	математика природопис физика	III. IV. I. II. V. VI. III. IV.	20	—	Чувар природописног кабинета.
5.	**Павле Марковић** професор	24.	латински грчки	I. IV. V.	18	V.	
6.	**Ђорђе Магарашевић** професор	23.	латински српски	II. III. III.	16	III.	Библиотекар и летописац.
7.	**Милан Недељковић** професор	19.	немачки географ. историја	III. V. VI. I. VIII. VI. VIII.	17	VI	Чувар нумизматичке збирке и географског кабинета.
8.	**Светислав Коларовић** професор	17.	математика физика	V.VI.VII.VIII. VII. VIII.	18	VIII.	Чувар физикалног кабинета.
9.	**Душан Сперњак** професор	14.	немачки математика фил. проп. краснопис	IV. VII. VIII. I. II. VII. VIII. II.	17	II.	
10.	**Глигорије Лазић** професор	13.	латински грчки	V. IV. VII. VIII.	18	IV.	
11.	**Милан Будисављевић** професор	5.	латински	VI. VII. VIII.	16	VII.	У овом заводу служи 1 год. с урачунане 2 од пређашњих. — Перовођа проф. збора

Број	Име и својство учитеља	Која је година службе	Предавао је:			Старешина у разреду	Примедба
			предмет	у разреду	Сати недељно		
12.	**Милан Јаковљевић** супленат	1.	грчки српски краснопис	III. I. V. VIII. I.	16	I.	Служи од 1.|XII. 1903.
13.	**Милан Георгијевић** супленат	1.	српски немачки	II. IV. VI. VII. II.	16	—	Служи од 1.|I. 1904.

Матија Видиновић, римокатолички капелан, обучавао је у два одељења са 6 сах. недељно науци вере римокатоличке ученике овога завода. Служи од 12. јануара 1904.

Dr. univ. med. *Александар Данкуц*, гимназијски лечник. Служи 4. годину.

б.) За необлигатне предмете:

Број	Име и својство учитеља	Обучавао је	Број раздела	Број сата на недељу	Примедба
1.	**Душан Сперњак** професор	франц. језику мађ. језику	3 2	2 2	
2.	**Душан Котур** професор	музици, цркв. и армонијском појању и певању	5	15	Служи 7. годину Коровођа гимназ. кора
3	**Павле Миљушевић** учитељ гимнастике	гимнастици	7	13	Служи 7. годину

В.

Писмене радње у вишим разредима.

I. Из српског језика.

У V. РАЗРЕДУ:

1. Растанак са родитељском кућом. (Писмо.)
2. Одређени одломак да се обележи акцентом и дужином.
3. Моја будућност (Друго писмо.)
4. Што ко чини, себи чини. (Докази и побијање.)
5. „Смрт Смаил-аге Ченгијића“ према теорији јуначког епоса.
6. Урош и Мрњавчевићи. (Приповедање. Латиницом.)
7. Зима. (Опис.)
8. Чему нас учи Лазаревићева приповетка „Први пут с оцем на јутрење“?
9. Прва књига Илијаде. (Приповедање).
10. Пред Бранковим спомеником. (Рефлексија.)
11. Пролеће и младост. (Паралела. Латиницом.)
12. Чашу меда још нико не попи,
    Што је чашом жучи не загрчи. (Хрија.)
13. О вредности путовања.
14. На растанку при крају школске године.

У VI. РАЗРЕДУ:

1. На почетку течаја. (Рефлексија).
2. Народне песме, њихова старина, садржина и значај.
3. Сваки је почетак тежак (Хрија. Латиницом.)
4. Зашто су људи незадовољни? (Расправа.)
5. Зашто нам се стара српска књижевност онаковим обликом и садржином јавила?
6. Какве су биле прилике у Риму за време рата са Југуртом? (По Салустију.)
7. О вредности биографија у нашој старој књижевности.

8. Владика Данило у „Горском Вијенцу" и историји. (Упоређење.)

9. Страх животу каља образ често,
Слабост'ма смо земљи привезани (Горски Вијенац.)

10. Призори VII.—XIII. у „Горском Вијенцу" према главном предмету.

11. Старо српскохрватско законодавство. (Карактеристика и преглед.)

12. Карактеристика главних лица у I. певању Вергилијеве Енејиде. (Латиницом.)

13 На Дунаву. (Рефлексија.)

14. Nescio qua natale solum dulcedine cunctos — ducit et immemores non sinit esse sui. (Овидије.)

У VII. РАЗРЕДУ:

1. Пренос с глаголице на ћирилицу.
2. Тамне стране историје.
3. Не навикавај се на сувишне потребе (Латиницом.)
4. Превод са српског на старословенски.
5. Тврда воља и љубав воде великим делима.
6. Ђе је зрно клицу заметнуло
Онде нека и плодом почине. (Горски Вијенац.)
6. Non scholae, sed vitae discimus.
8. Соколица и Крунослава према V. певању Гундулићева „Османа".
9. Превод са српског на старословенски.
10. VIII. певање из Гундулићева „Османа" у прози. (Латиницом.)

У VIII. РАЗРЕДУ:

1. Доситије према славеносрпској књижевности.
2. Што ти није мило, не чини другоме! (Расправица).
3. Једно добро дело. (Прича.)
4. Моја симпатија. (Слика једног књижевника новога доба.)
5. У чему је право пријатељство? (Латиницом.)
6. Превод са српског на старословенски језик.
7. Didicisse fideliter artes emollit mores nec sinit esse feros.
8. Чему учимо класичне језике?
9. Шта треба човеку да је срећан? (Латиницом.)
10. Задаћа о писменом испиту зрелости.

II. Из немачког језика.

У V. РАЗРЕДУ:

1. Aus den „Histörchen" v. Kopisch. Nacherzählung.
2. Das Erkennen. (Nacherzählung).

3. Theilung der Erde. Nacherzählung u. Auslegung.
4. Das Lied vom braven Mann.
5. Der Taucher.
6. Die Kraniche des Ibycus.
7. Hans Euler.
8. Aus „Reineke Fuchs“ 1. Gesang.
9. Die Schlacht bei Marathon.
10. Alexander der Grosse.

У VI. РАЗРЕДУ:

1. Seltsamer Streit. (Aus den Abderiten).
2. Marcus P. Cato der Ältere. (Nach einem serb. Aufsatze.)
3. Sallustius' Einleitung in seinen „Iug. Krieg.“
4. Welche germanische Reiche wurden auf den Trümmern des weströmischen Reiches gegründet?
5. Die Zeichensprache. (Nacherzählung.)
6. Der Kampf mit dem Drachen. (Nacherzählung.)
7. Der Kampf mit dem Drachen. (Auslegung.)
8. Aus Oberon 1. Gesang.
9. Ein serbisches Volkslied nachzuerzählen und auszulegen.
10. Welche geschichtliche Persönlichkeit erregt mein höchstes Interesse und warum?

У VII. РАЗРЕДУ:

1. Die Wurzeln der Bildung sind bitter, die Früchte süss.
2. Die beiden Musen, Ode von Klopstock. (Inhalt und dessen Auslegung.)
3. Nachteilige Wirkungen der bösen Gesellschaft.
4. Die Parabel von den drei Ringen. (Nach Lessing.)
5. Charakteristik Ludwigs XIV.
6. Nutzen der Ordnung.
7. Nutzen und Würde der Freundschaft.
8. Schön ist der Friede. (Schillers „Braut von Messina“.)
9. Inhalt des IV. Gesanges von Goethes Hermann und Dorothea.
10. Ciceros Ansichten über die Dichtkunst. (Nach seiner Rede pro Archia poëta.)

У VIII. РАЗРЕДУ:

1. Zum Lernen treiben muss dich eigne Lust und Liebe. (Rückert.)
2. Lenore, von Bürger. Inhaltsangabe.
3. Sokrates. Eine Charakteristik. (Nach Platons Apologie).

4. Die Räuber, von Schiller. Inhalt.
5. Grosse Männer gehören der ganzen Menschheit an.
6. Der wahre Reichtum.
7. Einfluss der Literatur auf den Wert einer Nation. (Nach Fr. v. Schlegel.)
8. Frisch gewagt ist halb gewonnen. (Abhandlung.)
9. Die Bedeutung der Ströme für die Kultur.
10. Maturitätsprüfungsaufgabe.

Г.

Учевна средства.

(ПРИНОВ)

I. Гимназијска библиотека.

а.) Учитељска.

Поклоњено: Од писца, Хемија за средње школе. Написао С. М. Лозанић, Београд. — Од писца, Јосиф Панчић као педагог. Написао М. Шевић. — Од Матице Српске у Новом Саду: Летопис књига 220. 221. 222. 223. 224. 225. — Књиге за народ: Краљевић Марко 106. 107. 108. 109. — Конференција у Матици Српској о „Књигама за народ". — Календар Матице Српске за 1904. — Косово. Написао Бранислав Нушић II. св. — Књиге Матице Српске бр. 7. и 8. — Византија и Срби књ. I. од дра Ст. Станојевића, Н. Сад, издање Матице Српске. 1903. — Арон Станисављевић, Барон von Wellenstreit од А. Ђукића. — Nastavni vjesnik i matematična kritika od Dr. V. Varićaka. — Односи изм. Србије и Угарске (1331—1355) од Петра Марковића. — Спенсерово учење о постанку и будућности обреда и обичаја. Превео Л. Ђ. Поповић. Цетиње 1903. — Средње школе у Хрватској и Славонији од дра Данила Трбојевића (Прештампано из „Просветног Гласника"). — Од надзорништва угар. краљ. пољопривр. министарства „Izvještaj o svilogojstvu Sriemske županije u godini 1903-oj. Budimpešta 1903. — Од правосл. конзисторије епархије Бококоторске, Дубровачке и Спичанске „Шематизам" за год. 1904. — „Наставник"; „Српски Пчелар"; „Српски Митрополијски Гласник" (за 1903. и 1904.); „Српски Сион"; „Трговачке новине" (Н. Сад.) — Од управе срп. правосл. конзисторије Бањалучко-Бихаћке Први Шематизам. — Од српске кр. Академије у Београду: Споменик XXXIX. XL. — Глас LV. LVI. — Зборник за историју, језик и књижевност срп. народа I. од. књ. II. — Годишњак XV. 1901. — Насеља срп. земаља књ. II. (Срп. етнограф. зборника књ. V.) и Атлас уз то. Годишњак XVI. Геолошки атлас Македоније и Старе Србије

од J. Цвијића. — Stenografički zapisnici i prilozi Sabora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 1901—1906. sv. III. 1. 2. IV. 1. — Од Патроната, Основна писма и привилегије срп. правосл. вел. гимназије Карловачке. — Од кр. зем. Стат. уреда у Загребу Mjes. statistički izvještaji год. V. св. 8. 9. 10.11. 12. Год. VI. св. I. 2. — Dir. dr. Thumser, Sokrates једно предавање., — Од проф. М. Недељковића, Dr. Pini, La Crémation en Italie et à l' Étranger. — Од управе „Hrvatski školski Muzej." — Од проф. Барусковића: Jakobs Sallustius; Jos. Frey, Titi Livii lib. II.; K. Kappes Vergils Aeneide I—III. 2 пут; Fr. Ruhter, Cicero gegen L. Catilina; Wölflin T. Livii XXI. Pideri, Cicero Brutus; Cron, Plato's Protagoras; Rehdantz Demosthenes Reden I. II. H. I. Abth.; Abicht Herodotos B. VII.; Jahn, Cicero Orator; Ludwig, Platons Apologie u. Kriton; Nyperdey Tacitus Ab excessu I—VI; Draeger исто, и Das Leben des Agricola; Ladewig, Vergilius VII—XII.; Јов. Туроман, Демостенове Филипике и Олинтске беседе; Minkwitz Ilias; Tregder Griechische und latein. Litteraturgeschichte; Kopp Griechische Litteraturgeschichte; Müller, Grundriss der Sprachwissenschaft; Werstermann, Geschichte der Beredsamkeit in Griechenland und Rom; Curtius Erläuterungen zur griech. Grammatik; Schenkl Griech. Elementarbuch zu den Gramatiken von Curtius und Kühner; Schultz Übungsbuch zur lat. Sprachlehre; Majksner Latinska Vježbenica u Süpfle Aufgaben zu lat. Stylübungen; Süpfle, Aufgaben zu lat. Stilübungen II. Theil, исто Neue Folge; Fischers Übungsbuch z. Übersetzen aus dem Lat. ins Deutsche; Dr. Karl Schenkl, Übungsbuch zum Übersetzen aus dem Deutschen und Lateinischen ins Griechische; Boj. Hoffa Šrepel, Rimske Starine; Gemoll, Einleitung in die Homerischen Gedichte; Bojesen Hoffa, Handbuch der röm. Antiquitäten; Bonitz Uiber den Ursprung der Homer. Gedichte; Nägelsbach, Gymnasialpädagogik. Ружичић, Свети Сава; Јов. Ђорђевић, Срп. мађ. пријатељство; Руварац Дим. Постанак и развитак српске цркв. нар аутономије; од истог Ево, шта сте нам криви; Осврт од истог; Dittes, Logik; Fr. Elezović Carmina; Валента, Наука о чувању здравља; Kneipp, Wasserkur; Dr. Radić Verfassung der orthodox kat. Kirche I; Hillebrand, Frankreich und die Franzosen. — Разних отисака, период. списа (непотпуних) и брошура: извештаји, међу њима наши гимназијски, полемике, критике и сл. као: Летописа, књига и именика Матице Српске од 182—220 књ.; Књига за народ од 62—107 (нешто недостаје); „Њива" за 1898; Nastavnog Vjesnika од почетка до 1903. свезака 44. — Споменица о првоме конгресу српских новинара у Београду 1903. — Софоклов Ајант и Едип краљ с хрватским коментаром од М. Кузмића (дар књижаре Лавослава Хартмана) — — Извештај о раду и стању срп. правосл. цркв. општине у Панчеву за 1902. — Од С. М. Лозанића, Основи агрикултурне хемије (отисак) Београд 1903. — Од истог: Извештај о огледима с вештачким ђубретом у Србији 1903. Београд 1903. — Извештај дра Лазе Станојевића, управитеља срп. нар. вероисп. осн. школа о подручним му школама у Н. Саду за шк. годину 1902/3. (Н. Сад 1903.) —

У спомен др. Теодору Мандићу. Н. Сад 1904 — Списак птица у музеју српске земље. Београд 1904. — Школски извештаји: Од правосл. карловачког богословског училишта; Више дев. школе у Н. Саду; Реалне гимназије у Осеку; Јагодинске гимназије; Чачанске гимназије; Београдске гимназије; Мушке учит. школе у Осеку; Кр. горњогр. гимназије у Загребу; Мале реалне гимн. у Вуковару; Вел. гимназија у Д. Тузли; Кр. мала реална гимн. у Петрињи; Кр. реална гимн. у Земуну; Кр. вел. гимн. у Госпићу; Виша дев. школа у Панчеву; Кр. срп. гимназија у Ужицу; Кр. доњогр. вел. гимназија у Загребу; Женског лицеја у Загребу; Кр. вел. гимназије у Винковцима; Кр. вел. гимназије на Сушаку; Мушке учит. школе у Загребу; Гимназија Доситеја Обрадовића у Зајечару; Кр. реалне гимназије у Сењу; Учит. школа у Карловцу; Срп. вел. гимназија Новосадска; Богословија св. Саве, Београд; Акад. гимназије у Прагу; Ц. кр. гимназије у Рудолфсверту; Ц. кр. гимназије у Спљету; Ц. кр. велике гимназије у Кремсминстру; Ц. кр. државне гимназије у VI. округу Бечком; О српским учитељским школама и вишој девојачкој у Сомбору; Вел. гимназије у Сарајеву; Izvješće o gospod. učilištu u Križevcima; Трговачке школе у Брчком; Срп. гимназије краља Милана I.; Ц. кр. велике гимназије у Котору.

Купљено: Од Југославенске академије у Загребу: Rad jugoslav. akademije u Zagrebu knj. 152., 153., 154., 155. Zbornik za narodni život i običaje knj. VIII. sv. 1. 2. Ljetopis za godinu 1902. Rječnik hrv. ili srpskog jezika, svezak 23, 6 petoga dijela. — K. Brugmann, Kurze vergl. Gramm. der indogerm. Sprachen, 2. Lief. — Archiv für slavische Philologie XXVI. 1., 2. — Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien; Das humanistische Gymnasium; Nastavni vjesnik; Zeitschrift für mathemetischen und naturwissenschaftlichen Unterricht; Oesterreichische Mittelschule; Gymnasium; Indogermanische Forschungen; Službeni glasnik. — Imenik dostojanstvenika, činovnika i javnih službenika kraljevina Hrvatske i Slavonije 1904. — Историја српскога народа за средње школе од Миленка Вукићевића I. и II. књига. — Djuro Šurmin, Hrvatski preporod I. Od godine 1790. do 1836. Zagreb 1903. — Caesar ed. Dinter (Bellum Gallicum, Bellum Civile) 2 voll., — Cicero ed. Müller (4 partes = 10 voll.), — Demosthenes edd. Dindorf-Blass (3 vol.l), — Herodotus edd. Dietsch-Kallenberg (2 voll.) editio altera, Homeri Ilias et Odyssea ed. Dindorf. cum Sengebuschii dissert. ed. IV. (2 voll.), — Horatius ed. Müller. Ed. II. maior. — Livius edd. Weissenborn-Müller (6 voll.) — Ovidius edd. Merkel-Ehwald (3 voll). — Plato edd. Hermann-Wohlrab (6 voll.). — Sallustius ed. Eussner. — Sophocles edd. Dindorf-Mekler (ed. VI. maior). — Tacitus ed. Halm (2 voll. Ed. IV.) — Vergilius Maro ed. Güthling (2 voll.) — Xenophontis: Expeditio Cyri ed. Gemoll, Institutio Cyri ed. Arnold Hug, Scripta minora ed. Dindorf (2 fascc.) Thesaurus linguae Latinae, vol. I. fasc. III., IV., V., VI. vol: II. fasc. III., IV., V.

б) Ученичка.

Поклоњено: Од проф Барусковића: — Cornelii Nepotis Vitae excellentium imperatorum. Mosquae 1863. M. Tullii Ciceronis Orationes pro Milone, pro Marcello, pro Ligario, pro rege Deiotaro. Recognovit Klotz. Lipsiae 1867. — Cornelii Taciti Germania, Agricola, Historiae (Epitome). In usum scholarum concinnavit A. Capellmann. Vindobonae 1867. — Dr. K. Schenkla Chrestomatija iz Xenophonta, Priredio L. Jurmić, Zagreb 1881. и немачки од Schenkla. Cornelii Taciti, Germania, Agricola, Dialogus de oratoribus C. Halm. Lipsiae 1880, 2. егз. — M. T. Ciceronis, De officiis, Paradoxa Stoicorum, Timaeus. Recensuit J. G. Baiter. Lipsiae 1865. — Qu. Horatija Flacca Izabrane pjesme (Dr. Franjo Maixner) Zagreb. — Qu. Horatii Flacci Carmina selecta (C. J. Grysar) vol. I. Vindobonae 1854. — Homeri Iliadis epitome (Zechmeister) Pars prior. Vindobonae 1880. — Cornelii Nepotis liber de excellentibus ducibus (Fr. Patočka). Pragae 1882. и од Халма. — — M. Tullii Ciceronis Orationes pro M. Tullio Fonteio. Caecina, de imperio Cn. Pompeii (Klotz) Lipsiae 1868. — Homeri Odyssea (Dindorf) Pars I. Lipsiae 1882. — M. Tulli Ciceronis pro Milone, Marcello, Ligario, rege Deiotaro (Kayser). — C. J. Caesaris, Commentarii de bello Gallico. Објаснио Мита Живковић. Београд 1891. — Vergilii Maronis Epitome (Hoffmann). Vindobonae 1868. — Odyssea Pars prior. — M. Tulli Ciceronis in Catilinam quattuor, pro Murena, pro L. Flacco (Klotz) Lipsiae 1884. — Herodoti de bello Persico librorum epitome (Wilhelm) Vindobonae 1870. 2 егз. — Cornelii Taciti Ab excessu Augusti 16 књ — Zehn Reden des Demosthenes (Pauly) Wien 1871. — M. Tullii Ciceronis invectivarum in Lucium Catilinam libri quattuor (Linkerus) Vindobonae 1873. — Horatii Flacci Carminna selecta (Gitlbauer) Vindobonae 1881. — Horatii Flacci Carmina selecta (Petschenig). — C. Sallustii Crispi Catilina (Walz) Brunae 1849. — M. Tullii Ciceronis Laelius de amicitia (Schiche). — M. Tullii Ciceronis Orationes pro Cluentio avito, de lege agraria tres, pro C. Rabirio (Klotz) Lipsiae 1877. — Idem, post reditum in senatn, ad Quirites habitae, de domo sua, de haruspicum responso (Klotz). — Sophoclis Oedipus tyrannus (Dindorf). — M. Tullii Ciceronis, Catto maior de senectute, Laelius de amicitia, Paradoxa, (Müller) — Sophoclis Elektra (Dindorf). — M. Tulli Ciceronis Orationes de provinciis cons., pro L. Cornelio Balbo, in L. Calpurnium Pisonem, pro Cn. Plancio, pro C. Rabirio (Klotz). — Idem pro M. Tullio, pro M. Fonteio, pro A. Caeciua, de imperio Cn. Pempeii (pro lege Manilia) Klotz. — Idem pro Qninctio, pro Sex. Roscio Amerino, pro L. Roscio comoedo (Müller) — Idem pro Sulla, pro Archia poëta (Klotz). — M. T. Cicero Orationes pro P. Sestio, in P. Vatinium, pro M. Caelio (Klotz). — *Преводи:* Virgils Aeneis von J. H. Voss, Die Musen des Herodotus von Halicarnassus von J. Chr. F. Bähr 9. св. C. Jul. Caesar Gallischer Krieg von A. Baumstark 5 књига, Platos Protagoras und Laches von E. Eyth, Демостанова беседа за венац од Јов. Туромана, Дамостенове Филипике од проф. дра Јов.

Туромана., Hamanns Magi und Socratische Denkwürdigkeiten. Römische Staatsalterthümer, Krigsalterthümer von Dr. Kopp. — Griechische Staatsalterthümer von Dr. Kopp. — Римске старине превод с мац. од Милана Јовановића. — Речници: zu Cornel. Nepos von Haacke; über des Sall. Crispus Catilina, Jugurtha von Crusius; zu Corn. Nepos von Dr. G. A. Koch; **Читанке и граматике**: Friderici Gedikii Latinus; Griechisches Elementarbuch von Dr. Karl Schenkl и Griechische Schulgrammatik von Dr. Georg Curtius; Hrvatske zadaće o skladnji lat. jezika; Примери за грчке облике, саставио Јов. Туроман; Синтактички задаци према својој лат. синтакси. Написао Јов. Туроман. II. део 2 егз.; Übungsschule der lateinischen Formenlehre von Süpfle; Примери за латинске облике од Ст. Лекића I. II. део; Lateinisches Lesebuch von M. Schinnagl; Примери за грчке облике (Туроман); Geschichte der lat. Sprache von Dr. M. W. Heffter; Elementargrammatik der lateinischen Sprache von Dr. Raphael Kühner; Griechische Schulgrammatik von Dr. Georg Curtius; Латинска граматика од дра J. Туромана; Исто, први део. Наука о облицима; Selecta latinae orationis exemplaria. — Историја света. Написао Стојан Бошковић, књ. II. Средњи век; Српска читанка за гимназие од J. Субботића. II. књига за III. и IV. кл. Цвѣтникъ србске словесности од J. Субботића II. свезак. — О меду, од Јов. Живановића; Како наш ђак умире, од дра Ђоке Јовановића; Полетарке (песме) од В. Роксића; Српске средње школе од А. Матића; Класична настава од Јована Туромана I. II.; Православна срп. парохија у Инђији од Радослава Марковића, Споменак минулог доба од Вас. Константиновића; Правда и слобода од Н. М. Гомирца; Србинство у европској Турској од Бдина; Из српске књижевности од Милана Савића; Низ приповедака од Милана II.; Архимандрит Јован Рајић од Д. Руварца; Auf der Flucht von M. Jokai; Die Natchez von Chateaubriand. — Дар писца, Основи математичног земљописа. Саставио Петар Андрић. Крагујевац 1900. — Grčko-hrvatski Rječnik od M. Žepića i M. Krkljuša (дар књижаре Лав. Хартмана.), — Од проф. Гл. Лазића: Gymnasial-Bibliothek, I. VII. XVII. XXXII. Heft. Споменица о двадесетпетогодишњици издавачког рада Луке Јоцића, приликом издавања петдесете школске књиге (1878 – 1903.), од исте књижаре.

Купљено: Књиге С. К. задруге 79—85. — Хомерова Одисеја превео Томо Маретић. Државно издање у Биограду 1904. — „Невен“ Чика Змајовин лист, год. 1903.—1904. — Klassisches Bilderbuch von Raimund Oehler. — Carte ethnographique serbe avec les limites meridionales de la vieille Serbie et celles de la Serbie du Tsar Douchan... par Milan J. Andonovitch, Professeur de l' Université. Belgrade 1903.

II. Физикални и хемијски кабинет.

1. Нонијев правачник. 2. Bramah-ова идраулична преса. 3. Модел шмрка на притисак. 4. Frick-ов апарат, да се покаже вели-

чина снаге, којом се гвожђе стеже при хлађењу. 5. Термометар. 6. Свирала са језичцем 7. Лабијална свирала. 8. Свирала, да се покажу чворови. 9. Пет комада лупа̄. 10. Једно конкавно и једно конвексно огледало, велико, на стативу.

III. Природописни кабинет.

Природоп. кабинет умножен је са више биљнобиолошких збирака, у којима је представљена симбијоза биљака и животиња, мутуализам, паразитизам и др. Kunstformen der Natur од Hackel-а попуњава се даљим свескама.

IV. Нумизматична збирка.

Нумизматичној збирци приложише ове године: *Сребрних новаца*: Лацина III 1, Г. П. Миљушевић, уч. гимн. 1, Шећеров VI. 2, Лајтнер III. 2, Медаковић I. 1, Лупуровић I. 2, Николић I. 2, Кецмановић VII. 1, Илијевић III. 1, Шуваковић I. 1, Галовић III. 2. Николајевић I. 1, Јанчић II. 2, Петровић II. 1, Сикирица П. 2, Пацовски II. 6, Миланковић II. 1, Алексић III. 1, Ајзенлефел Ш. 2, Шверер II. 1, Туведић I. 1, Марија Вукић гимн. послужавка 1, Јовановић II. 1, Холик II. 2. Тресиглавић II. 1, Димовић I 2, Коњевић I. 1, Алагић VIII. 1 *Бакарних новаца*: Николић I. 2, Томић Ш. 4, Степанов Ш. 2, Марковић Д. млађи I. 7. Јовановић М. I. 1, Цвејић I. 4, Скорупан I. 2. Параносић Ш. 1, Шећеров VI. 62, Варда V. 6, Лупуровић I. 2, Марковић Д. старији I. 2, Димовић I. 1, Коњевић I. 2, Грабовачки Ш. 1, Галовић III. 2, Војиновић В. Ш. 2, Косановић Ш. 1, Пекарић I. 2, БранковићП. 3, Влакетић I. 1. Холик П. 1, Илијевић П. 3, Магарашевић П. 2, Гајић I. 2, Лајтнер V. 1, Беренђија Ш 1, Галовић Ш. 1, Николајевић I. 3. Сенић I. 1, Мијатовић I. 1, Бабић I. 1, Мирковић I. 2, Шашић П. 2, Цвејић I. 1, Љуштина IV. 1, Оклобџија I. 4, Поповић П. 1, Маринковић П. 3. Лазић П. 1, Тресиглавић П. 1, Нешковић П. 1, Божић Ђ мл. П. 1, Гуглета П. 4, Гигић П. 1, Холик П. 2, Јеремић П. 7, Пецарски П. 3, Шашић П. 3, Лукић П. 2, Попић П. 1, Илијевић П. 6, Петровић П. 4, Сикирица П. 5, Хаг П. 2, Пацовски П. 1, Бастајић П. 1, Поповић П. 2, Миланковић П. 6, Грујић П. 4. Теодоровић П. 2, Дрндарски П. 2, Сувајџић П. 1, Тарањски V. 2, Сувачаревић V. 1, Лајтнер V. 3, Шверер П. 1, Бранковић П 2, Алексић Ш. 4, Маливук Ш. 1, Војиновић Ст. Ш. 2, Мириловић Ш. 2, Шапоња Ш. 1, Теодоровић I. 1, Сретић I. 2, Миланковић П. 6, Гуглета П. 1, Станисављевић Ш. 1, Кијурина Ш. 1, Јовановић Бр. П. 1, Дрндарски П. 1, Лајтнер, V. 1, Тарањски V. 1, Коларевић V 1, Сувајџић П. 1, Штрасер П. 1 Гигић П. 1, Гајиновић И. П. 1. Варићак Ш. 1, Шашић П. 1. Миланковић П. 1. Маринковић П. 1, Манојловић Ш. 2, Томић Ш. 1, Трлајић VIII. 1, Марија Вукић

гимн. послуж. 1, Лазић П. 1, Сретић П. 1, Павловић П. 6, Грабовачки Ш. 2, Попадић Ш. 1, Лајтнер V. 1, Јеремић V. 1, Божић Ђ. ст. П. 1, Јакшић V. 1, Бан Ш. 1, Коркут Ш. 1, Галовић Ш. 1, Красојевић П. 1, Маричић V. 1, Шверер П. 1, Плавшић Ш. 1, Параносић Ш. 1, Г. Душан Котур, проф. 2, Секулић П. 1, Станисављевић Ш. 3, Србован П. 1, Бранковић Ст. П. 1, Попић П. 1, Поповић П. 2, Стојаковић I. 1, Ђердић I. 2, Зрнић I. 2, Томић Ш. 1, Мирковић I. 1, Ђорђевић I. 1, Попић П. 4, Савић I. 1, Чубрић I. 1, Г. Вељков Бранко апот. тирон, Карловци 3, Цветић учен. IV. разр. осн. школе у Карловцима 1, Наумовић I. 1, Јовановић I. 1 од никла. Алагић VIII. 1, Г. Др. Бошњаковић, протосинђел 1, Илијевић П. 1. *Жетона* и *марака* Поповић Ал. П, Оклобџија I., Тувеџић I., Ђорђевић I., Цајзл. I. Бабић I., Марковић I., Скорупан I, Холик П., Берић П., Дрндарски П.. Миланковић П. Божић мл. П.. Бранковић П., Теодоровић П., Красојевић П., Божић Ђ. стар. П., Павловић П., Сретић П., Магарашевић П., Бранковић П., Тасовац П., Петровић П., Медаковић П., Нешковић П., Лукић П., Пецарски П, Шашић П., Петровић П., Гајиновић И. П., Буњевац П., Димовић I, Марковић Д. ст. I., Туveџић I., Ђ. Јовановић I, Цвејић I. Мијатовић I, Гајић I. Бајић I. Поповић А. I., Варићак Ш. Грабовачки Ш. Чубрић I. Наерловић I. *Споменица*: Јовановић М. I. 1. Марковић Б. I. 1, *Банака*: Поповић П. 1, Лајтнер V. 1, Стојшић I. 1, Алагић VIII. 1.

Свима нека је на дару хвала а све пријатеље овог завода молимо да случајно нађене старине као новце, украсе, оруђе, оружје и т. д. изволе нама послати.

М. Недељковић
чувар нумизм. и археол. збирке.

Д.

Гимназијски Летопис 1903—1904.

Од 29—31. августа уписивали су се ученици и полагали су пријамне и поправне испите.

1. септембра раздељен је ученицима распоред часова, и тога су дана отпочела редовна предавања.

4. септембра био је писмени испит зрелости јесењега рока 1903.

6. септембра било је призивање св. Духа у Саборној цркви; после призивања поклонио се проф. збор са својим управитељем Њ. Светости, преузвишеном господину Георгију, патријарху српском и свом врховном патрону.

9. септембра прочитан је ученицима дисциплинарни ред и протумачен.

10. септембра били су сви ученици са проф. збором у Саборној цркви на годишњем тужном спомену непрежаљеној царици и краљици *Јелисавети*.

17. септембра био је усмени испит зрелости јесењега рока 1903. под председништвом директора В. Вујића као владина повереника.

4. октобра били су сви ученици са проф. збором на благодарственој молитви о превишњем имендану Његова ц. и кр. апостолског Величанства *Франца Јосифа I.*

14. новембра о стогодишњици смрти Димитр. Анастасијевића Сабова поздравили су ову скромну свечаност: Преосвећ. господин Лукијан, епископ Будимски; учитељски збор кр. доњоградске гимназије Загребачке; гимназија Пожешка; учит. збор кр. м. реалне гимназије Митровачке; српска академска омладина Загребачка; бивши ученици ове гимназије, слушаоци у Градачком универзитету: Туроман, Крчадинац, Аврамовић, Краљевић, Нинковић, Петровић, Половина, Нешковић, Гаковић, Максимовић.

19. новембра били су сви ученици са проф. збором на св. литургији у Саборној цркви, која је служена у спомен имендана блажене памети царице и краљице *Јелисавете.*

20. декембра били су сви ученици са својим професорима на парастосу, који се даје у спомен оснивача, приложника, директора и професора ове гимназије.

9. јануара учињен је у Сабор. цркви помен блаженопокојном митрополиту Стевану Стратимировићу, оснивачу Карловачког „благодјејанија“. По свршеном чину говорио је ученик VIII. разр. Св. Трлаић, приказавши у главним потезима историју српску од Немање, а нарочито од пресељења у ове крајеве, а осврћући се више, како је и прилика, на културне и просветне прилике. Истакао је заслуге, свих на том пољу заслужних људи и добротвора народне просвете, посебно заслуге великога *Сабова* и *Стратимировића*, *браће Анђелића* и *Њ. Светости, преузвишеног господина Георгија патријарха*, опомињући своје другове да у делима траже доказе љубави према народу и његову напретку, па да и сами настоје *делима* засведочити и захвалност према добротворима и љубав према народу и отаџбини, пошто се пре свега добро спреме и науче савесно вршити своје дужности.

27. јануара, на дан првога српскога архиепископа и просветитеља св. Саве освећена је по обичају, после службе Божје, у свечаној гимназијској дворани водица и пошкропљени су сви раз реди. Чин освећења извршио је високодостојни г. архимандрит др. Г. Летић. Потом је привр. директор Р. Врховац поздравио многобројну искупљену публику са свештенством на челу, проговоривши неколико речи о узајамним дужностима породице, школе и друштва око васпитања омладине. После свечане службе светитељу и просветитељу, после освећења водице најдостојније ћемо допунити славу светосавску, ако на данашњи дан будемо што више размишљавали о васпитању своје деце, на којима свет остаје, будућа срећа народна и отаџбине. Обично је мишљење да школа може све дати своме ђаку-васпитанику, па ако му што недостаје, обично се баца кривица на школу и на учитеље. Говорник хоће да нагласи да школа доиста може врло много, али да се свако вара, ко мисли да школа може све. Наука је данас прилично начисто с тим, колико вреди наслеђе за читав потоњи живот, и како у неким приликама не може васпитање ништа да учини против наслеђених особина; за науку је данас и то чиста ствар, да васпитање почиње од рођења; да неки утисци на дете, које оно несвесно прима, постају каткад одлучни за читаво образовање карактера његова; да први утисци могу да буду узрок различитих нервних болести, пошто су једном ранили душу детињу у несвесном јој стању, а многи родитељи и не мисле колико греше против васпитања, кад мисле н. пр. да пред малим дететом могу све чинити и говорити. Па против ових силних чинилаца треба онда школа све да учини за оно неколико сахата у неколико година, што се бави око детета, које је већ или донело нешто на овај свет, или крије у себи основне црте карактера из онога времена, кад нико није ни помишљао на његово васпитање, кад су његови природни васпитачи показали своју немоћ или немар у тој светој дужности. Антрополози уче да живот чо-

дечји није ништа друго до развијање урођених и наслеђених снага, а педагози, који су на томе становишту, сматрају школу само као механизам за одабирање онога, што је душевно и морално јаче и боље. Као што се у оном првом грешило, кад је и један Кант тврдио да је човек само оно, што васпитање од њега учини; тако се без сумње претерује и овом другом науком, која хоће школу да снизи до механизма за одабирање. Нешто је истине овде, а нешто онде, и задатак је васпитачев да и једно и друго сведе на праву меру, да води рачуна и о једном и о другом моменту; јер нема сумње: ако је природно и истинито да дете ступа у живот са наследством пређашњих колена, исто је тако природно да се наслеђене особине модификују, по природном закону *прилагођавања*, а ово иде у опсег васпитања. Васпитач дакле неће и не сме пустити да природа сама себи помогне: он ће се борити са природом, скрећући је на пут прилагођавања, а колико при томе вреди пример од раног детињства, т. зв. животна сфера — не може се довољно истаћи ни речима обележити. У осталом, још су стари врло добро казали: Non ex quovis ligno fit Mercurius (не може се из свакога дрвета истесати Меркурије). Наука је данас и с тим начисто да је цела друштвена и политична организација, цео културни живот — школа за васпитање, па да сви ми, у школи и ван школе, морамо васпитавати, интензивно и смишљено, и да до тога заједничкога рада стоји управо читав напредак. Не треба никако заборавити да васпитање почиње у породици, одатле излази па се обично тамо и враћа, као што рече велики немачки педагог Хербарт. Ту треба увелике да настане она борба са природом, неговање добрих снага, и за родитеље не треба ни једна погрешка дечја да је незнатна, ако мисле добру своје деце. Говорник не зна како би и колико би, са Песталоцијем, препоручио матерама ту бригу; моли да му се верује да школа има врло много посла са погрешкама домаћег васпитања. На другом је месту васпитни утицај друштва ван школе, где има врло много фактора, скривених наших суваспитача, а који обично не раде у духу и смеру школе, те јој задају готово несавладан посао већ стога, што она не зна против чега и против кога да се бори. Само један врло прост и опћи пример: ако се ученик казни, друштво је обично на његовој страни; ако се ученик упропасти физички или морално, крива је школа, што то није спречила. И тако њој остаје да издржи борбу са природом, са погрешкама домаћег васпитања и са утицајима друштвеним, који су тако компликовани, да их је једва могуће и у главном обележити. Школа, истина, треба да спрема за живот, али њезини су захтеви ипак идеалнији, но што је живот по себи; она гледа у будућност, па зато се и не може у свему сложити са животом, какав је по себи; она ради на идеалима, па зато и ми сви, који васпитавамо, морамо радити на

идеалима; морамо сви ићи за тим да наши млађи буду бољи од нас, ако нам је стало до напретка уопће, до напретка народног. Српска школа има за то идеално васпитање великога представника и вечити узор у светитељу своме Сави, који је занемарио све, у чему људи обично налазе вредност, па се латио духовнога, што чини човека човеком, и тиме осветлио путове васпитања нашега за сва времена. Говорник мисли да неће погрешити, ако на данашњи дан замоли поштовано општинство, све и свакога, који има ма каквога дотицаја са ученицима ове гимназије, да им иду на руку у свему добром, а исто тако да их уклањају и задржавају од свега, што је на штету њихова умнога, моралнога и телеснога васпитања. Јер ако све ради против школе а ништа у духу и намерама њезиним, школа добива такав задатак, да га једва може савладати. Она ће истина за неко време стегнути у окове злу вољу, рђаве навике, страсти и т. д., али правога васпитања не ће постићи; јер ће из тих окова изаћи напослетку ослобођен човек, који ће бити добар само уколико мора, из страха пред законом. — Говорник истиче људе, који помажу школи и просвети; њезине добротворе, каквих је овострани народ наш имао у својим патријарсима и митрополитима од Мојсија Петровића до Њ. Светости преузвишеног господина Георгија патријарха; у по јединим родољубивим Србима, међу којима је на првом месту Дим. Анастасијевић Сабов, оснивач ове гимназије, коју браћа Анђелићи тако дивно обновише. Исто тако са захвалношћу спомиње имена Василија Пластића, Јелисавете Моловић и архим. Саве Стојчевића, добротвора наше гимн. младежи.

Прочитана су затим имена стипендиста пом заклада и задужбина, и замољена је публика да саслуша свечани говор проф. Гл. Лазића, намењен нарочито ученицима VIII. разреда, који ће још мало преко гимназијског прага на више науке и у живот.

Проф. Гл. Лазић говорио је затим о „Сократу и његовој етици“ и изнео је у главном ове дивне мисли Сократове науке.

„Право а не привидно знање средиште је, око кога се креће цела Сократова философија, стога Сократ мишљаше да ће и морал и васпитање омладине тек онда уродити правим плодом ако се стави на становиште правог знања. Право знање даје човеку добра начела, по којима радећи постаје човек моралним и религијозним“. По томе је Сократ оснивач праве етике. Догма Сократове етике ово је: Врлина је знање, т. ј. право знање о оном, што човек треба да ради. А како се долази до те врлине? Испитивањем појмова. Ко има прави појам о појединим стварима, тај ће те појмове знати добро и употребити, тај ће радити добро и поштено. Ко нема правога знања, тај ће свуда грешити, радити зло. Где је знање ту је добар рад, а где га нема, рђав. Отуда што је врлина знање држи Сократ да су све врлине у основи само једна врлина.

— У Сократовој науци наилазимо на ове кардиналне врлине: ἐγκράτεια, ἀνδρεία, δικαιοσύνη, εὐσέβεια и σωφροσύνη. — Проучимо ли добро ове врлине имаћемо тада јасну слику Сократова етичког идеализма. Науку Сократову сачуваше нам његови ученици Платон и Ксенофонт — овај последњи особито у спису своме „Успомене на Сократа“. Говорник износи нека паралелна места из науке Сократове са науком Христовом и завршује свој говор овим речима: Па заиста и ми данас после 2000 година нисмо ни једном народу старог века дужни толико захвалности и поштовања као Грцима и књизи њиховој. Овај мали народ плодовима своје духовне културе обогатио је трајно цело образовано човечанство. Мисли, које налазимо у списима њиховим, рачунамо још и данас као најбоље, и ако игде у свету то се овде најбоље показало да није маса, која побеђује, него дух. Атина је била не само школа образовања за Јеладу, већ је постала једним од најважнијих извора за образовање целом свету. Особита надмоћност Грка над знатним модерним писцима по мишљењу умнога проф. Jerusalem-а у томе је, што њихове мисли при свој дубини остају просте тако, да млађани дух омладине може лакше схватити и разумети опште изреке из Демостена, Платона, Софокла него Шилерову филозофску лирику и Гетеова Фауста. Аристид и Перикле, Сократ и Демостен увек нека лебде средњошколској омладини пред очима као политичке и етичке личности. — Хомер и Пиндар, Есхил и Софокле, Тукидид и Платон ће као вештаци у песништву и прози још за дуго време као племенити примери будити угледање и давати више законе суђењу“. — У животу вашем, драги ученици, завршује говорник, држите се строго религијозноморалних начела, на којима једино почива права вредност умна човека. In hoc signo vincetis!

30. јануара закључена су предавања I. течаја и раздељене су сведоџбе ученицима

3. фебруара отпочела су редовна предавања II. течаја.

27. марта поздравио је проф. збор кроз своје заступнике по рукоположењу преосвећеног Господина дра Г. Летића, епископа Темишварског. У свом одговору изразио се преосвећени Господин са највећим признањем о овој гимназији и њезиним наставницима.

Од 23. до 28. маја био је писмени испит зрелости летњега рока 1904.

3. јунија били су ученици и учитељи на парастосу, која се даје добротворци ове гимназије Јелени Коски.

20. јунија — благодареније у Саборној цркви и отпуст у гимназији.

Ђ.

Главнији отписи и наредбе

а) од високе кр. хрв. слав. далм. земаљске владе, одела за богоштовље и наставу.

Год. 1903.

Број 277. — Доставља се оглас од 17. јулија бр. 10482., да је изашла школска књига Zemljopis i statistika Austro-Ugarske monarhije za srednja učilišta. Priredio Dr. Josip Modestiu.

Број 296. — Доставља се оглас од 30. јулија бр. 11429., да је изашла школска књига Woldrich-Burgerstein Zoologija za više razrede srednjih škola. Priredili Mojo Medić i Nikola Prica. IV. сасвим прерађено издање.

Број 348. — Отписом од 9. септембра број 14233. делегује се директор В. Вујић за краљ. владиног повереника на испиту зрелости у јесењем року 1903.

Број 392. — Доставља се оглас од 2. октобра број 15872., да је изашла у IV. издању Katolička Liturgika za srednja učilišta od Cvjetka Rubetića.

Број 427. — Доставља се оглас од 25. октобра број 17441., да је изашла школска књига Dra Vjek. Pokornoga: Prirodopis bilinstva, priredio Antun Korlević.

Број 461. — Доставља се оглас од 31. новембра бр. 18472., да је изашао IV. свезак „Свјетске књижевности у хрв. преводима“ под натписом: Čitanka iz englesko-američke i skadinavske književnosti, uredio Vladoje Dukat.

Број 501. — Доставља се оглас од 20. декембра број 20712., да је изашла школска књига у IV. издању Geometrija za niže gimnazije, po Dru Fr. Hočevaru priredio Ivan Kenfelj.

Год. 1904.

Број 52. — Решењем од 22. фебруара бр. 3040. дозвољава се, да ученици овога завода буду за време ускршњега поста опроштени

од поласка обуке средом од 11—12 сах. у сврху да могу бити на пређеосвећеној литургији.

Број 66. — Отписом од 28. фебруара број 2886. наређује се, да се установе наредаба од 28. јулија 1896. број 12622. и од 8. августа 1896. број 13021., којима се уређује прелаз ученика V. и VI. разреда виших пучких школа реалнога смера у овоземаљске реалне гимназије и гимназије имаду протезати и на више пучке школе истога смера у Копривници, Крижевцима и Вировитици, које су школе након поменутих наредаба отворене.

Број 104. — Отписом од 19. марта број 3838. узимају се на знање предложене за шк. год. 1904./5. промене у читању латинских и грчких класика.

Број 133. — Отписом од 10. априла број 5621. доставља се наредба о примању изванредних ученика у овоземаљске гимназије и реалне гимназије, која ступа на снагу почетком шк. год. 1904./5.

Број 167. — Решењем од 8. маја број 6419 достављају се прописно запечаћена питања за писмени испит зрелости у летњем року 1904.

Број 188. — Отписом од 24. маја, број 7321. приопћава се наредба, којом се тачка 3. наредбе од 12. јунија 1891. бр. 5732. гледе издавања дупликата и трипликата школских сведоџаба преиначује.

б) од високог Патроната.

Год. 1903.

Број 489. — Ослобађају се од плаћања школарине за I. течај ученици VIII. разреда од *целе:* Трлајић Св., Стерио Ђорђе, од *половице:* Богојевић Стојан, Дорић Ж., Војновић Н., Давидовић П., Слијепчевић Илија; VII. разреда од *целе*: Гајинов Н., Јовановић Т., Радуловачки Ж., Латиновић Милан, Петровић Љ., Вишњић И., Костић Дим., Санадер Стеван, Матић Јаков, Оклобџија Дим.. од *половице*: Сретић Ђорђе и Орлић Ђорђе; VI. р. од *целе*: Марин Адам, Пецикозић Антон, Костић Александар, Павлов Ж., Обрадовић Д., Анојчић В., Грковић Ј.; од *половице*: Тадић Глиг., Митровић С.; V. разр. од *целе*: Шуваковић Лазар, Безуљ М., Јакшић Л., Тарањски Н.. Мирковић И., Докмановић М., Петровић Н.. Сувачаревић Ђ., Теодоровић Ст., од *половице*: Варда Душан, Медаковић Богдан; IV. разр. од *целе:* Савин Ж., Медаковић П., Мишковић Ж, Кепић П., Живковић З., Веселиновић В., Ђурђаковић С., Вуксановић Д.; III. разр. од *целе*: Марин М.; Ђурашевић М., Манојловић Н., Чупић Б., Косановић Б., Вујичић М., Шапоња Ј., Шимић А.; II. разр од *целе*: Медаковић Данило, Медаковић Душан, Бранковић С., Тишма Милан, Шашић С., Пецарски Б., Ромчевић С., Сикирица Б., Теодоровић Н., Бастајић П. (Из седнице 30. oktobra/13. новембра број $\frac{120}{89}$.)

Год. 1904.

Број 11. — Из седнице од 7. (20.) декембра број 161/110 наређује се, да ни код једног станодавца не сме бити више од тројице, изузетно четворице, ученика; јер је гомилање ученика из педагошких обзира штетно, нарочито у приликама, кад су они под слабим надзором.

Број 83.[a] Ослобађају се од плаћања школарине за II. течај ученици VIII. разреда од *целе*: Грујић Ђ., Кујић Т., Трлаић Св.; од *половице*: Алагић Н., Богојевић Ст., Војиновић Н., Давидовић П., Добросављевић Б., Дорић Ж., Слијепчевић И.; — VII. разр. од *целе*: Гајинов Н., Костић Д., Јовановић Т., Латиновић М., Кецмановић В., Радуловачки Ж.; од *половице*: Дракулић Д., Орлић Ђ., Петровић Љ., Сретић Ђ.; VI. разр. од *целе*: Анојчић В., Грчић Хр., Костић А., Костић Св., Обрадовић Д., Павлов Ж., Тимотијевић П., Витас Ђ., од *половице*: Митровић С., Марин А. — V. разр. од *целе*: Брезбродица Г., Докмановић М., Јакшић Л., Мирковић И., Умљеновић М.; од *половице*: Варда Д., Медаковић Богдан, Секулић Св.; — IV. разр. од *целе*: Буркић Д., Вуксановић Д., Живковић З., Савин Ж., Мишковић Ж., Веселиновић В. — III. разр. од *целе*: Галовић Б., Косановић Б., Марин М., Манојловић Н., Чупић Б., Кијурина Б. — II. разр. од *целе*: Бастајић П., Бранковић С., Медаковић Душан, Пецарски Б., Теодоровић Н., Тишма М., Холик Ј., Шашић С.; од *половице*: Медаковић Данило. — I. разр. од *целе*: Ђорин Д., Димовић С., Јовановић Ђ., Мијатовић С., Оклобџија Б., Прибичевић М.; од *половице*: Станисављевић Р. (Из седнице од 28. фебруара (12. марта), број $\frac{11, 12.}{13}$)

Број 135. — Из седнице од 28. фебруара (12. марта) бр. $\frac{2}{1}$ наређује се, да се у смислу одлуке св. Архијерејског Синода од 28 новембра (11. дек.) 1903. бр. М. 354. ex 1902. Син. 20 ex 1903. ученици ове гимназије пред почетак предавања пре и после подне моле Богу.

Е.

Испити.

1. Премесни 1904.

Писмени и усмени премесни испити свршени су од 4. до 15. јунија.

Испити из науке хришћанске одржани су за VIII. разред 20. маја, а за остале разреде дне 14. јунија у присутности директоровој и разредних старешина а под председништвом пречасних г. г. Јована Јеремића протопрезвитера и Вилима Бича римокат. месног пароха.

Испити из француског и мађарског језика одржани су 16. јунија под председништвом директоровим.

2. Испит зрелости у летњем року 1903.

Усмени испити зрелости обављени су од 22.—27. јунија под председништвом велеможнога господина *дра Томе Маретића*, кр. свеучилишног професора, као владина повереника.

Пријавила се за испит 33 редовна ученика, 1 приватиста VIII. разреда, 2 екстернисте и 2 лањска репробована. — Од ових су репробована петорица на два месеца, тројица на годину дана, а четворици, која су за време испита одступили, допуштено је поновити га после годину дана. Осталих 26 положише испит зрелости с овим успехом:

Број	Име и презиме	Доба	Место рођења	Полазио гимназију година	Успех испита	Учи
1	Брзак Стеван	20	Вогањ	8	зрео с одликом	права
2	Будисављевић Филип	20	Јошани	9	зрео	пошта-брзојав
3	Варда Милан	19	Срп. Компоље	8	зрео	богословију

Број	Име и презиме	Доба	Место рођења	Полазио гимназију година	Успех испита	Учи
4	Влаховић Симеон	19	Нештин	8	зрео	богословију
5	Гаковић Димитрије	20	Рушка (Босна)	8	зрео	права
6	Горановић Илија	18	Дарувар	8	зрео	права
7	Десимировић Коста	21	Срп. Ст. Миклош	6*	зрео с одликом	медицину
8	Држевић Секула	19	Равни (Ц. Гора)	8	зрео с одликом	права
9	Магарашевић Милан	18	Карловци	7	зрео с одликом	права
10	Максимовић Ђорђе	19	Вел. Радинци	8	зрео	медицину
11	Малешевић Никола	19	Карловци	8	зрео	богословију
12	Маријан Ђуро	19	Подум	9	зрео	богословију
13	Маринковић Ђорђе	19	Сурдук	8	зрео	богословију
14	Милановић Сава	18	Болфан	8	зрео	богословију
15	Миљушевић Љубомир	18	Слуњ	8	зрео	права
16	Нешковић Димитрије	19	Шид	8	зрео с одликом	медицину
17	Петковић Коста	20	Чортановци	8	зрео	медицину
18	Петровић Коста	19	Нови Бановци	9	зрео с одликом	философију
19	Половина Никола	18	Гомирје	8	зрео	философију
20	Станковић Петар	20	Голубинци	9	зрео	права
21	Стојков Мојсије	18	Црна Бара	8	зрео с одликом	богословију
22	Трбојевић Урош	20	Рудановац	10	зрео	права
23	Холик Јаков	20	Карловци	8	зрео	финанције
24	Храписављевић Павле	19	Митровица	8	зрео	богословију
25	Чупић Илија	19	Ст. Андрија	9	зрео	богословију
26	Шајковић Виден	18	Карловци	8	зрео	философију

3. Испит зрелости у јесењем року од 1903.

Писмене радње:

Из *латинског* језика а.) са српског на латински: Мајкснер, Латинска вјежбеница за VII. и VIII. разред, §. 89. — б.) са латинског на српски: Livius Ab Urbe condita l. XXIII. c. 11. §. 7. Dum haec Romae — haberi imperatorem.

Из *математике*: 1. Три броја чине сталну геометријску пропорцију; продукат тих бројева је 216, њихова сума је 19. Који су ти бројеви? — 2. Стране једног трокута су $a = 328{\cdot}4$ dm и $b = 309{\cdot}3$ dm, кут између њих је $= 57^{0}49' 18''$; колики су остали кутови, трећа страна, површина трокута и најпосле радији описаног и уписаног круга? — 3. У којој се тачци и под којим кутом секу праве $4y + 3x = 20$ и $y - 2x = - 6$?

* Спочетка је полазио грађанску школу.

Усмени испит.

Под председништвом гимназијског директора *Василија Вујића*, као владиног повереника одржан је 17. септембра усмени испит зрелости. Испиту се пријавило 5 ученика, који су у летњем року били репробовани на два месеца, те су положили с овим успехом:

Број	Име и презиме	Доба	Место рођења	Полазио гимназију година	Успех испита	Учи
1	Батлић Коста	19	Карловци	8	зрео	финансије
2	Дотлић Јован	19	Нерадин	8	зрео	богословију
3	Живановић Богдан	19	Голубинци	8	зрео	филозофију
4	Момировић Петар	20	Карловци	8	зрео	богословију
5	Николић Коста	19	Карловци	8	зрео	богословију

4. Испит зрелости летњега рока 1904.

Јивили су се да полажу свега 44, од којих 34 јавна ученика овога завода, 4 репробована у летњем року 1903., 2 који по трећи пут полажу и 4 екстернисте, од којих један по трећи пут полаже.

За **писмене** испите одређени су дани 23.—28. маја, а задани су ови задаци:

а.) Из *српског* језика: Петар Петровић Његуш, песник и филозоф.

б.) Из *латинског* језика: 1. Превод са српског на латински: Maixner, Lat. vježbenica za VII. i VIII. gimn. razred, §. 105.

—— 2. Превод са латинског на српски: Ciceronis Cato maior de senectute cap. 7.

в.) Из *грчкога* језика: Превод са грчког на српски: Herodoti lib. I. c. 194.

г.) Из *немачког* језика: Edle Taten sind die schönsten und dauerndsten Denkmale.

д.) Из *математике*: 1.) $(x + \sqrt{x})^4 - (x + \sqrt{x})^2 = 159600$

2.) A има капитал од 60.000 K, па отуд троши годишње 4000 K; B има капитал од 5000 K, па додаје томе годишње 800 K. Кад ће обојица имати једнаке своте? ($p = 4\frac{3}{4}$).

3.) Једначине страна трокутових су $y = 0$, $y = \frac{4}{3}x$ и $y = -2x + 10$. Колике су стране, кутови и површина трокута? Колика је површна и кубична садржина тела, које постаје окретањем трокута око апсцисне осовине? (Јединица дужине 1 dm)

Усмени испит зрелости држаће се дне 21. јунија и даље. Успех испита објавиће се у Извештају за школску годину 1904—5.

Ж.

Благодјејаније, стипендије, потпоре, прилози и дарови.

У овдашњем *благодјејанију* добивали су бесплатну храну 33 ученика, који су у класификацији означени звездицом.

Стипендије и *потпоре*, јавне и приватне, земаљске и народне уживали су из назначених заклада и у додатомизносу ови ученици:

Тек. број	Име и презиме ученика	Разред	Задужбина или заклада, из које је стипендија или потпора	Износ на годину К	п
1	Алагић Никола	VIII.	Клирик. фонд за свешт. службу	240	—
2	Богојевић Стојан	„	„ „ „ „ „	240	—
3	Војновић Никола	„	Закл. мајора А. пл. Гвозденчевића	294	—
4	Грбић Емилијан	„	Потпора на терет авт. прорачуна	50	—
5	Давидовић Петар	„	Имовна опћина Петроварадинска	400	—
6	Добросављевић Бранко	„	Закл. мајора А. пл. Гвозденчевића	294	—
7	Дорић Живко	„	Закл. цар. Рудолфа у Фелдварцу	350	—
8	Кујић Тривун	„	„Просвјета“ у Сарајеву	150	—
9	Слијепчевић Илија	„	Клирик. фонд за свешт. службу	240	—
			Крај. им. узг. и образовна закл.	200	—
10	Стерио Ђорђе	„	Задужбина Јелисавете Моловић	57	10
11	Трлајић Светозар	„	Заклада Василија Пластића	100	—
12	Вишњић Илија	VII.	Клирик. фонд за свешт. службу	240	—
13	Дракулић Дане	„	„ „ „ „ „	240	—
14	Јовановић Тома	„	Заклада Филипа Грујића	80	—
15	Кецмановић Војислав	„	„Просвјета“ у Сарајеву	150	—
16	Косгић Димитрије	„	Крај. им. узг. и образовна закл.	200	—
17	Латиновић Милан	„	Заклада Василија Пластића	100	—
			„Просвјета“ у Сарајеву	180	—
18	Лучић Александар	„	Од имовне опћ. Петроварадинске	200	—
19	Магарашевић Димитр.	„	Заклада Филипа Грујића	240	—
20	Оклобџија пл. Димитр.	„	Клирик. фонд за свешт. службу	240	—
			Износ . .	4485	10

Тек. број	Име и презиме ученика	Разред	Задужбина или заклада, из које је стипендија или потпора	Износ на годину К	п
			Пренос . .	4485	10
21	Орлић Ђорђе	VII	Закл. мајора А. пл. Гвозденчевића	294	—
22	Петровић Љубомир	„	„ „ „ „	294	—
23	Прица Спасеније	„	Заклада Атанасија Бале	300	—
24	Радуловачки Живојин	„	Задужбина Васиљковићева	160	—
25	Сретић Ђорђе	„	Заклада Михаила Пајића	400	—
26	Бранковић Ђорђе	VI.	Заклада Атанасија Бајића	300	—
27	Бранковић Михаило	„	Заклада Ђорђа пл. Сервијскога	210	—
28	Костић Александар	„	Имовна општ. Петроварадинска	200	—
29	Марин Адам	„	Закл. мајора А. пл. Гвозденчевића	252	—
30	Митровић Симеон	„	Крај. им. узг. и образовна заклада	400	—
31	Перић Рафаило	„	„ „ „ „ „ „	200	—
32	Петровић Славко	„	Закл. Нестора Димитријевића	600	—
33	Симеоновић Конст.	„	Задужбина Васиљковићева	200	—
34	Стојаковић Рсдољуб	„	Заклада Мојс. Моловића	400	—
35	Тадић Глигорије	„	Закл. мајора А. пл. Гвозденчевића	252	—
36	Варда Душан	V.	„ „ „ „	252	—
37	Кулачић Милош	„	Полит. општина Ердевичка	200	—
38	Медаковић Богдан	„	Крај. им. узг. и образовна заклада	400	—
39	Родић Нестор	„	Зад. Дан. Родића de Berlinenkampf	400	—
40	Секулић Светозар	„	Крај. им. узг. и образовна заклада	400	—
41	Сувачаревић Ђорђе	„	Задужбина Васиљковићева	80	—
42	Кепић Петар	VI.	Заклада Василија Пластића	100	—
43	Мандић Ђорђе	„	Закл. Дан. и Јулке Бањанина	800	—
44	Родић Тривун	„	Зад. Дан. Родића de Berlinenkampf	400	—
45	Чулић Јово	„	„Просвјета“ у Сарајеву	200	—
46	Косановић Бранко	III.	Заклада Атанасије Бале	200	—
47	Манојловић Никола	„	Задужб. Јелис. Моловића	57	10
48	Тодић Василије	„	Пол. општина у Срп. Арацу	200	—
49	Чупић Бранко	„	Закл. Василија Пластића	100	—
50	Јовановић Бранко	II.	Закл. митр. Ђорђа Николајевића	320	—
51	Медаковић Данило	„	Заклада Ђорђа пл. Сервијскога	210	—
			Зад. арх. С. Стојчевића у име 1 #	11	20
52	Медаковић Душан	„	Заклада Василија Пластића	100	—
53	Секулић Стеван	„	Општина у Локу	100	—
54	Теодоровић Никола	„	Општина Иришка	100	—
55	Ђорин Душан	I.	Припомоћ од ман. Војловице	320	—
56	Јанковић Александар	„	Заклада Пантелије Јовановића	600	—
57	Јовичић Вељко	„	Потп. М. Добројевића из Крупе	300	—
58	Карановић Петар	„	„ „ „ „ „	300	—
59	Станисављевић Раде	„	Закл. мајора А. пл. Гвозденчевића	252	—
			Укупно . .	15449	40

На дан светитеља и просветитеља св. Саве, 14. јануара о. г. приређена је у корист сиромашних ученика ове гимназије беседа са игранком.

У сврху беседе приложише:

По 100 К Његова Светост Преузвишени Господин Патријарх српски Георгије.

По 50 К г. Коста Николић, одветник и градски заступник.

По 40 К г. Јован Марковић, велики газда из Н. Карловаца.

По 20 К Преосвећ. г. г. Епископ Мирон Николић, Пакрац; Еп. Лукијан Богдановић, Будимпешта; г. г. Арх. Иларијон Руварац, Гргетег; Арх. Георг. Марјановић, Кувеждин; Хајнрик Моган, Нови Сад.

По 15 К Преосв. г. Митроп. Григорије Живковић, Д. Тузла.

По 14 К г. Јован Чобанић.

По 12 К г. г. Др. Георгије Летић; Др. Јоаким Чупић; гђа Јелена удова Лазић и Глиша Лазић; Јоца Јовановић, Петровци; Лазар Виљем.

По 10 К г. г. Др. Станислав Новаковић, Београд; Др. Лаза Секулић; Рад. Врховац привр. директор; Стефановић; Архим. Анатолије Јанковић; Ст. Ђорђевић, Младеновац; гђа Љубица Војновић, Инђија; Арх. Иларијон Земерски; Прота Јован Јеремић; Др. Ђ. Красојевић, Прота Јован Вучковић, ректор; Д. Коњевић, кот. судац; Др. М. Михајловић; Породица Јовановић-Нићифоровић; Прота Димитрије Руварац; Др. Пера Станковић; Мијат Туркаљ; гђа М. Гојковић; Др. Лаза Поповић; гђа Д. Шајковић; Данило Пантелић. конз. бележник; Васа Пауковић, кр. јавни бележник и адвокат; Српска Банка, Загреб; Др. Јован Чокор, Беч; Јован Милић, Загреб; Петар Николић, Загреб; Карло Трешчик, Земун; С. Ковач, трг. Н. Сад.

По 9 К Преосв. г. Епископ Мих. Грујић, Плашки; г. г. Јоца Савић; Матија Видиновић, римокат. капелан.

По 8 К г. Илија Павловић; гђа Берчан; гђа Јаковљевић из Новог Сада.

По 7 К г. Виљем Бич, римокат. жупник.

По 6 К Преосв. г. Митрополит Петар Зимонић, Мостар; г. г. Јован Радивојевић, већник бан. стола, Загреб; Лазар Руварац, Загреб; гђце Пантелић; Душан Милић, начелник; Бурна Марко; Шијачки; гђа Д. Ђукић; проф. П. Нинковић; проф. Ђ. Магарашевић; Ф. Фридрих; Розина Дамјановић; гђа Јелена Панић; гђа Радовановић Анка; С. Стојадиновић; проф. Д. Сперњак; проф. Стеван Поповић; проф. Ј. Живановић; гђа Дејановић.

По 5 К г. г. Др. Љуб. Гађански, Панчево; Јоца Станковић; Карловачка срп. женска добротворна задруга; сенатор Лаза Обреновић; дир. В. Вујић; Др. Вујић, проф. богословије; Светозар Огњановић; капелан Глиша Јовић; Ст. П. Момчиловић; Лазић агент; Милошевић Коста; Др. Васа Милошевић, адвокат из Ст. Пазове; проф. Паја Марковић; проф. Св. Коларовић; проф. Иван Маширевић; гђа Евица Петровић.

По 4 К гђце Шобер; Задруга за штедњу и предујмове у **Руми**; г. г. Младен Петковић, трг. Инђија; Пеко Јерковић, трговац, Госпић; Митрофан Павловић, игуман, Шишатовац; гђа Магдалена Вајдл; Д. Шпадијер; гђа Геренчевић; Обрад Прица; Чеда Милутиновић; Шандор Димитријевић-Чакић; гђа М. П. Кнежевић; Жигић Павле; Стеван Вујић; Шуваковић Уp ш; Радивојевић, предстојник; Јеремија Берчан; гђа Квргић; Пера Клисарић; Петар Ршић; Ђармат Емил, управник поште; гђа Носал; Ђ. Ракић; Јанковић Ст.; Беранек; Ђура Брановачки; гђа Штробер и гђца Јанковић; Ник. Максимовић; гђа Јанковић Јеца; прота В. Константиновић; проф. М. Недељковић.

По 3 К г. г. Прота Сава Стојшић, Панчево; парох Мих. Медаковић, Јасеновац; гђа Љубица Јовановић; Раде Обрадовић; Секулић Ђока; јером. Серафим Винчић; Сава Стојаковић, парох, Ољаси; проф. М. Георгијевић; Јаша Дердић; Марко Матић, Браћа Јовановић; гђа Ката Новаковић.

По 2 К 85 пот. г. Светозар Марковић из Младеновца.

По 2 К г. г. Никола Ђук, Загреб; Др. П. Јовановић, Пакрац; Аксентије Randомуадић, Н. Сад; Душан Николајевић; К. Поповић; гђца Црнојачка; Меглер Јосип; гђца Павловић; гђа Меланија Јовановић; гђца Доминковић; Ђока Милутиновић; Земљ задруга; Гргур; Милин; Војводић Живко; Теодоровић; гђа Милка Веселиновић; П. Миљушевић, проф. гимнастике; Милан Стојановић; Јоца Цветић; Матејић; Пуљевић; Тарјањски Петар; гђца Мирилова; гђа Софија Клисарић; Ђура Геренчевић; гђца Јовић; Видаковић Славко; Поповић; Контић; Александар Милинов; проф. М. Будисављевић, проф. Д. Котур; Војин Поповић; гђа Софија Ј. Г. Адамовић, Нови Сад; Фрања Сетлер; гђа Софија Штрасер; Ал. Дамјановић; Мита Наумовић; Ђока Матић; Јован Торер; гђа Јелена Костић; Лазар Вилхелм; гђце Кулунџић; Јаша Меглер; Никола Севдић; Обрад Црњанин; Марија Фрут; Марија Хомолка; Лукач Пера; Јован Марковић; Данило Медаковић; Хајнрих Холик; Чаржић; Лука Жикић.

По 1 К гђа Ангелина Холик; г. г. М. Стојков; Станко Илић; Топољанин; гђа Марија Левак; Рутонић; Антон Скробалек; Фишер, магистар фармације; Моја Клисарић; Софија Кнежевић; Ђока Ђерман; Софија Медаковић; Јосип Седер; Хомолка; Богдан Сланкаменац; Марија Вукић; Сувачаревић; Јелена Поповић, рођ. Лисавац; Максимовић; М. Цвејић; Ана Седер; Филиповић Јосип; Александар Голубовић; Срета Грбић; Радуловачки Игњат; Стеван Јовановић; Јекић Живко.

По 60 пот. г. Шерогл. П. Поповић.

По 40 пот. Н. Н.; По 20 пот. Н. Н.; Н. Н.; По 10 пот. Н. Н.; Н. Н.; Н. Н.; Н. Н.

Према томе било је свега прилога . . .	К 1213·65
Трошка је било	К 211·36
Чист приход . . .	К 1002·29

Од ових је подељено сиромашним ученицима ове гимназије 985 К; остатак од К 17·29 уложен је у овдашњу Задругу за међусобно помагање и штедњу на књижицу за ђачке екскурзије. Припомоћ од „беседе“ добише из седнице збора професорског од 16. фебруара 1904. ови ученици: VIII. разр. Грујић Ђ. 40 К, Кончар К. 30 К, Кујић Т. 40 К; VII. разр. Гајинов Н. 30 К, Дракулић Д. 30 К. Латиновић М. 30 К, Лучић Ал. 30 К; VI. разр. Анојчић В. 30 К, Грчић Хр. 30 К, Костић Св. 30 К, Обрадовић Душ. 30 К, Павлов Ж. 40 К; V. разр. Докмановић М. 40 К, Јакшић Л. 30 К, Умљеновић Мих. 30 К; IV. разр. Буркић Д. 30 К, Вуксановић Д. 25 К, Живковић Здр. 25 К, Јовановић Св. 25 К, Кристић М. 30 К, Савин Живан 25 К; III. разр. Ђурашевић М. 30 К, Лацина М. 30 К, Шапоња Ј. 30 К; II. разр. Бастајић П. 20 К, Бранковић Ст. 30 К, Нешковић Н. 20 К, Пецарски Б. 20 К, Сикирица Бр. 20 К, Сретић М. 20 К, Теодоровић Н. 30 К; I. разр. Мијатовић Св. 40 К, Прибићевић М. 25 К. — Као хонорар за преписивање нота добио је још уч. V. разр. Д. Малетић 20 К.

Дарови ученицима. Гђа Милева уд. Топонарски из Београда послала је и ове године 100 динара проф. Св. Коларовићу, да се у спомен на њезина пок. сина Славка, одличног ученика ове гимназије поделе двојици ученика; према томе добише по 50 динара уч. VII. разр. В. Кецмановић и уч. IV. разр. Д. Буркић. — Б. Пецарски уч. II. разр. добио је о срп. жен. задруге у Т. Бечеју 40 К припомоћи.

Високи Патронат у својој седници од 28. фебр. (12. марта) 1904. бр. 13|8 одобрио је на предлог управе, да се једнаки егземплари од неколико дела, штампаних у негдашњој митропол. типографији, могу из године у годину поклањати бољим ученицима, што се крајем ове школ. године почиње чинити.

Преосв. г. др. Георгије Летић даровао је на дан свога посвећења 89 К., да се поделе међу певце и свећеносце, ученике ове гимназије; сем тога 50 ком. малих Катавасија (издање Срп. Ман. Шамп.), да се разделе међу појце доњих разреда.

Умировљ. проф. г. Јов. Живановић поклонио је 10 комплета од 6 година „Српског пчелара“, да се дарују десеторици старијих ученика.

Г. Ст. Штрасер, апотекар, давао је 10% попуста на цени за лекове, што се набављају из фонда за сиромашне ученике.

Дар гимназији. Знатан дар нашој гимназији учинио је Бечки професор др. Јован Чокор из захвалности према заводу, у коме се и сам некада учио. У Бечком атеље-у Онкенову дао је по фотографији израдити две слике наше старе гимназијске зграде (споља и из дворишта) и поклонио их је за писарницу управе. Слике је израдила млада уметница гђица Мери Палме.

Свакоме и свима, који су се сетили ове наше гимназије и њезиних ученика, добрим делом или речју, нека је на овом месту изречена најтоплија захвалност. Посебно још нека је срдачна хвала свима онима, који су о стогодишњици самртнога дана Сабовљева поздравили скромну свечаност гимназијску, као и свима српским листовима, који су се у тој прилици осврнули и проговорили, краће или дуже, о неумрлом оснивачу и чину пијетета нашега и народнога.

3.

Исказ

о новцу, који је уложен у корист ученика ове гимназије

I. У Централном Кредитном заводу у Н. Саду: улог по $4^1/_2$ % на књижицу бр. 38|XIV. под именом „Управа срп. правосл. вел. гимназије (у корист ученика гимназије) Ср. Карловци —

Главница 1. јануара 1904. .	К	6256·39
Капиталис. камата до 30. јунија о. г.	„	140·76
Стање 1. јулија 1904. свега .	К	6397·15

II. У Сремско-Карловачкој Задрузи за међусобно помагање и штедњу улог са 4% на књижицу бр. 1168. под именом „Управа Гимназије Карловци“, у корист ђачких екскузија —

Главница 1. јануара 1904. . .	К	330·68
Остатак од чистог прихода Светосавске беседе овогодишње .	„	17·29
Камата до 30. јунија о. г. .	„	6·62
Стање 1. јулија 1904.	К	354·59

III. У Сремско-Карловачкој Задрузи за међусобно помагање и штедњу улог са 4% на књижицу бр. 1098. под именом „Управа срп. вел. гимназије у Карловцима“, у корист фонда за набављање лекова сиромашним ученицима ове гимназије —

Примање.	У шк. год. 1903.|4. ушло се са стањем	К	1056·68
	13. окт. 1903. накнадно уложено	„	12·—
	17. нов. 1903. од скупљених приноса учен. за 1903.|4.	„	544·—
	Стање 1. јануара 1904. свега	К	1635·72

	2. јануара уложено од скупљених приноса . . .	К	680·—		
	3. фебруара уложено од скупљених приноса . . .	„	184·—		
	Накнадно уложено још за једног ученика, који се уписао II. течаја . .	„	4·—		
	Интерес до конца јун. 1904.	„	37·37		
				К	2541·09
Издавање.	31. дек. 1903. плаћен рачун у апотеци	К	591·63		
	Болничару за једну десинфекцију	„	5·—		
	31. маја 1904. плаћен рачун у апотеци	К	787·22		
				К	1383·85
				К	1157·24

Свота од **К 1157·24** остаје, одбивши још трошак за јуниј о. г., за потоњу школску годину.

II.

Здравствено стање ученика 1903—4.

Према полажењу школе и подацима, које је гимн. лечник поднео управи, здравствено стање у овој школ. години било је неповољно. Главна болест, од које наши ученици пате, јесте плућни катар (око 18%) и катар органа за варење, (око 12%). По мишљењу гимн. лечника долазе ове болести од неудесних станова и од неуредног, може бити сиромашног храњења, о којем се лично уверио, прегледајући станове. Уз то долази још као разлог несмотреност, својствена младости, и непросвећеност, крај свих опомена и упутстава о чувању здравља у годинама, кад се удара темељ за сав потоњи живот. За неке ученике је школа сињи терет, под којим мора да подлегне, особито ако се удружи сиротиња са слабим даром. Крајње је време, да се целокупном злу слободно загледа у очи, па да се тачно испитају сви узроци и употребе сва одлучна средства за бољинак, имајући пред очима целину и узвишени задатак школе, пред којим мора да падну сви ситни обзири.

Међу плућним катарима има неколико сумњивих, те ће се у будуће пазити, да се такови ученици не уписују као јавни; разлози су за то: 1) што такови не могу, и да хоће, редовно полазити школу или већином не полазе редовно, 2) што за такове и није да седе у затвореним школским просторијама, ради њих самих и ради осталих ученика.

Заразних болести било је сразмерно мало, а трахома је било почетком шк. године 9 случајева свега, од којих је 1 остао неизлечен. Живчаних болести било је свега 4 случаја, а праве кратковидости није било.

Ј.

Класификација ученика.

Оцене за	морално владање	успех у наукама
1	узорно	изврстан
2	похвално	веома добар
3	према прописима	добар
4	покудно ради..........	довољан
5	лоше ради..........	није довољан
6	—	сасвим недовољан

Где нема оцене онде се разуме дозвола поправка; дебљим словима штампани имају I. ред с одликом; I. је ред ако нема оцене испод довољан, II. ред ма уз једну испод довољан; III. је ред половина или већина оцена „није довољан". Звездица показује благодјејанца.

I. разред.

	Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Српски језик	Немачки језик	Географија	Математика	Природопис	Краснопис
1	Ауер Људевит	Св. Иван Жабно	1	1	3	2	2	3	4	3	3
2	Бабић Владимир	Брод	2	4	3	3	4	3	4		3
3	Бајић Илија	Бешка	2	3	3	2	3	3	3	3	3
4	Бакал Стеван	Сакуле	3	5	5	5	5	6	5	4	5
5	Бугарски Лазар	Мохово	1	2	2	3	3	3	3	2	3
6	Влакетић Омир	Маркушица	3	5	5	5	5	5	5	4	5
7	Гајић Стеван	Чортановци	3	3	4	4	4	3	4	3	4
8	Глајх Иван, репет. . . .	Карловци	3	3	5	5	4	5	4	4	4
9	Гргуров Ђорђе, репет. .	Вуковар	3	3	4	4	4	4		4	4
10	Дамјановић Душан . . .	Бешка	2	4	4	4	4	4		4	4
11	Делић Милан	Оточац	2	3	4	3	4	3	4	3	4
12	Дердић Стеван, репет. .	Карловци	2	2	4	4	3	4	4	4	4
13	Димовић Сава	Оточац	2	2	4	2	2	4	4	2	2
14	Добић Стеван	Нови Карловци	3	4	4	4	4	4	4	3	4
15	Ђорђевић Тихомир, репет.	Ковачевац (Срб.)	2	2	3	2	3	3	3	3	3
16	**Ђорин Душан**	Вршац	1	2	2	2	2	2	2	3	2
17	Зрнић Ђорђе	Мохово	3	4	4	4	4	5	5	4	4

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Српски језик	Немачки језик	Географија	Математика	Природопис	Краснопис
18 Иватовић Стојан	Ровишка (Хрв.)	2	2	4	3	4	4	4	3	4
19 Јанковић Александар . .	Ириг	1	2	2	2	3	2	3	3	2
20 Јовановић Ђорђе	Шид	2	2	4	2	3	2	3	2	2
21 Јовановић Марко, репет.	Карловци	2	4	4	4	4	4	4	4	4
22 Јовичић Вељко	Крупа (Босна)	3	2	4	3	3	3	4	4	4
23 Капларски Милан	Сентомаш	3	4	3	4	4	4	4	4	4
24 Карановић Петар	Подвран (Бос.)	2	3		4	4	4	4	3	3
25 Коњевић Стеван	Пожега	2	4	4	4	4	4		3	4
26 Лупуровић Лука	Бешка	2	4	3	4	4	4	4	4	4
27 Љубишић Владимир . .	Лаћарак	3	5	5	5	5	4	4	5	4
28 Магарашевић Војин . . .	Чепин	3	4	5	5	4	4	5	4	4
29 Маливук Славко	Нови Карловци	2	3	4	4	4	3	4	4	4
30 Маринковић Младен .	Белегиш	2	4	4	4	4	3	4	3	4
31 Марковић Бошко	Младеновац (Срб.)	2	2	3	2	3	2	4	3	3
32 Марковић Душан стар. реп.	Нови Карловци	2	4	4	3	4	3	4	4	3
33 Марковић Душан мл. . .	Инђија	2	4	4	3	4		4	3	4
34 **Мијатовић Светомир** . . .	Вршац	2	2	2	2	2	2	3	2	3
35 Милић Миленко	Карловци	2	3	3	4	3	4	4	3	4
36 Мирковић Радован . . .	Бешка	2	4	4	4	3	4		3	4
37 Мирковић Стеван	Беочин	2	3	4	3	4	4	4	3	4
38 Мркшић Александар . .	Н. Сланкамен	3	3	3	3	3	3	4	3	4
39 Мунђа Ранко	Нови Карловци	4	5	5	5	5	6	5	5	4
40 Наерловић Димитрије . .	Гламоч (Босна)	3	4	4	4	4	5	5	5	4
41 Наумовић Сотир, репет.	Битољ (Маћедон.)	2	3	4	4	4	4	4	4	4
42 Недељковић Живко . . .	Карловци	3	4	5	4	4	6	5	5	4
43 Николајевић Василије . .	Јазак	2	4	3	4	4	5	5	4	4
44 Николић Богдан	Пакрац	2	3	3	3	4	4	4	3	4
45 Оклобџија Богдан . . .	Врело (Хрв.)	2	2	4	3	4	4	4	3	3
46 Пекарић Стеван	Карловци	3	3	5	5	4	4	5	3	4
47 Петровић Живојин . . .	Прхово	2	2	3	3	3	4	4	3	3
48 Поповић Александар . .	Карловци	2	4	4	4	4	4	4	4	4
49 Поповић Здравко	Буковац	3	3	4	4	3	4	4	3	4
50 Прибићевић Милош . . .	Главичани (Хрв.)	3	3		3	4	4	4	4	2
51 Савић Јован	Бухача (Хрв.)	3	3	4	4	4		4	3	4
52 **Станисављевић Раде** . . .	Грачац	1	2	2	2	3	2	2	2	2
53 Станишић Милан	Набрђе	2	4	4	4	3	4	4	4	4
54 Стојаковић Светозар . .	Оњаси	3	4	4	4	4	4		4	4
55 Стојановић Дејан . . .	Кленак	2	3	4	4	4	3	3	4	4
56 Стојчић Јован репет. . .	Нови Сад	2	3	3	4	4	3	4	3	4

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Српска језик	Немачки језик	Географија	Математика	Природопис	Краснопис
57 Сурдучки Илија	Надаљ	2	4	5	4	5	4	4	4	4
58 Тишма Жарко	Ст. Бановци	3	4		4	4	4	4	4	4
69 Тувецић Глигорије . . .	Крчедин	3	4	5	4	5	5	5	4	4
60 Фрут Виктор	Карловци	2	3		4	4	4	4	4	4
61 Цајзл Иван, репет. . . .	Карловци	2	3	5	4	4	5	4	4	4
62 Цвејић Светислав, репет.	Карловци	3	3	4	4	4	4	4	4	4
63 Чубрић Владимир . . .	Мала Вашица	3	4	5	5	4	4	5	4	4
64 Шуваковић Миленко . .	Чортановци	2	3	3	3	4	2	3	3	3

Иступили:

65 Брнчић Мартин из Марадика.
66 Јовановић Атанасије из Карловаца.
67 Крстић Стеван из Врдника.
68 Плавшић Коста из Мајара (Слав.)
69 Скорупан Милан из Голубинаца.
·70 Сенић Ђорђе из Моровића.

II. разред.

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Српски језик	Немачки језик	Ист. и географ	Математика	Природопис	Краснопис
1 Бастајић Павле	Перна	2	3	3	2	3	3	4	3	2
2 Белеслин Бранко	Сириг	2	3	3	3	4	3	4	3	4
3 Берић Илија репет. . . .	Медна (Босна)	2	4	4	3	3	4	4	3	3
4 Божић Ђорђе млађи . . .	Карловци	2	4	4	4		4	4	3	4
5 Божић Ђорђе старији . .	Бешка	2	3	3	3	4	4		3	4
6 *Бранковић Стевач	Слатиник	2	3	3	2	3	2	4	3	2
7 Бузаџић Платон, реп. . .	Бучје	2	2	3	2	2	3	3	3	4
8 Буњевац Јован	Медвеђак	3	3	3	3	4	4	4	3	3
9 Гајиновић Ђорђе, репет. .	Турија	2	4	4	3	3	4	3	3	3
10 Гајиновић Илија	Турија	2	4	5	4	5	5	4	4	4
11 Гајиновић Танасије . . .	Турија	2	4	5	5	5	4	5	4	3

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Српски језик	Немачки језик	Ист. и географ.	Математика	Природопис	Краснопис
12 Гигић Јевтимије	Модош	2	3	4	3	4	4	4	3	2
13 Гуглета Димитрије реп. . .	Ст. Бановци	3	4	4	3	4	4		4	4
14 Илијевић Максим	Црепаја	2	3	3	4	4	4	4	3	4
15 Јанчић Никола	Крчедин	3	4	4	4	4	4	4	4	4
16 Јеремић Стојан	Бачинци	2	3	3	4	4	4	4	3	4
17 Јовановић Бранислав . .	Јазак	3	3	4	4		4	4	3	3
18 Јовановић Живко	Земун	3	4	5	5	5	4	4	4	4
19 Красојевић Богдан	Карловци	3	3	3	3	3	3	4	3	4
20 Лазић Божидар	Сомбор	3	3	3	3	3	3	4	3	4
21 Лукић Дамјан	Петровци (Срем)	2	4	4	5	5	4	5	3	4
22 **Магарашевић Бранко** . .	Карловци	2	2	2	2	2	2	3	2	2
23 Мајхер Јанко	Шид	4	2	4	4		4	4	3	4
24 **Медаковић Данило** . . .	Грачац	1	1	2	2	2	2	3	2	3
25 **Медаковић Душан** . . .	Сибињ (Славон.)	1	1	2	2	2	2	3	2	2
26 Мецинг Тома	Карловци	3	2	5	5	5	4	4	3	4
27 Миланковић Јован	Карловци	2	4	4	4		4	4	3	4
28 *Нешковић Нешко	Шид	2	2	2	2	2	3	4	3	3
29 Павловић Богдан	Карловци	2	3	4	4		3	4	3	4
30 Павловић Јован	Карловци	3	4	4	4	4	4	4	3	4
31 Пацовски Стеван	Карловци	2	1	3	4	4	4	4	3	4
32 Пекић Павле	Г. Михољац	2	3	3	2	3	4	4	3	3
33 Петковић Павле	Пећинци	3	4	4	4	5	4	5	3	4
34 Петровић Никола, репет. .	Срп. Моравице	3	4	4	4	4	3	4	3	4
35 ***Пецарски Бошко**	Врањево	2	1	2	2	2	2	2	2	2
36 Плавшић Лука, репет. . .	Поточани (Слав.)	2	4	4	3	3	4		4	2
37 Попић Симеон	Ђурђево	3	4	4	3	4	4	4	3	4
38 Поповић Ђорђе	Буковац	2	3	3	3	3	4	4	3	4
39 Поповић Лазар	Илок	3	4	4	5	5	4	5	3	4
40 Поповић Петар	Карловци	2	3	3	4	4	4	4	3	4
41 Ромчевић Светозар . . .	Белегиш	3	2	3	2	3	3	4	2	4
42 Секулић Стеван, репет. . .	Лок	2	3	4	4	4	4	4	3	3
43 *Сикирица Бранко	Петриња	2	2	2	2	4	2	4	3	3
44 Србован Ћира	Нађфалу	3	4	4	4		4	4	4	4
45 Сретић Милан	Земун	2	3	4	4		4	4	3	4
46 Сувајџић Чедомиљ	Чока	3	3	4	4		3	4	3	4
47 Тасовац Божидар	Дервента (Босна)	3	4	4	3	4	4	4	3	4
48 Теодоровић Јован	Карловци	3	4	3	3	4	4		3	4
49 Теодоровић Никола . . .	Ириг	2	3	3	3	3	3	4	3	3
50 *Тишма Милан	Ст. Бановци	2	2	3	2	4	3	3	2	3

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Српски језик	Немачки језик	Ист. и географ	Математика	Природопис	Краснопис
51 Тресиглавић Радивоје . .	Беочин	2	2	5	4	5	4	5	3	4
52 Хаг Јаков	Ердевик	2	2	4	4	2	4	4	3	3
53 Холик Јован	Карловци	2	1	3	3	4	3	4	3	3
54 ***Шашић Стеван**	Карловчић	2	2	2	2	2	3	3	2	2
55 Шверер Карло	Карловци	2	1	4	3	3	3	4	2	3
56 Штрасер Михаило	Карловци	3	2	4	4	4	4	4	3	4
57 Шуваковић Павле	Карловци	3	4	4	4	5	4	5	3	4
58 Шумоња Бранко	Штикада (Хрв.)	3	4	4	4	4	4	4	4	3

Иступили:

59 Ворканић Милован, репет., из Потхума (Хрв.)
60 Дрндарски Милан из Добрице.
61 Маринковић Бранко из Карловаца.

III. разред.

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Ист. и географ.	Математика	Минералогија
1 Ајзенлефел Иван, репет. .	Карловци	2	2	4	4	3	4	4	4	3
2 Алексић Михаило	Црвица (Србија)	2	4	4	4	3	4	4	4	4
3 Беренђија Ђорђе . . .	Црепаја	2	2	4	3	4	4	3	4	3
4 Варићак Милан репет. .	Бешка	3	3	3	3	2	3	4	3	3
5 Војновић Војислав . . .	Чортановци	2	3	3	4	3		3	3	2
6 Војновић Стеван	Мазин (Хрват.)	3	4	3	4	3		3	3	3
7 *Вујичић Милан	В. Градуса (Хрв.)	2	2	3	3	2	2	2	4	3
8 Галовић Бранко	Н. Карловци	2	3	3	3	3	2	4	4	3
9 Грабовачки Крста . . .	Инђија	2	2	4	3	3	4	3	4	3
10 *Ђурашевић Милан . . .	Река (Копривн.)	2	3	3	2	3	2	2	3	3
11 Иванишевић Никола, реп.	Стејановци	2	3	4	4	3	4	4	3	3
12 Кијурина Бранко	Вел. Барна (Хрв.)	3	3	4	4	3	4	4	3	3
13 Коркут Вуколај	Бовић (Хрват.)	3	4	4	4	4	4	4	4	4

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Ист. и географ.	Математика	Минералогија
14 Косановић Бранко . . .	Кореница	3	3	2	2	3	2	2	3	3
15 Лацина Матија	Карловци	2	1	3	4	3	3	2	3	3
16 Маливук Гавра	Н. Карловци	3	3	4	4	4	4	4		3
17 *Манојловић Никола . .	Лазе	2	2	2	3	2	3	2	4	3
18 **Марин Миленко**	М. Радинци	1	2	2	2	2	2	2	3	3
19 Милић Ђорђе	Карловци	2	2	3	3	2	2	2	3	2
20 Милутиновић Божидар .	Београд	2	3	5	5	4	5	2	4	4
21 Мириловић Ђорђе . . .	Ст. Бановци	3	4	5	5	5	5	5	5	4
22 Параносић Никола . . .	Инђија	3	4	4	4	4	4	4		4
23 Плавшић Ђорђе, репет.	Нови Сад	3	4	4	4	4		4	4	4
24 Плавшић Милорад . . .	Мајар (Слав.)	3	3	5	5	4	5	4	5	4
25 Попадић Јован, репет. .	Митровица	2	4	4	4	3	4	3	4	3
26 Станисављевић Илија . .	Сурчин	2	3	3	4	3	4	3		4
27 Степанов Милош, репет. .	Манђелос	3	2	4	4	4	4	4	4	4
28 Стојаковић Миленко . .	Ољаси (Слав.)	2	3	4	4	4	4	4	4	3
29 Тодић Василије	Срп. Арадац	2	3	4	4	3	4	4	4	3
30 Томић Милош	Адашевци	3	4	4	4	4	4	4	4	4
31 ***Чупић Бранко**	Ириг	1	1	2	2	2	2	2	3	2
32 Шапоња Јован	Адашевци	2	2	3	2	2	3	3	3	3
33 Шимић Александар . . .	Ст. Пазова	2	3	3	2	3	3	3	4	4
34 Штрасер Павле, репет. .	Карловци	3	2	4	4	4	4	4	4	4

Иступили:

35 Бан Ђорђе из Грбља (Далмација).
36 Тешић Миливоје из Костајнице.

IV. разред.

	Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Ист. и географ.	Математика	Физика
1	Борић Душан	Могорић (Хрв.)	2	2	4	3	2	4	3	4	3
2	Буркић Душан	Дивич	2	2	3	3	2	3	3	3	2
3	Веселиновић Војислав . .	Кикинда	2	2	4	4	3	3	3	3	3
4	Вуксановић Давид . . .	Шашинци	2	2	4	3	2	3	2	3	3
5	Геренчевић Станислав .	Карловци	2	2	4	3	3	4	4	4	3
6	Долинај Карло	Ст. Пазова	3	3	4	4	4	4	4	4	3
7	*Ђурђаковић Стеван . .	Угриновци	3	2	3	3	2	4	4		3
8	*Живковић Здравко . .	Нови Карловци	2	2	3	3	2	3	4	3	2
9	Зрнић Петар	Мохово	4	4	4	4	4	4	4		4
10	Илић Ђорђе	Земун	2	2	4	3	3	4	3	4	4
11	Јефтић Ђорђе	Грачаница (Босна)	2	3	4		3	2	3	4	4
12	Јовановић Борислав . .	Н. Карловци	3	4	4	4	4	4	4	4	4
13	Јовановић Светозар . . .	Карлово	2	2	4	3	2	4	3	4	3
14	Јовић Адам	Класнић	3	2	4	3	3	4	3		4
15	Кашиковић Реља . . .	Сарајево	2	2	3	3	3	3	2	3	2
16	*Кепић Петар	Нови Карловци	2	3	4	3	2	4	4	3	3
17	Кошић Петар	Ковиљ	3	5	4	5	4	4	4	5	4
18	Кристић Мартин	Карловци	2	1	3	4	4	4	3	4	3
19	Лукач Јован	Нови Карловци	2	2	3	3	3	3	3	4	3
20	Љуштина Јанко	Дабар	2	4	4	4	4		4	4	4
21	Максимовић Јован . . .	Черевић	3	5	4	5	4	4	4	5	4
22	Мандић Ђорђе	Јошани	3	3	4	3	3	4	4	4	3
23	Матковић Стеван	Карловци	2	1	3	3	2	4	2	3	3
24	Меглер Венделин	Карловци	2	1	3	3	3	4	4	4	3
25	*Медаков Петар	Турија	2	2	3	3	2	3	3	4	3
26	Мијачевић Никола . . .	Ст. Бановци	3	4	4	4	5	4	4	5	4
27	Мирилов Миливој реп. .	Тител	3	3	4	4	3	4	4		4
28	*Мишковић Живан . .	Нови Карловци	2	2	4	3	2	3	2	3	3
29	Николић Василије . . .	Ст. Пазова	2	3	3	4	3	4	4	4	3
30	Петровић Ђорђе, . . .	Прхово	3	3	5	5	4	5	4	5	4
31	Прерадовић Стеван, реп.	Вел. Трешњевица	2	2	4	4	3	3	4	3	3
32	Родић Тривун	Рогољи	2	3	4	4	3	4		4	4
33	Савин Живан	Белегиш	2	2	3	3	2	2	3	3	3
34	Сомер Фрања	Карловци	2	1	4	4	4	4	4		4
35	Стамболија Милан, реп. .	Косна (Хрв.)	3	4	4	4	4		4	4	4
36	Станојевић Ђорђе, . . .	Буковац	2	3	4	4	3	4	3		3
37	Фрушић Јанко	Дивош	2	3	4	4	3	4	4	4	3

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Ист. и географ.	Математика	Физика
38 Чулић Јован	Тријебово	2	3	4	4	4	4	4	4	3
39 Чупић Милутин реп. . .	Сент-Андрија	2	3	4	4	4	4	4	4	3
40 Шаулић Новица	Јевера (Ц. Гора)	2	3	4	4	3		4	3	3

Иступили:

41 Пајић Бошко из Дрљаче.
42 Цвијановић Јован из Гор. Михољца.

V. разред.

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Ист. и географ	Математика	Прир. (Бот.)
1 Бајић Божидар	Нови Карловци	2	4	4	4	4	4	3	4	3
2 Бајић Теодор	Нови Карловци	2	2	4	4	4	4	3	4	3
3 *Безуљ Милан	Перлез	2	3	3	3	3	3	4	4	2
4 Божић Никола репет. . .	Карловци	3	4	4	4	4	3	4	4	4
5 *Брезбродица Глигорије .	Оролић (Слав.)	2	2	3	3	3	3	4	3	3
6 **Варда Душан**	Срп. Компоље	1	2	2	2	2	2	2	2	2
7 Васиљевић Драгутин . .	Чортановци	2	3	4	4	4	4	4	4	3
8 Велимировић Коста . . .	Митровица	2	3	3	3	3	3	3	3	3
9 **Којновић Ђорђе**	Инђија	2	2	2	2	2	2	2	3	2
10 Вујичић Ђорђе	Рача	3	2	4	4	4	4	3	4	3
11 *Докмановић Милан . . .	Крушевица (Херц.)	1	2	3	3	3	3	3	4	3
12 *Јакшић Лазар	Бршљаница	1	2	3	3	3	3	3	3	2
13 Јеремић Бранко	Бачинци	2	3	4	3	4	4	4	4	3
14 Јовановић Јован	Бешка	2	4	4	3	4	4	4	3	3
15 Коларовић Тривун . . .	Карловци	2	4	4	4	3	4	4	4	3
16 Лајтнер Антон	Карловци	2	2	4	4	4	4	4		3
17 Маричић Милан	Бовић (Хрв.)	2	3	4	4	4	4	4	4	4
18 **Медаковић Богдан** . . .	Сибињ (Слав.)	2	1	2	2	2	2	2	2	2
19 Милошевић Бранко . . .	Карловци	3	3	4	4	3	4	4	3	3
20 *Мирковић Илија	Беочин	2	2	3	3	3	3	3	4	2

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Ист. и географ.	Математика	Прир. (Бот.)
21 Несторовић Васа	Карловци	2	3	4	4	4	4	4	4	3
22 Нићин Славко	Сентомаш	2	4	4	4	4	4	4	4	3
23 Петровић Никола	Нови Бановци	2	3	3	4	4	3	3	4	4
24 Петровић Стеван	Прхово	2	2	4	4	3	4	2	4	3
25 Рајковић Милош	Бољевци	3	3	4	4	4	4	2		4
26 Родић Нестор	Рогоље (Слав.)	2	2	4	4	4	4	3	3	3
27 Секулић Светозар . . .	Јамина	1	2	3	3	3	3	2	3	2
28 Сувачаревић Ђорђе . . .	Карловци	2	2	3	3	3	3	3	3	2
29 **Тарањски Никола** . . .	Сомбор	2	2	3	2	3	2	2	2	2
30 Теодоровић Стеван . . .	Карловци	2	2	3	4	4	3	3	4	3
31 Туркаљ Ђура	Карловци	2	2	4	4	4	3	4	4	4
32 Умљеновић Михаило реп.	Кобаш	1	2	3	3	3	3	3	3	2
33 Фрут Рудолф	Карловци	2	2	4	4	4	4	4	4	4
34 Шуваковић Лазар . . .	Чортановци	2	2	3	3	3	3	3	3	3

Иступили:

35 Борнемиса Владимир репет., из Доње Стубице (Хрв.)
36 Кулачић Милош из Ердевика.
37 Малетић Душан из Карловаца.

VI. разред

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Истор. и геогр.	Математика	Зоологија
1 Аврамовић Стеван	Карловци	4	2	3	4	5	5	4	5	3
2 *Анојчић Векослав . . .	Миклушевци	3	1	2	2	3	3	3	4	3
3 Бан Марко	Грбаљ	3	2	4	4	3	4	3		4
4 Бранковић Ђорђе	Брлог (Хрв.)	3	2	3	3	2	3	2	3	3
5 Бранковић Михаило . . .	Брлог (Хрв.)	3	3	3	3	4	3	3	4	3
6 Витас Ђорђе	Почитељ (Хрв.)	3	2	3	3	4	3	3	3	3
7 Гајић Симеон	Карловци	3	4	4	4	4	4	4	4	4

Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Истор. и геогр.	Математика	Зоологија
8 Грковић Јован	Средња Гора (Хрв.)	4	3	3	4	4	4	3	4	4
9 *Грчић Христифор	Рума	4	2	2	3	3	3	3	2	3
10 Живковић Ђорђе	Беодра	4	3	3	4	4	3	3	4	3
11 Кашиковић Предраг	Сарајево	3	2	2	2	2	3	2	2	2
12 Кенђел Миле	Карловци	3	2	4	4	4	4	4		4
13 Ковачевић Константин	Земун	3	1	1	2	2	2	2	2	2
14 Костић Александар	Митровица	2	2	3	3	3	3	3	3	3
15 *Костић Светислав	Нерадин	3	3	2	2	3	3	2	3	3
16 *Марин Адам	Копривничка Река	2	2	4	4	2	3	2	2	2
17 Мијатовић Душан	Вршац	3	4	4	4	4	4	4		4
18 Митровић Симеон	Шашинци	3	1	1	2	2	2	3	2	3
19 Михајловић Бранко	Нови Карловци	3	3	3	4	3	4	4		3
20 *Обрадовић Душан	Суха млака (Слав.)	3	1	3	3	2	2	2	4	3
21 *Павлов Жарко	Перлез	3	2	3	3	3	4	2	4	3
22 Панић Душан, репет.	Темишвар	3	4	4	4	4	4	4		4
23 Петровић Славко	Митровица	3	1	1	2	2	2	2	2	2
24 Пецикозић Антун	Винковци	3	2	4	4	3	3	2	4	3
25 Поповић Јосиф	Карловци	3	3	4	4	4	4	3	4	4
26 **Симеоновић Константин**	Карловци	2	2	2	2	2	2	2	2	3
27 Симеуновић Никола	Црљенци	2	4	5	4	5	5	4	5	4
28 Сланкаменац Теодор	Карловци	3	2	3	4	3	4	3	4	3
29 Стојаковић Родољуб	Пакрац	2	2	2	3	3	3	3	3	3
30 Талић Глигорије	Крчево (Хрв.)	3	2	1	2	2	2	2	2	2
31 Тедић Живко	Буковац	2	3	4	4	4	4	4	4	4
32 Тимотијевић Павле	Буђановци	3	2	3	4	3	4	3	3	3
33 Хранисављевић Владимир	Митровица	3	2	4	3	3	4	3	4	4
34 Чачуга Бранко	Беденик	3	2	3	3	3	3	2	4	3
35 Шећеров Славко	Срп. Крстур (Уг.)	3	1	1	2	2	3	2	2	3
36 Шола Вуган	Мостар	3	4	2	3	3	4	4	4	4
37 Штрасер Ладислав	Карловци	3	1	2	3	2	2	2	3	3

Иступили:

38 Маричић Атанасије из Бовића (Хрв.)
39 Мијатов Младен из Орославоша.
40 Перић Рафаило из Полоја (Хрв.)
41 Радовић Спасоје из Ожега (Црна Гора.)

VII. разред.

	Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Истор. и геогр.	Математика	Физика	Философијска пропедевтика
1	Васиљевић Александар	Доња Тузла	2	1	2	3	2	3	3	3	3	2
2	*Вишњић Илија . . .	Дубраве (Хрв.)	2	3	3	3	4	3	3	4	4	3
3	Гајинов Никола . . .	Карловци	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3
4	*Дракулић Дане . . .	Кореница	2	2	2	2	3	3	4	3	3	2
5	**Јовановић Тома** . . .	Карловци	2	1	2	2	2	3	3	2	3	2
6	Кецмановић Војислав	Читлук (Босна)	2	2	2	3	3	2	3	4	3	2
7	**Костић Димитрије** .	Митровица	2	1	1	2	2	2	2	3	2	2
8	Кујунџић Владимир .	Лијевно (Босна)	2	2	2	3	2	4	2	2	2	3
9	Кулунџић Владислав .	Карловци	2	2	3	3	4	4	4	4	3	3
10	Латиновић Милан . .	Смољана (Бос.)	3	1	1	2	2	2	2	2	3	2
11	Лучић Александар .	Земун	2	2	3	3	4	4	4	4	4	3
12	**Магарашевић Димитр.**	Карловци	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2
13	Маргаритовић Корнел.	Сент. Андрија	2	3	3	4	3	3	4	4	4	3
14	Марковић Бранко . .	Карловци	2	2	3	3	4	3	3	4	3	2
15	Марковић Теодосије .	Дарувар	2	3	3	4	3	4	4	4	4	3
16	Матић Јаков	Карловци	2	1	2	3	3	3	3	4	3	2
17	**Милић Стеван**	Карловци	2	1	2	2	2	2	2	3	2	2
18	Ожеговић Павле . .	Нерадин	2	4	4	4	4	4	4	4		4
19	**Орлић Ђорђе**	Петрово Село Личко	1	1	1	2	2	2	2	3	2	2
20	Петровић Љубомир .	Плавшинци	2	2	2	3	3	3	3	3	3	2
21	Прица Спасеније . .	Кореница	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3
22	Радуловачки Живко .	Карловци	2	2	2	3	3	3	3	3	3	2
23	Ранковић Јован . . .	Крушедо	2	3	3	4	4	4	4		4	4
24	Санадер Стеван . . .	Чортановци	2	2	2	3	2	4	4	4	3	3
25	**Сретић Ђорђе**	Врдник	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2
26	Тошић Љубомир . .	Љуба	2	2	3	4	4	4	4		4	3
27	Фридрих Људевит .	Карловци	2	2	3	4	4	3	3	4	3	3

Иступили:

28 Вељков Бранко из Грабоваца.
29 Витас Божидар из Загреба.
30 Новаковић Миле из Глине.
31 Оклобџија Димитрије из Метка (Хрв.)

VIII. разред.

	Име и презиме	Место рођења	Морал. владање	Наука хришћ.	Латински језик	Грчки језик	Српски језик	Немачки језик	Историја	Географија	Математика	Физика	Филозофијска пропедевтика
1	*Алагић Никола . .	Мазин (Хрв.)	2	2	3	3	3	3	3	3	4	4	2
2	*Богојевић Стојан .	Братуљи (Слав.)	2	2	3	2	2	3	2	2	3	3	2
3	Вајдл Ернест . . .	Карловци	2	2	4	4	4	3	3	3	4	4	3
4	**Војновић Никола** . .	Мазин	2	2	2	2	2	3	2	2	3	3	2
5	Георгијевић Свет. .	Карловци	2	2	3	4	3	4	3	3	4	4	3
6	Грбић Емил . . .	Пашијан (Хрв.)	2	2	4	4	3	3	2	2	4	4	2
7	Грбић Урош . . .	Карловци	2	3	4	4	4	4	3	3	4	4	4
8	Грујић Ђорђе . .	Вел. Кикинда	2	2	3	3	2	3	2	2	2	2	3
9	Давидовић Петар .	Бешка	2	2	3	3	3	3	2	3	3	2	3
10	Добросављевић Бр.	Скрад (Хрв.)	2	3	3	3	3	3	2	3	4	4	2
11	**Дорић Живко** . . .	Уб (Србија)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2
12	Ђерман (Герман) Лаз.	Карловци	2	3	4	4	4	4	3	3	4	4	4
13	Илић Гроздан . . .	Карловци	3	3	4	4	4	4	3	4	4	4	3
14	Јовановић Коста .	Петровци	2	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4
15	Каблар Вуколај . .	Мостар	2	2	3	3	2	3	2	3	4	4	3
16	Константиновић Сп.	Чортановци	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
17	Кончар Константин	Чортановци	2	3	3	3	2	4	2	2	4	4	3
18	Кујић Тривко . . .	Мостар	2	2	3	3	2	3	2	2	4	4	2
19	Кујунџић Богољуб .	Лијевно	2	2	3	3	2	3	2	2	4	3	2
20	Кујунџић Ристо . .	Лијевно	2	2	3	3	2	3	2	3	3	2	2
21	Лочки Стеван . . .	Бежанија	3	3	4	4	4	3	4	4	4	4	3
22	Марић Бранко . . .	Шид	1	3	3	3	2	3	2	2	4	3	2
23	Марцикић Тривун .	Ст. Паланка	3	3	4	4	4	4	3	4	4	4	2
24	Мирилов Бранислав	Тител	3	3	4	4	4	4	3	3	4	4	3
25	Муановић Коста .	Карловци	2	4	3	4	4	4	3	4	4	4	4
26	Остојић Петар . .	Карловци	2	3	4	4	3	4	4	3	4	3	2
27	Подградски Љубомир	Книн (Далм.)	2	3	4	4	3	4	3	3	4	4	3
28	Поповић Владимир .	Никшић	2	2	4	4	3	4	2	3	4	3	3
29	Радаковић Петар .	Госпић	2	4	3	3	3	4	3	3	4	3	4
30	**Симеоновић Јосиф** .	Карловци	2	2	2	3	2	2	2	2	3	3	2
31	*Слијепчевић Илија	Хајтић (Хрв.)	2	2	2	3	1	3	3	2	3	3	2
32	Стерио Ђорђе . . .	Инђија	2	2	2	3	3	2	2	3	4	4	3
33	*Трлајић Светозар .	Мохол	2	3	3	3	2	3	2	3	3	2	2
34	Шуваковић Стеван	Карловци	2	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4

Иступио:

35 Подградски Миливоје из Книна.

Ю.

Статистика.

Ученика	У РАЗРЕДУ I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	СВЕГА
1. По броју									
Концем шк. г. 1902/1903 било је	74	41	46	45	38	29	34	34	341
Почетком шк. год. 1903/1904 уписано је	70	61	35	41	36	41	28	35	347
Течајем године придошло . .	—	—	1	1	1	—	3	—	6
Свега било уписаних	70	61	36	42	37	41	31	35	353
И то: *домаћих* а.) у виши разред	—	52	28	37	33	36	26	32	244
б.) репетената	7	6	6	3	1	1	—	—	24
придошлих а.) у виши разр.	60	1	1	1	1	4	5	1	74
б.) репетената	3	2	1	1	2	—	—	2	11
Течајем године изостали . . .	6	3	2	2	2	4	4	1	24
Искључени	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Умрли	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Концем 1903./1904. било је .	64	58	34	40	34	37	27	34	328
Од ових је било									
а) јавних	64	58	34	40	34	37	27	34	328
б) приватних	—	—	—	1*	—	—	—	—	1
Према прошлој год. више или мање свега	−10	+17	−12	−5	−4	+8	−7	—	−13
2. По годинама									
Концем II. течаја навршили су 10 година	2	—	—	—	—	—	—	—	2
11 "	19	3	—	—	—	—	—	—	22
12 "	23	17	2	—	—	—	—	—	42
13 "	12	16	10	1	—	—	—	—	39
14 "	5	8	8	9	—	—	—	—	30
15 "	3	9	8	9	8	2	—	—	39
16 "	—	4	6	8	11	9	2	—	40
17 "	—	1	—	11	9	10	9	1	41
18 "	—	—	—	1	5	7	7	7	27
19 "	—	—	—	1	1	6	3	15	26

* У I. течају.

Ученика	У РАЗРЕДУ								СВЕГА
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
20 „	—	—	—	—	—	2	3	6	11
21 „	—	—	—	—	—	1	2	3	6
22 „	—	—	—	—	—	—	1	2	3
23 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свега .	64	58	34	40	34	37	27	34	328
Најмлађи је имао година — мес.	10-6	11-5	12-9	13-11	15	15-9	16-3	17-11	—
Најстарији је имао година — мес.	15-6	17-11	16-8	19	19-2	21-11	22-10	22-11	—
Просечно доба	12·17	13·66	14·17	15·65	16·41	17·43	18·22	19·26	15·23
3. По вери:									
Православних	58	51	31	35	31	34	24	33	297
Римокатолика	6	6	3	4	3	3	3	1	29
Гркокатолика	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Еванг. аугзбуршке в.	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Свега .	64	58	34	40	34	37	27	34	328
4. По сталежу родитеља било је синова:									
Великих поседника и властеле .	2	1	—	4	1	2	—	1	11
Великих обртника, банкира . .	1	4	—	—	—	2	1	2	10
Посебника	1	2	4	1	2	3	—	—	13
Обртника, трговаца и крамара	13	14	6	4	8	8	5	10	68
Државних и земаљ. чиновника .	5	1	1	2	3	3	1	2	18
Опћинских и прив. чиновника .	6	4	3	2	1	1	3	2	22
Одветника, лечника и прив. мерника	—	1	—	1	—	—	—	1	3
Свећеника, професора, учитеља, књижевника	8	9	6	10	3	5	4	6	51
Часника војске и морнарице .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Војника и морнара	—	—	1	—	1	—	—	—	2
Сељака	25	20	12	16	14	12	13	10	122
Слуга и надничара	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Особа другог звања и занимања	3	2	1	—	1	1	—	—	8
Број ученика, којима отац није жив	3	13	7	7	8	8	2	13	61
5. По завичају									
1.) Из Хрватске	8	6	6	6	3	7	5	6	47
2.) „ Славоније	44	38	23	23	27	22	17	17	211
3.) „ Угарске	6	12	3	7	3	5	1	4	41

Ученика	У РАЗРЕДУ								СВЕГА
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
4.) Из Далмације	—	—	—	—	—	1	—	1	2
5.) „ Босне и Херцеговине .	3	2	—	3	1	2	4	4	19
6.) „ Краљевине Србије и Црне Горе	3	—	2	1	—	—	—	2	8
Број ученика којима родитељи станују у Карловцима	16	24	10	11	15	13	11	14	114
6. Школарина									
Плаћали: у I. течају	69	50	27	33	26	30	17	30$\frac{1}{2}$	282$\frac{1}{2}$
у II. течају	59$\frac{1}{2}$	49$\frac{1}{2}$	28	34	27$\frac{1}{2}$	28	19	27$\frac{1}{2}$	273
Опроштени: у I. течају . . .	—	10	8	8	10	8	11	4$\frac{1}{2}$	59$\frac{1}{2}$
у II. течају . .	6$\frac{1}{2}$	8$\frac{1}{2}$	6	6	6$\frac{1}{2}$	9	8	6$\frac{1}{2}$	57
7. Напредак									
а.)									
У I. течају шк. год. 1903./1904. добили су сведоџбу:									
I. реда с одликом	2	2	2	—	3	6	6	3	24
I. реда	44	37	22	29	18	22	19	21	212
II. реда	17	17	8	10	14	10	3	10	89
III. реда	6	4	3	1	1	—	—	—	15
Неиспитаних	1	1	1	2	—	3	3	1	12
б.)									
У II. течају шк. г. 1903./1904. добили су сведоџбу:									
I. реда с одликом	3	5	2	—	4	1	6	3	24
I. реда	34	32	23	25	28	29	18	31	221
II. реда	9	8	1	3	—	1	—	—	23
III. реда	6	1	2	1	—	1	—	—	11
Сведоџбу са поправком . . .	12	12	6	11	2	5	3	—	49
Неиспитаних	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свега .	64	58	34	40	34	37	27	34	328

Упутство за шк. годину 1904.—5.

Школска година 1904./5. почиње 2. септембра 1904. Ученици ће се уписивати од 29. августа до 1. септембра, за које ће време бити и поправни и пријамни испити. Сви, који мисле доћи у ову гимназију, треба да имају са собом *крштени лист* и *школску сведоџбу* од прошле школске године II. течаја. Који ступају у I. разред, морају доказати сведоџбом отпусницом или полазницом, да су свршили са успехом четири разреда основне школе, и крштеним листом да су навршили 10. годину живота или да ће је концем те сунчане године навршити.

На пријамном испиту за I. разред тражи се у смислу наредбе вис. кр. земаљске владе, одела за богоштовље и наставу, од 25. маја 1887. бр. 3188.:

а) *из науке хришћанске* колико је одређено за четири разреда основне школе;

б) *из српског језика* окретност у читању и писању ћирилице и латинице, познавање правилних облика са најглав. изузецима, вештина у разглабању једноставне и раширене реченице, најглавније о правопису и знацима, те њихова практична употреба код писања диктанда;

в) *из рачунице* четири основне врсте рачуна са целим бројевима.

Сваки ученик без разлике, пре него што се упише, мора *тачно* испунити Листак са овим рубрикама: разред; име *(по крштеном листу)* и презиме; дан, месец и година рођења; домовина, место рођења; име, сталеж и пребивалиште оца, — ако га нема: матере или старатеља (тутора); које је вере; ужива ли стипендију, потпору или благодјејаније са тачном назнаком власти, друштва, закладе и т. д., датума и броја решења или одлуке, од кога је и кад је што добио; име и сталеж станодавца (одговорног надзорника) и кућни број, ако је код родитеља: са том ознаком и кућни број.

Сваки ученик, који се први пут уписује у ову гимназију, плаћа уписнину К 4·20; тако и они, који су прекинули учење у овом заводу, па се поново уписују. Сви без разлике плаћају одмах при упису: 2 К на књижницу и 4 К за набављање лекова

болесним, а *сиромашним* ученицима. Без те уплате не може се нико уписати.

Школарина се мора уплатити *најдаље* за прва три месеца свакога течаја, а износи 12 К на течај, свега годишње 24 К. Од плаћања школарине могу бити опроштени доиста сиромашни ученици са сведоџбом I. реда с одликом, доброга I. реда без и једне оцене „довољан", и то само за један течај. Молбенице за опрост од плаћања школарине са последњом школском сведоџбом и са сведоџбом сиромаштва, *која не сме бити старија од године дана,* подносе се путем управе високом Патронату ове гимназије: за I. течај до конца септембра, за II. течај до конца фебруара.

Приватисте не могу бити опроштени од плаћања школарине, и плаћају је одмах при упису, а тако исто и првошколци за I. течај.

Који од дужних ученика за прва три месеца свакога течаја не уплате школарину, имају се у смислу наредбе вис. кр. земаљ. владе, одела за богошт. и наставу, од 12. јан. 1889. бр. 482. брисати из заводских именика, те се само уз дозволу вис. владе могу опет примити у завод.

Родитељима или старатељима је дужност да своју децу сами доведу и да им погоде стан *у споразуму са управом.* У овој тачци треба родитељи и станодавци да знају ово:

Како ће унапредак само они станодавци моћи добити у у стан ђака, који се обвежу да ће ићи на руку и помагати школи при њезину тешком и озбиљном задатку, да ће, дакле, станодавци доиста бити стараоци и надзорници наших ученика, под којим се именом и воде у школским записницима; то ће се сви станодавци почетком ферија (од 1.—11. јулија по новом) и свршетком ферија (од 21.—30. августа по нов.) имати као такови пријавити код управе, која ће све станове са гимн. лечником прегледати. Тада ће се тек установити листа станодаваца, према којој ће родитељи или старатељи пазити као и станодавци, *да ни код једног лица не буде више од тројице ученика* (изузетно четворица, ако је један домаћи) на стану; јер по решењу вис. Патроната од 7./20. дек. 1903. бр. 161/110 и од 28. febr. (12. марта) 5/10 ex 1904. није то више допуштено.

Необлигатни предмети: француски и маџарски језик предају се бесплатно ученицима од IV.—VIII. разреда. Који један од ова два језика желе учити (а у смислу односне наредбе могу само један), треба да се пријаве одмах при упису, па ће проф. збор у првој седници решити, којима то да се допусти.

Гимнастику ће учити сви здрави ученици, а армонично појање и певање сви они, које учитељ музике нађе за способне.

Сваки ученик треба да се за великог школског одмора влада морално и пристојно, а који противно уради, одговараће школи после одмора. (§. 39. дисципл. реда).

Напомена родитељима и старатељима. Захтеви средње школе (гимназије), ако се сведу и на најмању меру, за чим се иде и много олакшава радом у школи; ипак су толики, да их може само здраво тело и бистар дух савладати. Средња школа тражи много од свога ученика, па кад он поред озбиљнога рада у време, кад се телесно развија, нема иоле бољу негу и храну, којом ће накнађавати потрошак снаге од рада и развијања свога, уз то је под слабим надзором, те често сам себе упропашћује; природна је последица телесна и душевна немоћ, какву често са жалошћу гледамо (види напред извештај о здравственом стању ученика). Ако је дете бистрије и даровитије, те покаже успеха у наукама, нађе се још благодјејаније, потпора или стипендија, да му осигура опстанак; али умно слабо дете подржавати у гимназији, које се пати књигом и глађу, значи постепено га уништавати. Родитељи, који нису у стању своме детету ни књига купити и школарине платити, не би требали ни да помишљају, да га шаљу у гимназију, а поготову, ако су се већ уверили да слабо напредује. Треба већ једном увидети да није сва срећа од великих наука, а најмање, ако се кроз њих кубурно и невољно пролази; да слаб напредак у гимназији, која не даје практичнога знања, те тражи и посебне дарове, не значи још опћу неспособност детета, за неку практичну или уметну струку. Како се у нас у последње време са неким планом ради на подизању средњега трговачкозанатлијскога сталежа, без којега ни једном народу, ни једној земљи не може бити добро; то се треба обрнути и на ту страну, где се иште врло мало трошка а осигурава се опстанак као и науком, и уноси се култура у народ као и школом.

У *Карловцима,* 20. јунија 1904.

Управа.